

ΝΙΑΟΥΣΤΑ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟ
ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΣΥΛΛΟΓΟΥ
ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ
ΝΑΟΥΣΗΣ

Η μάχη της Χοντροσουύγλας (11-4-1906)

Το 'Μακεδονικό ζήτημα, ιστορική θεώρηση του θέματος

Ορθοδοξία

Η χρήση της Ελληνικής
γλώσσας
στη σημερινή εποχή

Γ. Κατεχάκης

Εμ. Κατσιγάρης

Ποιητές της αρχαίας
Μακεδονίας

Η κοινή οργάνωση
αγοράς στον τομέα
των μύλων

Κ. Μαζαράκης

Εμ. Σκουντήρης

Λίπανση οπωροφόρων - Ανάλυση εδάφους - Φυλλο-
διαγνωστική - Αοσέστιον - Καταπολέμηση καρπόκαψας
μυλιάς - Καταπολέμηση εχθρών
και ασθενειών της αμπέλου

Δημοσία Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Φυλάξτε τὰ τεύχη τῆς «Νιάουστας»

Παλαιὰ τεύχη μπορείτε νά προμηθευθεῖτε ἀπὸ τὰ γραφεῖα τοῦ Συλλόγου

Ἡ «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» στηρίζεται στὴν ἀγάπη καὶ τὸ ἐνδιαφέρον

τῶν συνδρομητῶν τῆς

Παρακαλοῦμε νά μεριμνήσετε γιὰ τὴν ἀνανέωση τῆς συνδρομῆς

τοῦ ἐτους 1989

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

- 1) ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΝΑΟΥΣΗΣ
- 2) ΜΝΗΜΗ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΤΣΑΜΗ ΚΑΡΑΤΑΣΙΟΥ
ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΛΕΙΨΟΥΝ
ΑΠΟ ΚΑΝΕΝΑ ΝΑΟΥΣΑΙ-ΚΟ ΣΠΙΤΙ

ΜΠΟΡΕΙΤΕ ΝΑ ΤΑ ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΕΙΤΕ ΑΠΟ ΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

Βασ. Φιλίππου 21. Ώρες λειτουργίας απογεύματα Δευτέρα, Τρίτη, Τετάρτη, Πέμπτη.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

“ΝΙΑΟΥΣΤΑ”

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΑΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ - ΜΑΡΤΙΟΣ 1981
Έτος ΙΕ' Τόμος Ζ' - Τεύχος 54

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:

Οδυσσεύς Ντινόπουλος, Ελένη Μήτσοιαλα Ζαγκινη
Λευκή Σαμαρά

ΓΡΑΦΕΙΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ:

Βασ. Φιλίππου 21 - 592 00 ΝΑΟΥΣΑ

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ ΒΕΡΟΙΑΣ:

Γιάννης Καρατσιώλης - Γεωπόνος 60-331

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ

Κ. Μαζαράκης - Γ. Κατεχάκης
Εμ. Σκουντρής - Εμ. Κατσιγάρης
(Εκδόσεις Γενικού Επιτελείου Στρατού 1979)

ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ - ΕΚΤΥΠΩΣΗ:

Τυπογραφείο Αντώνη Μαυρογένη
Αντωνίου Καμάρα 3 Τηλ. 260-140
Θεσσαλονίκη.

Αγαπητέ φίλε,

Οι Σκοπιανοί της Γιουγκοσλαβίας αγωνίζονται, εδώ και κάμποσα χρόνια να δημιουργήσουν «Μακεδονικό Ζήτημα», με την πλαστογράφηση της ιστορίας, υποστηρίζοντας ότι υπάρχει ξεχωριστή «Σλαβομακεδονική εθνότητα» στον βλκτανικό χώρο. Και να σκέπτεται κανείς ότι η περιοχή των Σκοπίων δεν ανήκε ποτέ στο γεωγραφικό χώρο της Μακεδονίας, σε καμία χρονική περίοδο, ούτε στην αρχαιότητα, ούτε και στους νεώτερους χρόνους και ότι τα βόρεια σύνορα της Μακεδονίας ποτέ δεν ξεπέρασαν την γραμμή Αχρίδας - Μοναστηρίου - Στρώμνιτσας - Νευροκοπίου. Επίσης οι Σλάβοι εγκατεστάθηκαν στην περιοχή αυτή για πρώτη φορά το 600—700 μ.Χ. Δηλαδή πάνω από 1000 χρόνια αργότερα, από τότε που ο στρατηλάτης Μέγας Αλέξανδρος όργωνε την ανατολή και έδωσε την πρώτη νικηφόρο μάχη του Γρανικού, και αφιέρωσε ως ευχαριστήριο στην Παλλάδα Αθηνά 300 περσικές πανοπλίες, με την πολύ εύγλωτη επιγραφή «Αλέξανδρος Φιλίππου και οι Έλληνες πλην Λακεδαιμονίων, από των βαρβάρων των την Ασίαν κατοικούντων».

— Αρκετά διαφωτιστικό και τεκμηριωμένο επιστημονικά είναι, το άρθρο που δημοσιεύουμε στο περιοδικό μας, σε δύο συνέχειες. Έτσι αποδεικνύεται σ' όλη την έκταση η παραχάραξη της ιστορίας και η παραποίηση και ολλοίωση των ιστορικών δεδομένων από πλευράς Σκοπιανών.

— Η Νάουσα ήταν πάντοτε πρώτη σ' όλα τα εθνικά προσκλήτριά. Στα δύσκαλα χρόνια του Μακεδονικού Αγώνα το Επанаστατικό Κέντρο Νάουσας ανέπτυξε αξιόλογη εθνική δράση. Στην τοποθεσία Χοντροσούγκλα στις 11 Απριλίου 1906 δύνεται, μία αποουδαία μάχη μεταξύ ελληνικών ανταρτικών ομάδων (αρχηγός Γ. Κατεχάκης) και τμημάτων του τουρκικού στρατού. Για τη μάχη αυτή δημοσιεύουμε ειδική μελέτη συνεργάτη μας, τεκμηριωμένη και ελοκληρωμένη, στηριζόμενη σε γραπτές μαρτυρίες. Έτσι ο αναγνώστης και ιδιαίτερα Νάουσαίος, θα έχει την ευκαιρία να πληροφορηθεί σχετικά, για την μάχη εκείνη και την δράση των Νάουσαίων.

— Η υπερπαραγωγή μήλων στις χώρες της ΕΟΚ παραμένει ένα πρόβλημα μόνιμο και σοβαρό. Το πώς αντιμετωπίζεται από την ΕΟΚ το πρόβλημα αυτό, μας μιλάει ειδική συνεργάτιδα της «ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ». Έτσι οι ενδιαφερόμενοι (μηλοκαλλιεργητές κλπ.) μπορούν να πληροφορηθούν με κάθε δυνατή λεπτομέρεια, πώς λειτουργούν οι διάφοροι μηχανισμοί της ΕΟΚ που αποβλέπουν στην ατήριξη του εισοδήματος του μηλοκαλλιεργητή.

— Η «ορθή» λίπανση των φυτών και φυσικά και των δέντρων δεν χάνει καμία φορά την επικαιρότητα. Για την λίπανση δεν υπάρχει «συνταγή». Το θέμα θα παραμένει πάντα ανοικτό. Στο σημερινό τεύχος δημοσιεύονται αρκετά στοιχεία που οδηγούν σε λύσεις για μια «ορθή λίπανση».

— Και κάτι που ενδιαφέρει τους αμπελοκαλλιεργητές. Ένα πρόγραμμα καταπολέμησης εχθρών και ασθενειών της αμπέλου.

Η ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Ετήσια συνδρομή Ιδιωτών	1.500
Δημοί -Κοιότητες -Συν)σμοί	3.000
Εξωτερικού δολλάρια	30

Περιεχόμενα

Ιστορικά - Λαογραφικά Εθνικά - Θρησκευτικά

ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΣΤ. Η μάχη της Χοντροσούγκλα	σελ. 4
ΧΙΟΝΙΔΗΣ ΓΕΩΡΓ. Και πάλι για την ίδρυση της Νάουσας του Γαζή Εβρενός και του Σιέχ Λεσή	4513
ΝΥΣΤΑΖΟΠΟΥΛΟΥ — ΠΕΛΕΚΙΔΟΥ ΜΑΡΙΑ. Το «Μακεδονικό Ζήτημα». Ιστορική θεώρηση του θέματος	17
ΒΑΛΣΑΜΙΔΗ Μ. Ορθοδοξία	24
ΣΠΑΡΤΗΣΗΣ Ν. Παροιμίες που λέγονται στη Νιάουστα	25

Επιστημονικά - Λογοτεχνικά Παιδαγωγικά - Ιατρικά

ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ Θ. Ποιητές της αρχαίας Μακεδονίας	30
ΜΗΤΣΟΠΟΥΛΟΥ ΦΩΤΕΙΝΗ. Η χρήση της ελληνικής γλώσσας στη σημερινή εποχή	32
ΓΟΥΣΟΠΟΥΛΟΣ ΣΤΑΥΡΟΣ. Ιατρική της εργασίας - Ιατρός της εργασίας	34

Γεωργικά - Δενδροκομικά Αμπελουργικά - Δραστηριότητες

ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΕΑ. «Η κοινή οργάνωση της α-γαράς στον τομέα των μήλων»	35
ΧΑΤΖΗΧΑΡΙΣΗΣ ΠΑΝ. Λίπανση σπυροφόρων - Ανάλυση εδάφους - Φυλλοδιαγνωστική	40
ΣΙΜΩΝΗΣ ΑΣΤΕΡΙΟΣ. Το σοβέστιο	43
ΝΤΙΝΟΠΟΥΛΟΣ ΟΔΥΣ. Συνεργισμός και ανταγωνισμός των θρεπτικών στοιχείων	44
ΝΤΙΝΟΠΟΥΛΟΣ ΟΔΥΣ. Καταπολέμηση της καρπόκαψας της μηλιάς	46
ΣΠΙΝΟΝΗΡΟΠΟΥΛΟΥ ΧΑΡΟΥΛΑ. Πρόγραμμα καταπολέμησης εχθρών και ασθενειών της αμπέλου	48
ΣΠΑΘΑΚΗΣ ΝΙΚΟΣ. Ειδική συναυλία του Ωδείου Ναούσης	50

Η μάχη της Χοντροσούγκλας (11-4-1906)

(Ιστορική προσέγγιση του συμβάντος βάσει γραπτών μαρτυριών)

Μετά τη μάχη της Σιουμπανίτσας¹ (5 - 5 - 1905) ορεινής τοποθεσίας στο Βέρμιο δυτικά της Νάουσας μεταξύ των ελληνικών ανταρτικών σωμάτων των Κ. Μαζαράκη (Ακρίτα), Σ. Σπυρομήλιου (Μπούα - Α-θάλη) και Μ. Κατσιγάρη (Καραμανώλη) με επίλεκτα τμήματα του τουρκικού στρατού (Αβτζήδες) και αυτής της Γκολισιάνης² (Λευκαδίων) την 30 - 5 - 1905) μεταξύ οχυρωμένων στο χωριό αυτό Βουλγάρων κομιτατζήδων υπό τον Λούκα Ιβάνωφ και του σώματος του προμηνημονευθέντος οπλαρχηγού Κ. Μαζαράκη (Ακρίτα) άλλη σπουδαία μάχη, ίσως η πλέον

τοποθετείται πλέον στα ιστορικά του πλαίσια και φωτίζονται στο σύνολό τους, σχεδόν, οι άγνωστες πτυχές του. Οι γραπτές αυτές μαρτυρίες αφορούν σε εμπιστευτικές εκθέσεις των προαναφερομένων συντελεστών του Μακεδονικού Αγώνα προς τα προϊστάμενα κλιμάκιά τους.³

Ο συγγραφέας κρίνει σκόπιμο να αναφερθεί συνοπτικά στην ύπαρξη και αριθμητική δύναμη των ελληνικών ανταρτικών σωμάτων των δρώντων στην περιοχή της Νάουσας όπως αυτή ειδικά εμφανίζεται στα πρόθυρα της 11ης Απριλίου 1906, ημερομηνία διεξαγωγής της μάχης της Χοντροσούγκλας. Η αναχώρηση για την Ελλάδα το Νοέμβριο του 1905 του μέχρι τότε δρώντος στην περιοχή του Βερμίου Κ. Μαζαράκη (Ακρίτα) η οποία κατέστη απαραίτητη λόγω της πολύπλευρης δράσης του και της επικήρυξής του από τις τουρκικές αρχές με το ποσό των 1000 λιρών συμπύπτει περίπου χρονικά με την άφιξη στη Νάουσα του αντικαταστάτη του Γ. Κατεχάκη και την ανάληψη από αυτόν της διεύθυνσης του Κέντρου Νάουσας και το συντονισμό της δράσης των ευρισκομένων στην περιοχή της ανταρτικών σωμάτων⁴. Πριν από την αναχώρησή του για την Ελλάδα ο Μαζαράκης χώρεσε το κύριο σώμα του σε τέσσερα τμήματα αριθμητικής δύναμης 15 ανδρών το καθένα και έθεσε επικεφαλής τους αντίστοιχα τους Γαρέφη,¹⁰ Πουρέγκα,¹¹ Κατουλάκη¹² και Σάββα.¹³ Με την άφιξη του Γ. Κατεχάκη στη Νάουσα τα σώματα αναδιεταχθήσαν και τον Απρίλιο του 1906 ενισχυμένα και με τους άνδρες του σώματος Μπενή ο οποίος αφίχθη την 8 - 4 - 1906 εμφανίζαν την παρακάτω εικόνα:

Του Στέργιου Σπ. Αποστόλου

σημαντική στην περιοχή της Νάουσας, είναι αυτή της Χοντροσούγκλας³ (11 - 4 - 1906), μεταξύ ελληνικών ανταρτικών ομάδων υπό την ηγεσία του Γ. Κατεχάκη (Ρούβας)⁴ και τμημάτων του τουρκικού στρατού του οποίου οι καταυλισμοί ευρίσκονταν σε διάφορα επίκαιρα σημεία μεταξύ Βέροιας και Νάουσας.

Η Χοντροσούγκλα είναι ημιορεινή τοποθεσία νοτιοανατολικά της Νάουσας, απέχουσα ελάχιστα από αυτήν, περικλεισμένη στο τρίγωνο το σχηματιζόμενο από αγροτική περιοχή της και των χωριών Χωροπάνι⁵ και Αρκουδοχώρι⁶.

Για τη μάχη αυτή το σύνολο, σχεδόν, των μαρτυριών των σχετιζόμενων άμεσα με τους λόγους μετακίνησης στη Χοντροσούγκλα των ανταρτικών σωμάτων, την ατυχή έκβασή της και την κατάσταση που διαμορφώθηκε μετά από αυτήν, προέρχονταν μέχρι πρό τινας από το χώρο της προφορικής (στοματικής) παράδοσης των κατοίκων της Νάουσας. Κάποια προσπάθεια που τείνει στην ιστορική προσέγγιση του γεγονότος, αναμφισβήτητα, έγινε με την έκδοση των απομνημονευμάτων διαφόρων οπλαρχηγών και άλλων σημαϊνόντων συντελεστών του Μακεδονικού Αγώνα, όμως η αναφορά σ' αυτό είναι μάλλον συνοπτική και δεν υπεισέρχεται σε ειδικότερες λεπτομέρειες.

Ήδη, με την παρούσα ιστορική μελέτη η οποία, σχεδόν, στο σύνολό της βασίζεται σε γραπτές μαρτυρίες του διευθύναντος τα ελληνικά ανταρτικά σώματα στη μάχη αυτή Γ. Κατεχάκη, του υπ' αυτόν οπλαρχηγού Εμμ. Μπενή⁷, ο οποίος συμμετείχε σ' αυτήν με το σώμα του, του μέλους της επιτροπής Μακεδονικού Αγώνα Νάουσας δασκαλου Κ. Δημητριάδη, γνωστού σαν Μπέμπη (ψευδώνυμο: Ερμής) και του ελληνικού προξενείου Θεσσαλονίκης, το συμβάν αυτό

— Οπλαρχηγός:	Εμμαν. Μπενής	άνδρες	33
— >	Ιωάν. Σουμανίκας ¹⁴	>	17
— >	Εμμαν. Κατσιγάρης	>	8
— >	Γ. Κατ(σ)ουλάκης	>	12
— >	Εμμαν. Σκουνητής ¹⁵	>	12
		Σύνολο	> 82

Οι άνδρες των προαναφερομένων ελληνικών ανταρτικών σωμάτων καθ' όλη τη διάρκεια του χειμώνα 1905—1906 στις περιπτώσεις κατά τις οποίες δεν ευρίσκονταν σε διατεταγμένες αποστολές ή μετά από τέτοιες εύρισκαν πρόθυμη και ασφαλή φιλοξενία στα σπίτια των Ναουσαίων και θα πρέπει να υπογραμμισθεί εδώ ιδιαίτερα ο κίνδυνος τον οποίο διέτρεχαν οι τελευταίοι από τις κατ' επανάληψη γενόμενες κατ' οίκον έρευνες της τοπικής τουρκικής αστυνομίας για

την ανακάλυψη και σύλληψη (ή εξόντωση) του όχι ευκαταφρόνητου αριθμού των 82 φιλοξενουμένων ενόπλων ανδρών.

Υπ' αυτές τις συνθήκες και εξ αιτίας των ολοένα εντεινόμενων ασφικτικών ελέγχων και ερευνών όπως προελέχθη από μέρους των τουρκικών αρχών η παραμονή μέσα στην πόλη των ελληνικών ανταρτικών σωμάτων περί τα τέλη Μαρτίου με αρχές Απριλίου 1906 άρχισε να καθίσταται προβληματική και η συνέχιση της παραμονής τους σ' αυτήν εγκυμονούσε σοβαρούς κινδύνους.

Πιθανολογείται, λοιπόν, ότι η ομαδική μετακίνηση από την πόλη στην ημιορεινή τοποθεσία Χοντροσουγκλα των υπό την αρχηγία του Κατεχάκη ανταρτικών ομάδων είχε σαν αντικειμενικό στόχο την αποφυγή συγκρούσεων εντός της Νάουσας με την τοπική τουρκική αστυνομία και τα στρατωνισμένα σ' αυτήν στρατιωτικά τμήματα, τα οποία τους τελευταίους μήνες είχαν ενισχυθεί σημαντικά. Εάν συνέβαινε τούτο θα δημιουργούνταν σπασθήποτε έκρυθμη κατάσταση με δέβαιες αρνητικές συνέπειες τόσο για τα ανταρτικά σώματα όσο και για τους φιλοξενούντες αυτά στην πόλη τους Ναουσαίους.

Η θέση αυτή εναρμονίζεται απόλυτα με την μέχρι σήμερα κρατούσα στους υπερήλικες Ναουσαίους άποψη κληρονομηθείσα από προφορικές πηγές ότι η μετακίνηση από την πόλη των ελληνικών ανταρτικών σωμάτων απέβλεπε στην αποφυγή συγκρούσεων και φθοράς τους εντός αυτής και την κατά κάποιο τρόπο ανακούφιση των κατοίκων της.

Όμως, συνυπάρχει και η άποψη ότι ο Κατεχάκης μετακίνησε από τη Νάουσα προς τη Χοντροσουγκλα τα φιλοξενούμενα εντός αυτής ανταρτικά σώματα, προκειμένου να συναντηθεί με τον Εμμ. Μπενή και το εκ 33 ανδρών σώμα του το οποίο είχε αφιχθεί την 8 - 4 - 1906, τρεις ημέρες δηλαδή πριν από τη μάχη και παρέμενε κρυμμένο σε δασωμένη χαράδρα της Χοντροσουγκλας, προφανώς κατ' εντολήν και εν αναμονή της συνένωσής του μ' αυτά.

Την άφιξη του Εμμ. Μπενή και του σώματός του την 8 - 4 - 1906 γνωστοποίησε αμέσως στο ελληνικό προξενείο Θεσσαλονίκης ο εντός της Νάουσας ευρισκόμενος αρχηγός Γ. Κατεχάκης με την κατωτέρω εμπιστευτική αναφορά του:

«8)4 Νάουσα

Φίλτατε κ. Θάσιε¹⁶

Ο Ψάλης¹⁷ αφίκετο μετά 33 προβάτων¹⁸ αισιώς. Κατ' αυτές αιτούμαι συγγνώμην διότι δεν σας έγραφα τακτικά, αλλά τούτο προέρχεται εκ παραζόλης προερχομένης αφ' ενός μεν εκ της πληθώρας εργασίας και αφ' ετέρου.¹⁹α.

Με τ' αγάπης
Θεόφιλος

Αμέσως την επομένην 9 - 4 - 1906 ο Κατεχάκης γνωστοποιεί στο προξενείο Θεσσαλονίκης, επίσης, με εμπιστευτική αναφορά του τα κάτωθι:

«9)4 Νάουσα

Επειδή μέλλω κατ' αυτές να αλλάξω επί τινος ημέρας τον αέρα μου κάμνων εκδρομήν τινα αποστέλλω υμίν εσωκλείστως τον τεσκερέν¹⁹⁶ μου ίνα τον (δισανάγν.) αυτόθεν και έτσι λείψω από εδῶ θεωρητικῶς και πρακτικῶς.

Μετ' αγάπης
Θεόφιλος

Αναμφισβήτητα, το κείμενο περιέχει συνθηματική ορολογία και πιθανότατα η φράση «... να αλλάξω επί τινος ημέρας τον αέρα μου...», σημαίνει μετακίνηση του ίδιου και των ανδρών του από τη Νάουσα και η λέξη «εκδρομή» την ανάληψη κάποιας πολεμικής δραστηριότητας από μέρους του άγνωστο παύ.

Ακριδῶς δύο ημέρες μετά την 11 - 4 - 1906 τα μετακινήθέντα στη Χοντροσουγκλα ανταρτικά σώματα συμπλέκονται την 8η μ.μ. (τουρκική ὥρα) με τμήματα του τουρκικού στρατού με αποτέλεσμα το θάνατο 13 ανταρτών και τον τραυματισμό 5—6 άλλων, ὅπως εκ των υστέρων έγινε γνωστό. Το συμβάν γνωστοποιεί αμέσως την επομένη 12 - 4 - 1906 προς το προξενείο Θεσσαλονίκης το μέλος της επιτροπῆς Μακεδονικού Αγώνα Νάουσας δάσκαλος Κ. Δημητριάδης γνωστός στους Ναουσαίους με το όνομα Μπέμπης, ο οποίος στην εμπιστευτική αναφορά του σημειώνεται με το ψευδώνυμο «Ερμής». Το πλήρες κείμενο της αναφοράς αυτής έχει ὅπως παρακάτω:

Φίλτατε,

Χθές οι ημέτεροι ακριδῶς την 8ην ὥραν Μ - Μ τουρκιστί συνεκρούσθησαν μετά του στρατού ολίγον ἄνωθεν από το Χωροπάνι και ολίγον μακρὰν από τα ἀμπέλια μας εις την θέσιν Χονδροσουδλαν. Η μάχη διήρκεσε μέχρι της 12 ἡτοι επί τέσσαρας (4) ὥρας εκτὸς μερικῶν διαλειμμάτων.

Πρέπει να στείλητε γρήγορα ἰατρὸν, χειρουργὸν, προς περίθαλψιν και θεραπείαν τραυματιῶν τινων.

Ταῦτα μόνον τη ρητὴ εντολὴ του κ. Θεοφίλου. ὅστις σήμερον δεν σας γράφει ἔνεκα ἰδιοτροπίας.

Σας ασπάζομαι

Ερμής

N²⁰ 12 Απριλίου 1906

Η ανωτέρω αναφορά εστάλη με εντολή του ίδιου του Κατεχάκη. Τούτο προκύπτει ἄλλωστε και από το περιεχόμενό της. Ως προς την εινυπάρχουσα σ' αυτήν λέξη «ἰδιοτροπία» σαφῶς και αυτή είναι συνθηματική

και σημαίνει, πιθανότατα, τον τραυματισμό.

Στις 13 - 4 - 1906, την επομένη δηλαδή της αποστολής της ανωτέρω εμπιστευτικής αναφοράς ακολουθεί παρόμοια προς το προξενείο Θεσσαλονίκης του ίδιου του Κατεχάκη με συνοπτική αναφορά εις τα της μάχης, το κείμενο της οποίας έχει ως ακολούθως:

13)4

Φίλτατέ μοι κ. Θάσσιε

Σας γράφω με το αριστερόν διότι το δεξιόν έγι-
νε ολίγον ιδιότροπον από δύο σφήγγας που το εδάγ-
κωσαν προχθές.

Ιπποκράτους δεν έχομεν επείγουσαν ανάγκην·
καλόν όμως θα ή αν βραδύτερον αποσταλή τις δι' εμέ
ίνα προσπαθήσωμεν να το σώσωμεν το δεξί διότι ί-
σως μας χρειασθή αργότερον.

Εκ των ημετέρων εταξίδευσαν 12. Εκ των κοκ-
κίνων αγνοώ αλλά πάντως όχι ολιγώτεροι.

Όσον αφορά το έργον ησυχείτε. Έχομεν ακόμη
αρκετόν αίμα ώστε να συνεχίσωμεν αυτό. Μικρά μό-
νον διατάραξις επήλθεν. Τα σχολεία Σκουνητή, Μπε-
νή και Κατσουλάκη υφίστανται ακέραια. Το του Σι-
μανίκα απώλεσεν 3 οι δε λοιποί είναι του Κατσιγάρη
όστις και ησθένησεν ελαφρότατα εις τον ώμον.

Εγώ επήρα 3 εξ ών η μία μόλις μου έψαυσε τον
μηρόν. Αι δύο άλλαι είναι εις το ιδιότροπον. Αι 70
ελήφθησαν. Θα μου επιτραπή να εξοδεύσω ολίγα πε-
ρισσότερα προς θεραπείαν και προφύλαξιν μου; Γρά-
ψατέ μοι παρακαλώ.

Μετ' αγάπης
Θεόφιλος

Για την πλήρη κατανόηση του περιεχομένου της
ανωτέρω εμπιστευτικής αναφοράς του Κατεχάκη από
το συγγραφέα παρατίθενται αμέσως παρακάτω διευ-
κρινίσεις ως προς την συνθηματική ορολογία η οποία
εμπεριέχεται σ' αυτήν:

— ιδιότροπον	: τραυματισμένο
— σφήγγες	: σφαίρες
— δάγκωσαν	: τρύπησαν, διεπέρασαν
— Ιπποκράτης	: ιατρός
— εταξίδευσαν	: σκοτώθηκαν
— κόκκινοι	: Τούρκοι στρατιώτες
— σχολεία	: ανταρτικά σώματα
— ησθένησεν	: τραυματίσθηκε
— αι 70	: προφανώς «λίρες»

Μετὰ την ανωτέρω εμπιστευτική αναφορά του
Κατεχάκη το προξενείο Θεσσαλονίκης αναζητεί τον
Θεσσαλονικέα γιατρό Χαρισιάδη, προκειμένου να τον

αποστείλλει αμέσως στη Νάουσα για την περίθαλψη
και παροχή πρώτων βοηθειών στους τραυματίες της
μάχης της Χοντροσουγκλας ο οποίος, όμως, απουσί-
αζε τότε στο Άγιο Όρος. Στη θέση του Χαρισιάδη
αποστέλλεται αμέσως ο γιατρός Βλάχος στη Νάου-
σα ο οποίος προσέφερε στους τραυματίες τις πρώτες
βοήθειες.

Και εδώ θα πρέπει να υπογραμμισθεί η μέχρι η-
ρωϊσμού προθυμία των ναουσαϊκών οικογενειών Γι-
ώργη Σαμαρά και Γιώργη Γκούγκουρα (Γιαννόπου-
λου) οι οποίες με κίνδυνο της ζωής τους δέχθηκαν στα
σπίτια τους τους τραυματίες αντάρτες όπως προκύ-
πτει από την έκθεση του γιατρού Βλάχου προς το
προξενείο Θεσσαλονίκης με ημερομηνία 15 Απριλίου
(1906) συνταχθείσα αμέσως μετά την παροχή των
πρώτων βοηθειών προς τους τραυματίες. Η μέχρι τὰ-
ρα κρατούσα γνώμη ότι οι τραυματίες αντάρτες με-
ταφέρθηκαν στην Παναγιωπούλα και εκεί έτυχαν της
παροχής πρώτων βοηθειών ελέγχεται ως ιστορικώς α-
νακριβής. Τούτο προκύπτει αδιάστα από το περιεχό-
μενο της έκθεσης του γιατρού Βλάχου, το πλήρες κεί-
μενο της οποίας παρατίθεται αμέσως παρακάτω. Στην
έκθεση αυτή ο Βλάχος υπογράφει με το ψευδώνυμο
Σεραφεΐμ:

Νάουσα 15)4) 1906

Σεραφεΐμ — Τραυματία Χωροπανίου

Οι τραυματία όλοι είναι πέντε.

Ο Κ. 21 Μανώλης κάτωθεν αριστεράς μάλης αβλα-
βώς και επουλώθη το τραύμα του ευεργετικώς δρά-
σαντος του όπλου μάουζερ επί των μαλθακών μορίων.
— Εκτός Κινδύνου.

Ανουσάκης

Έτερός τις Κρητικός έχει τραύμα του υπο....
(δυσαν.) αυχένος εκ των έξω δεξιᾶ και εκ των έσω
και πρόσω αριστερά εξελθόν άνευ βλάβης σωματικής:
έχει μικράν εξοΐδησιν και είναι αβλαβής εκτός κινδύ-
νου.

Τρίτος

Νέος ξανθός Κρητικός έχει τραύμα μάουζερ δε-
ξιού καρπού εκ των άνω και οπίσω προς τα κάτω λο-
ξώς (δυσαν.) μετά μικράς βλάβης του καρπικού ο-
στού· έχει εξοΐδησιν χειρός όλης και δει τε θεραπείας
ημερών: θα είναι εκτός εργασίας ίσως δια πολύν και-
ρόν.

Όλοι οι τρεις ούτοι είναι εν τη ενορία κατὰ το κΐδσκι
εις οικίαν Σαμαρά τινος μαζί με άλλους υγιείς σπλί-
τας. Ο Αποστόλου,²²

Ἐτεροι δύο εἶναι εἰς οἰκίαν Γεώργη τινος ἐν τῇ ἐνορία Ἀγίου Σωτήρος· ἐκ τούτων ὁ Ντιμ(ν)ᾶκης,²⁵ ἔχει τραῦμα κάτωθεν ἀριστερᾶς γωνίας ὠμοπλάτης ἐκ τῶν κάτω καὶ ὀπίσω πρὸς τὰ ἄνω καὶ ἐμπρὸς λοξῶς κάτωθεν τῆς μασχαλιαίας χώρας καὶ ἀβλαδῶς. Ἡ εἰσοδὸς τοῦ μόλις διακρίνεται, ἡ ἔξοδος πρὸς τὰ ἄνω ἐνεκα συσπάσεως τῶν μαλθακῶν μορίων διηνοίχθη ἐκ τοῦ ὄπλου Γκρά ἢ Μαρτίνι· καὶ οὗτος εἶναι ἀβλαδῶς τετραυματισμένος καὶ μετὰ ἡμέρας θα εἶναι εἰς χρῆσιν καὶ πάλιν.

Ὁ δε πέμπτος Παναγιώτης²⁴, ἐντόπιος, ἦλθε χθὲς μόλις περὶ τὴν 9ην μ.μ. τουρκιστί καὶ εἶναι τετραυματισμένος εἰς ἀριστερὸν πόδα κατὰ τὴν ποδοκνημικὴν ἄρθρωσιν ἐκ τῶν ἔξω πρὸς τὰ ἔσω· ἐπίσης δὲν ἔχει τραυματικά συμπτώματα ἄλλα καὶ οὗτος θα εἶναι ἐκτός χρήσεως δια τὸ ἐπικαίρον τοῦ τραύματος ἀλλὰ ἐξ—ισθησομένου. Σήμερον ἐνεκα τῆς ἐρεῦνης (δὺ σαναγνώστον).

Το σπίτι τοῦ Γιώργη Σαμαρά που κατὰ τὸ κείμενον τῆς ἐκθέσεως Βλάχου εὐρίσκεται «... ἐν τῇ ἐνορίᾳ κατὰ τὸ κῖσκι...» βρίσκονταν στὸ στενὸ τοῦ Καταρτζή παραπλευρῶς τῆς οἰκίας Μπαίναλη ὁ ἴδιος δὲ ἐπαγγέλονταν καὶ τὸν σαγματοποιὸ (κατασκευαστὴ σαμαριῶν). Τὸ σπίτι αὐτὸ δέχθηκε τρεῖς τραυματίες καὶ πέραν αὐτοῦ καὶ ἄλλους υγιεῖς σπλίτας, τὸ δε σπίτι τοῦ Γιώργη Γκούγκουρα ἢ Γιαννοπούλου βρίσκονταν ἀκριβῶς ἀπέναντι ἀπὸ τὴν ἐκκλησίᾳ τῆς Μεταμόρφωσης τοῦ Σωτήρος στὴν οὐνόμη συνοικία καὶ δέχθηκε τοὺς ἄλλους δύο τραυματίες. Θα πρέπει συμπληρωματικά νὰ αναφερθεῖ ὅτι οἱ προαναφερόμενοι Νάουσαῖοι ἦταν σύγγαμβροὶ (μπατζανάκια) καὶ οἱ γυναῖκες τοὺς ἦταν ἀδελφές τοῦ Σταύρου Μπάλια, ὁδηγοῦ καὶ ἀνιχνευτῆ τῶν ἐλληνικῶν ἀνταρτικῶν σώματων. Συμπεραίνεται, λοιπὸν, ὅτι ὁ Σταύρος Μιγάλιας μετέσχε στὴ μάχη τῆς Χοντροσοῦγκλας καὶ κατὰ σύστασιν τοῦ ἴδιου οἱ τραυματίες ἀνάρτες μεταφέρθηκαν στὰ σπίτια τῶν γαμβρῶν του, οἱ ὁποῖοι κατὰ προφορικὰ μαρτυρίες ἦταν ἀπὸ τὰ πιὸ δραστήρια στελεχῆ τοῦ Κέντρου Νάουσας.

Τὸ προξενεῖο Θεσσαλονίκης γνωστοποιεῖ δια τηλεγραφήματός του στὸ Υπουργεῖο Ἐξωτερικῶν στὴν Ἀθήνα τὸν τραυματισμὸ τοῦ Κατεχάκη στὴ μάχη τῆς Χοντροσοῦγκλας καὶ παρακαλεῖ νὰ ἐπιδοθεῖ αὐτὸ κατὸν Ἄθωνα πράγμα που αὐτὸ δὲν παρέλειψε νὰ πράξει ἀποστέλλοντας στὸν τελευταῖο τὸ κατωτέρω ἔγγραφο:

Τηλεγράφημα Προξενείου Θεσσαλονίκης
ἀπὸ 16)4)1906

Δι' Ἄθωνα: 26

Τηλεγράφημα ἐκ Θεσσαλονίκης ἀπὸ 16)29 τρ.
αγγέλει ὅτι κατὰ τὴν παρὰ τὴν Νιάουσαν συμπλοκὴν ἐτραυματίσθη ὁ Θεόφιλος εἰς τὸν δεξιὸν βραχίονα

θραυθέντος τοῦ οστοῦ νοσηλεύεται δε ἐν Νιαούστη.

Ἐπειδὴ ἡ θεραπεία θα ἀπαιτήσῃ πέραν τοῦ 1)2 μῆνός, ἴσως δὲ παραστή ἀνάγκη ἀπομακρυνσεῶς τοῦ ἐκ Νιαούστης, δέον εὐρεθῆ κατὰλληλος ἀξιωματικὸς, δυνάμενος νὰ διοικῆ Κρήτας πρὸς πιθανὴν καὶ προσωρινὴν ἀντικατάστασιν Θεοφίλου.

Κ. (Κοντογοῦρης)²⁶

Ἀπὸ τὸ κείμενον τοῦ τηλεγραφήματος σαφῶς προκύπτει ὅτι τὸ ἐλληνικὸ προξενεῖο Θεσσαλονίκης ὀρθῶς ἐκτιμῶντας τὴν κατάστασιν που δημιουργήθηκε στὰ ἀνταρτικὰ σώματα μετὰ τὴ μάχη τῆς Χοντροσοῦγκλας καὶ τὸν τραυματισμὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ Κατεχάκη ἄρχισε νὰ προσανατολίζεται πρὸς τὴν κατεῦθυνσιν τῆς ἀντικατάστασός του με ἄλλον ἰκανὸ ἀρχηγὸ «δυνάμενον νὰ διοικῆ Κρήτας».

Ἀπὸ τὸ τελευταῖο συμπεραίνεται ὅτι ἡ διοίκηση ἀνταρτικῶν σώματος ἀποτελουμένου ἀπὸ Κρήτες δὲν ἦταν ἔργο ευχερὲς λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς ἰδιοσυγκρασίας τοὺς καὶ τῆς διαμόρφωσός τοὺς ἐν περιβάλλον ἐθιμικὸν δικαίον διακρινόμενον γιὰ τὴν ἰδιαιτερότητάς του.

Ἐν τῷ μεταξύ οἱ τουρκικὲς ἀρχές μετὰ τὴ μάχη τῆς Χοντροσοῦγκλας καὶ ἰδιαίτερα ἡ τοπικὴ αστυνομία δραστηριοποιοῦνται καὶ πιθανὸν κατόπιν καταδοτικῶν ἐνεργειῶν ἢ ἄλλων πληροφοριῶν ἐπεχείρησαν νὰ συλλάβουν τὸ γιαντὸ Χριστόδουλο Περδικάρη, ὁποῖος, ὅμως, λίγο πρὶν ἢ ἀμέσως μετὰ τὴ μάχη τῆς Χοντροσοῦγκλας εἶχε ἀναχωρήσει ἐπειγόντως γιὰ τὴν Ἀθήνα προαισθανόμενος ἴσως τὸν κίνδυνον που διέτρεχε. Ὁ γιαντὸς Χριστόδουλος Περδικάρης, ὅπως εἶναι γνωστὸ ἦταν ἐπὶ κεφαλῆς τῆς τοπικῆς ἐπιτροπῆς Μακεδονικοῦ Ἀγῶνα στὴ Νάουσα καὶ στὴς ἐμπιστευτικὰς ἀναφορὰς πρὸς τὸ προξενεῖο Θεσσαλονίκης ἀναφέρεται μετὰ τὸ ψευδῶνυμα Μαχῶν ἢ Προκόπης. Τὸν κίνδυνον τῆς ἀμεσεῖς σύλληψής του ἀπὸ τὴν τουρκικὴν ἀστυνομία Νάουσας ἐπισημαίνει ὁ ἴδιος ὁ Κατεχάκης ἐν ἐμπιστευτικῇ ἀναφορᾷ τοῦ πρὸς τὸ προξενεῖο Θεσσαλονίκης συνταχθεῖσα τὴν 17 - 4 - 1906 τῆς ὁποίας τὸ περιεχόμενον ἔχει ὡς ἀκολουθῶς:

17)4

Φίλτατε Θάσσιε,

Θερμῶς σας παρακαλῶ ὅπως ἅμα τὴ λήψῃ τῆς παρούσης μου τηλεγραφῆσετε τῷ κυρίῳ Ἄθω ὅπως παρακαλῶσθε Μαχάονα (Προκόπην) ἐπανέλθει εἰς Θεσσαλονικὴν καθ' ὅσον θα συλληφθῆ ἀμέσως.

Νομίζω ὅτι δέον νὰ κρατηθῆ εἰς κωνιορτοστεφές ἕως ὅτου ἰδῶμεν τὸ ἀποθιγόμενον.

Ἐγὼ δυστυχῶς πυρέσσω καθ' ἐκάστην. Ἄγνώδην ἂν θα τὴν γλυτώσω μέχρι τέλους διότι οἱ κόκκιννοι συνεχῶς προβαίνουσιν εἰς ἐρεῦνας. Ἰδῶμεν.

Εἰς τον Παμίκον²⁷ παρακαλῶ γράψατε ὅτι υγι-
αῖνω ἵνα μὴ ἀνησυχή.

Μετ' ἀγάπης
Θεόφιλος

Επίσης ἀπὸ το περιεχόμενου τῆς ἴδιας ἀναφηρᾶς
μας παρένονται πληροποιοῦσά στοιχεῖα σχετικὰ με-
την ἐξέλιξη τῆς υγείας τοῦ Κατεχάκη μετὰ τα τραύ-
ματα ποῦ δέχθηκε στὴ μάχη τῆς Χοντροσοῦγκλας
καὶ τὴν κινήτικότητα τῶν τοπικῶν αστυνομικῶν ἀρ-
χῶν γιὰ τὴν ἀνακάλυψη καὶ σύλληψη τοῦ ἰδίου καὶ
ὄσων ἐκ τῶν ἀνδρῶν τοῦ τραυματιῶν καὶ μὴ κατέφυ-
γαν καὶ φιλοξενούνταν σὲ σπίτια Ναουσαίων. Ἡ λέ-
ξη κοινορτοστεφές ἡ ὁποία εὐνύπαρχει στὸ κείμενο στὴ
συνηματικὴ ορολογία σημαίνει «Ἑλλάδα» τὸ ἐλευ-
θερο, δηλαδὴ, ἐλληνικὸ κράτος. Επίσης με τὴ λέξη
«κόκκινοι», ὅπως εἶδαμε καὶ σὲ ἄλλο σημεῖο τῆς πα-
ροῦσας μελέτης, ἀποδίδονται οἱ Τούρκοι αστυνομικαί
ἢ στρατιῶτες.

Τὴν ἴδια ἡμέρα (17 - 4 - 1906) τὸ ἐλληνικὸ προ-
ξενεῖο Θεσσαλονίκης ἀποστέλλει ἐκτενὴ ἐμπιστευ-
τικὴ ἀναφορά πρὸς τὸ Κέντρο Ἀθηνῶν (Μακεδονικοῦ
Ἀγῶνα) ἡ ὁποία περιλαμβάνει ἀρκετὰ διαφωτιστικὰ
στοιχεῖα σχετικὰ με τὴ μάχη τῆς Χοντροσοῦγκλας,
τὴν ἐκδασὴ καὶ τὶς συνέπειές τῆς, τὴν ἀριθμητικὴ δύ-
ναμη τῶν τουρκικῶν στρατιωτικῶν τμημάτων με τὰ ὁ-
ποῖα συνεπλάκηνσαν οἱ ἀντάρτες, τὴν ὑπάρξη καὶ δρά-
ση καταδοτῶν ρουμανιζόντων, τὴν κατάστασι τῆς υ-
γείας τῶν τραυματιῶν, τὴν ἀμεση παροχὴ πρὸς αὐ-
τοὺς τῶν πρώτων βοηθειῶν, τὶς συνεχιζόμενες καὶ αυ-
ξανόμενες ολοένα κατ' οἶκον ἐρευνες τῆς τουρκικῆς α-
στυνομίας στὰ σπίτια τῶν Ναουσαίων καὶ τέλος τὸ
ἐνδεχόμενον ἀντικατάστασι τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν ανταρ-
τικῶν ομάδων Γ. Κατεχάκη, λόγω τῶν τραυμάτων τοῦ
με ἄλλο κατάλληλο πρόσωπο. Παρατίθεται τὸ πλή-
ρες κείμενο τῆς προμνημονευόμενης ἀναφορᾶς:

17)4

Πρὸς τὸ Κέντρον Ἀθηνῶν 17)4) 1906

Περὶ τῆς εἰς Χωροπᾶνι συμπλοκῆς περὶ ἧς ἐν τῇ
προηγουμένη μου ἔγραψον ἐλαχίστας ἐχῶ να δώσω
πληροφορίας ἐπὶ τῶν λεπτομερειῶν αὐτῆς. Ἡ ἔλλι-
ψις αὐτῆ προέρχεται ἐκ τοῦ τραυματισμοῦ τοῦ Θεο-
φίλου εἰς τὴν δεξιᾶν χεῖρα, ὡς ἐτηλεγραφήσαμεν, ἐνε-
κα τοῦ ὁποῖου ἀδυνατεῖ να γράψῃ καὶ περὶ τῆς μεγί-
στης μυστικότητος ἣν ἐτήρησεν περὶ τῆς ἐξόδου τοῦ
καὶ τοῦ σκοποῦ τῆς εἰς Χωροπᾶνι συγκεντρώσεως τοῦ
σώματος, ἐνεκα τῶν ὁποῖων οὐδεὶς γνωρίζει να δώσει
πληροφορίας.

Ἐξηκριδωμένον εἶναι δια συντόμου ἐπιστολῆς τοῦ
Θεοφίλου γραφείσης δια τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς, ὅτι ἐ-
φονεύθησαν 13 ἐκ τῶν ἡμετέρων καὶ ἐτραυματίσθησαν
5 ἐν οἷς καὶ ὁ Θεόφιλος καὶ ὅτι ὁ προσβαλλὼν τοὺς

ἡμετέρους στρατὸς ἀνήρχετο εἰς 200—250 ἐξορμή-
σας ἐκ τῶν μεταξύ Βεροῖας καὶ Ναούσης σταθμῶν
κατόπιν προδοσίας τῶν ἐκ Ρουμάνων τοῦ μέρους ἐν-
θα ἐλημέριαζε τὸ σῶμα.

Ἡ ἐνοχὴ τῶν Ρουμάνων εἶναι ἐξηκριδωμένη διότι
οἱ ἐν Ναούστη ἀνεγνώρισαν τρεῖς ἐξ αὐτῶν, καθάση-
δες τῶν ἐν Βεροῖα Ρουμάνων με στρατιωτικὰ ἐνδεδυ-
μένους ἐπιστρέφοντας μετὰ τὴν συμπλοκὴν ἐπὶ κεφα-
λῆς τοῦ στρατοῦ εἰς Νάουσαν.

Ἡ συμπλοκὴ διήρκεσεν ἐπὶ 4 ὥρας ἀνευ οὐδενὸς
ἀποτελέσματος εἰμὴ τὸν ἐλαφρὸν τραυματισμὸν ἐνὸς
τῶν ἡμετέρων.

Καὶ ὡς ἄμα ἐτελείωσεν ἡ συμπλοκὴ καὶ οἱ ἡμέ-
τεροι ἀπεσύροντο τμήμα τούτων ἀπομονωθὲν ἐπέσεν
ἐπάνω εἰς τὸν στρατὸν συγκεντρωμένον ἴσως πρὸς
ἀναχώρησιν καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐπῆλθεν τὸ ἀτυχὲς ἀπ-
τέλεσμα τοῦ φόνου τῶν 13 φονευθέντων σχεδὸν συγ-
χρόνως ὄλων δια συμπτροκροτήσεων.

Καὶ ὡς ἐπληροφόρηθην τὸν τραυματισμὸν τοῦ
Θεοφίλου καὶ τῶν ἄλλων τεσσάρων ἐσπευσα να στεῖ-
λω ἰατρὸν εἰς Φλώριναν καὶ τοῦ Χαρισιάδου ἀπουσιᾶ-
ζοντος εἰς Ἅγιον Ὀρος, ἠναγκάσθην να στεῖλω δια-
τας πρώτας βοηθείας τὸν Βλάχον. Ὁ τελευταῖος οὐ-
τος ἐπιστρέψας μοι ἀνέφερον ὅτι ὄλοι οἱ τραυματῖαι
εἶναι ἐκτὸς κινδύνου καὶ τὰ τραύματά τῶν μάλλον ἐ-
λαφρά.

Ὁ Ἀποστόλου φέρει τρία τραύματα ἐξ ὧν ἐν εἰς
τὸν μηρὸν ὄλως ἐπιπόλαιον καὶ ἐπουλωθὲν ἤδη, ἕτε-
ρον μεταξύ τῶν δύο δακτύλων τῆς δεξιᾶς χειρὸς καὶ
τὸ τρίτον τὸ σοβαρώτερον ἔθραυσε τὴν ὠλένην τοῦ
δεξιοῦ βραχίονος. Πρὸς θεραπείαν τοῦ Θεοφίλου θέ-
λομεν ἀποστείλῃ τὸν Χαρισιάδην μόλις ἐπανερχόμε-
νον ἐξ Ἀγίου Ὀρους εἰς Φλώριναν ἢ καὶ θέλομεν φέ-
ρει ἐδῶ τὸν Θεόφιλον.

Ἡ συμπλοκὴ αὕτη ἐπέφερον ὡς ἐκ τῶν ἀποτελε-
σμάτων αὐτῆς καὶ ἰδίως τοῦ τραυματισμοῦ τοῦ Θεο-
φίλου διατάραξιν εἰς τας ἐν τῷ διαμερίσματι ἐκεῖου
ἐνεργείας μας, ἐλπίζομεν ὅμως ὅτι ταχέως θα διορθω-
θῶσιν τὰ πράγματα. Ἐκεῖνο ὅπερ μας ἀνησυχεῖ εἶναι
ὁ Θεοφίλου μὴ τυχόν ἀποκαλυφθῆ καὶ αἰ μετὰ τὴν συμ-
πλοκὴν γενόμεναι συχναί κατ' οἶκον ἐρευναι εἰς Φλώ-
ριναν, αἵτινες εὐτυχῶς μέχρι τούδε εἰς οὐδὲν ἀπέλη-
ξαν.

Ἐτηλεγραφήσαμεν περὶ ἀντικαταστάτου Θεοφί-
λου ἵνα αὐτός εἶναι ἐτοιμος καὶ ἔλθῃ ἐνταῦθα ἐν ἡ
περιπτώσει ὁ Θεοφίλου ἐξαναγκασθεὶ δι' οὐσιώδη λό-
γον να ἐγκαταλείψῃ τὴν Φλώριναν, δώσατε (δυσαν.)
ἐπειδὴ ὡς ἐκ τῆς καταστάσεως τῆς χειρὸς τοῦ δεν θα
εἶναι δυνατόν να ἀκολουθήσῃ τουλάχιστον τὰ σώμα-
τα, ταῦτα θα μείνωσιν ἀδιοίκητα. Ἐάν ὁ Κουτσομιχά-
λης²⁸ ἠδύνατο να βαδίσῃ θα ἦτο ἴσως ὁ καταλληλό-
τερος ἀντικαταστάτης τοῦ Θεοφίλου καὶ τούτο ἐχομεν

νέχεται σε ανταρτικές ενέργειες δημιούργησαν ένα ασφυκτικά πιεστικό κλίμα γύρω απ' αυτήν. Κατόπιν τούτου μαζί με την από 20 - 4 - 1906 εμπιστευτική αναφορά του προς το προξενείο Θεσσαλονίκης ο Κατεχάκης αποστέλλει εσωκλείστως και επιστολή προς τον Χριστ. Περδικάρη της οικογενείας του με την παράκληση να επιδοθεί αυτή στον παραλήπτη μέσω του Παμίκου. Μας είναι άγνωστο το περιεχόμενο της επιστολής αυτής, όμως, είναι ευνόητο ότι δεν θα είναι άσχετο με την απειλούμενη σύλληψη του σε περίπτωση επιστροφής του στη Νάουσα και με άλλα θέματα ειδικότερου οικογενειακού ενδιαφέροντος. Ακολουθεί το πλήρες κείμενο της προμνημονευόμενης αναφοράς του Κατεχάκη:

20)4

Φίλτατε Θάσιε,

Εσωκλείστως αποστέλλω υμίν επιστολήν τινα δια τον κ. Μαχάονα ήν τω αποστέλλει η οικογένειά του και ήν σας παρακαλώ να εσωκλείσητε εις επιστολήν σας προς τον Παμίκον όστις θα την επιδώση τω παραλήπτη αρκεί να εξηγηθή αυτώ τίς ο υπό το όνομα Μαχάων.

Έχω πολύν καιρό να λάβω επιστολάς από κάτω, διατί άραγε;

Μετ' αγάπης
Θεόφιλος

Έξη ημέρες αργότερα (26 - 4 - 1906) και κατόπιν παραπόνων, προφανώς, του προξενείου Θεσσαλονίκης προς τον Κατεχάκη ότι είναι φειδωλός στην παροχή περισσοτέρων και πιό αναλυτικών πληροφοριών σχετικών με τη μάχη της Χοντροσούγκλας και την έκβασή της ο τελευταίος αποστέλλει νέα εμπιστευτική αναφορά του στην οποία θίγονται διάφορα θέματα μεταξύ των οποίων αυτό της δράσης ρουμανίζουσας συμμορίας, της έκτακτης σύσκεψης στη Νάουσα των στρατιωτικών διοικητών Βέροιας και Βοδενών³⁴ για την αντιμετώπιση της διαταραχθείσης από τη μάχη της Χοντροσούγκλας κατάστασης, της κατάστασης της υγείας του, της μελετώμενης λόγω του τραυματισμού του αντικατάστασής του από άλλον αξιωματικό κ.ά.π. Και εδώ κρίνεται σκόπιμο να παρατεθεί το πλήρες κείμενο της παρακάτω αναφοράς:

26)4

Φίλτατε Θάσιε,

Χθές έλαβον την από 24 υμετέραν εν η λίαν δικαίως μοί παραπονείσθε ότι στερείσθε ειδήσεων εντεύθεν. Δυστυχώς ως εκ της μέχρι τούδε καταστάσεώς μου δεν μοί ήτο ευχερές να γράφω εις το εξής πιστεύω ότι θα είναι τακτικωτέρα η αλληλογραφία μας

Ενταύθα κατά το παρελθόν δεκαπενθήμερον είχομεν αντίκτυπον του ατυχήματός μας την αποθράσυνσιν των ρωμούνων τολμησάντων να σχηματίσωσιν ένοπλον συμμορίαν με γκέγκικα ρούχα και η συμμορία αυτή προέβη ήδη εις κακουργήματα κατά των ημετέρων. Οι υπό τους Σκουντρήν και Σιμανίκαν ημέτεροι έχουσιν εξέλθει προ ημερών εις καταδίωξιν τούτων αγνωώ όμως κατά πόσον θα επιτύχωσιν.

Εδώ ευρίσκονται από προχθές οι στρατιωτικοί διοικηταί Βεροίας και Βοδενών προς από κοινού λήψιν μέτρων προς επαναφοράν της εσχάτως (!!) διαταραχθείσης τάξεως.

Μετ' ευγνωμοσύνης βλέπω το αδελφικόν όλως ενδιαφέρον όπερ δεικνύετε δια το προσωπικόν ζήτημα του Γεωργίου³⁵. Δυστυχώς επί του παρόντος θεωρώ ως λιποταξίαν εκ του έργου την έστω και ολιγοήμερον εντεύθεν απομάκρυνσίν μου διότι διαβλέπω ότι θα επέλθη τελεία παράλυσις διότι πάντες και ιδία οι μαθηταί μας θα απολαδωσιν την απουσίαν μου ουχί ως προσωρινήν αλλά διαρκή. Τούτου ένεκα υπολαμβάνω στοιχειώδες καθήκον μου να μείνω εδώ έστω και με θυσίαν της χειρός επί 2—3 μήνας έως ότου εξαλειφθή τελείως η παραχθείσα εκ της συμφοράς μας εντύπωσις και καταστή δυνατή η προσωρινή αντικατάστασις μου διότι κατ' εκείνην την εποχήν (Αύγουστον) θα παραστή ανάγκη να κατέλθω εις κοινορτοστεφές προς εκτέλεσιν απασοαπήτων καταστάτων μοι λουτρών και αποθεραπειάν της χειρός εάν, νοείται, έως τότε δεν έχει μπή σε δρόμον όπερ πολύ φοβούμαι.

Πάντως όμως πρέπει να έχητε υπ' όψιν ότι κατότε αν το θεωρήσητε αναγκαίον ουδόλως θα διστάσω αποστέλλων εις κόρακας και χέρι και λουτρά να μείνω έως ότου θελήσητε. Πιστεύω εννοούμεθα.

Έχω ανάγκην χρημάτων και εφημερίδων, άτινα αναμένω. Έχω ανάγκην (και) από 2 μάνλιχερ, μπορείτε να μοι τα προμηθεύσητε;

Μετ' αγάπης
Θεόφιλος

(Γραμμένα στο περιθώριο)

Καθ' ά πληροφορούμαι εντεύθεν του ποταμού ευρίσκονται 11 άνδρες θέλοντες (η συνέχεια δυσανάγνωστος).

Διευκρινίσεις για τις άγνωστες και συνθηματικές λέξεις οι οποίες περιλαμβάνονται στο ανωτέρω κείμενο παρατίθενται αμέσως πιό κάτω:

— γκέγκικα (ρούχα) = ενδυμασία των Αλβανών οι οποίοι ανήκουν στη γκέγκικη φυλή (Βόρεια Αλβανία).

- μαθηταί = οι άνδρες των ελληνικών ανταρτικών ομάδων.
- κονιορτοστεφές = η Ελλάδα, το ελεύθερο ελληνικό κράτος.
- μάνλιχερ = τύπος πολεμικού όπλου.
- εντεύθεν του ποταμού = εννοεί τον ποταμό Αλιάκμονα.
- αποστέλλων εις κόρακας = να πάει στον κόρακα, στο διάβολο.

Ως προς τη δράση της συμμορίας των ρωμούων (ρουμανιζόντων) ο Κατεχάκης θα αναφέρεται σαφώς, στην επιδρομή των τελευταίων στο νεροπρίονο του Σωτηράκη του Αρβανίτη⁹⁶ στο Γκουρνόσοβο⁹⁷ και τη δολοφονία από αυτούς πέντε Ναουσαίων, των Χαραή, Νηρησιλιάρη και τριών ελληνιζόντων Βλάχων από τη συνοικία Αλώνια.

Ενδεικτικό επίσης της ανησυχίας από την οποία διακατέχονταν η τουρκική στρατιωτική διοίκηση μετά την μάχη της Χοντροσουγκλας είναι και η συγκληθείσα στη Νάουσα έκτακτη σύσκεψη των στρατιωτικών διοικητών Βέροιας και Έδεσσας προκειμένου να ληφθούν αποτελεσματικά μέτρα κατά των ελληνικών ανταρτικών ομάδων των οποίων η δράση είχε αρχίσει να παίρνει ανησυχητικές διαστάσεις και ιδίως μετά την προμνημονευόμενη μάχη εξ αιτίας της οποίας οι Τούρκοι άρχισαν να προβληματίζονται σοβαρά παρά την ευτυχή γι' αυτούς έκβασή της.

Ακριβώς ένα μήνα μετά τη μάχη αυτή ο Κατεχάκης αποφασίζει να γνωστοποιήσει στο προξενείο Θεσσαλονίκης τα ονόματα των 13 φονευθέντων στη Χοντροσουγκλα Ελλήνων ανταρτών με την από 11 - 5 - 1906 εμπιστευτική προς αυτό αναφορά του και με την ευκαιρία αυτή να αναφερθεί και σε μερικά άλλα θέματα όπως στην ύπαρξη καταδότη των κινήσεων του στη Νάουσα, στις διαδόσεις περί διαφωνίας του με τον οπλαρχηγό Μανώλη Κατσιγάρη και την αναχώρηση των Σκουνητή και Λάκη, επίσης οπλαρχηγών, από τη Νάουσα με τις ομάδες τους προκειμένου να αναλάβουν δράση αντίστοιχα στην Καρατζόβα και στα καλύβια Σαρακατσαναίων.

Ακολουθεί το πλήρες κείμενο της προμνημονευόμενης αναφοράς:

11)5

Φίλτατε κ. Θάσιε,

Μετά λύπης μου είδον να μοί γράφητε τās ειδήσεις άς έχη η αστυνομία περί των εδώ και ίδια ότι είναι γνωστή η εδώ παρουσία του ομωνύμου των 12 όστις άν ούτως έχουσι τα πράγματα δεν θα δυνηθή να κυκλοφορήση ελευθέρως και μετά την απόσβεσιν των δειγμάτων.

Ευτυχώς, όμως, νομίζω ότι ανεκαλύφθη ο προδίδων όστις θεβαίως θα λάβη τα επίχειρα της κακίας

του ευθύς ως θεβαιωθώ.

Η διάδοσις περί διαφωνίας εμού και του Κατσ. είναι κακόηθες ψεύδος σας θεβαιώ δ' ότι ουδέν σοβαρόν εκ των εδώ συμβαινόντων μένει χωρίς να περιέλθη εις γνώσιν υμών.

Ο Σκουνητής μετά 18 ανεχώρησεν εις Καρατζ. την Δευτέραν ο δε Λάκης μετά 15 περίπου δια Σαρακατσαναίους. Στείλατέ μοι παρακαλώ χρήματα. Περί των πέραν του ποταμού έγγραφα χθες εις Βιργινίαν. Τα ονόματα των δολοφονηθέντων έχουσι δημοσιευθεί εις την αλήθειαν τα δε ονόματα των ημετέρων είσι:

Γεώργ. Τζωρτζάκης
Εμ. Φιλιππάκης
Γεώργ. Μαθιουδάκης
Εμ. Γεωργιλάκης
Πέτρος Κατσαρός
Μανώλης Ρουμιανός
Γεώργ. Γιαννούλης
Γεώργ. Τσανάκης
Θωμάς Κολιόβας
Χελιότης
Βασίλ. Κουλουμπής
Χατζηνικολάκης

Μετ' αγάπης
Θεόφιλος

Υ.Γ. Ο Μαχάων έρχεται; Καθ' ά πληροφορούμαι ουδέν έχει να φοβηθή ερχόμενος εδώ ώστε άν μένη εισέτι εις κονιορτοστεφές άς σπεύση να έλθη, διότι έχομεν ανάγκην αυτού: θα με καθυποχρεώσητε αποστέλλοντές μοι εφημερίδας τινας.

Για τις άγνωστες και συνθηματικές λέξεις τις ενυπάρχουσες στο παραπάνω κείμενο παρέχονται οι ακόλουθες διευκρινίσεις:

- ομώνυμος = εννοεί τον ίδιο
- απόσβεσις δειγμάτων = επούλωση τραυμάτων
- Κατσ. = Κατσιγάρης Εμμανουήλ, οπλαρχηγός
- Καρατζ. = Καρατζόβα (Αλμωπία)
- Λάκης = Κατ(σ)ουλάκης, οπλαρχηγός
- Βιργινία = το συνθηματικό, κατά τις ενδείξεις, όνομα της Βέροιας
- Αλήθεια = η εφημερίδα «ΑΛΗΘΕΙΑ» της Θεσσαλονίκης

Θα πρέπει, επίσης, να υπογραμμισθεί το γεγονός ότι ο κίνδυνος σύλληψης του Χριστ. Περδικάρη (Μαχάων) σε περίπτωση επιστροφής του στη Νάουσα, μάλλον εξήλιπε. Τούτο προκύπτει ευθέως από το υστερόγραφο της αναφοράς του Κατεχάκη χωρίς, ό-

μως, ο τελευταίος να υπεισέρχεται σε ειδικότερες περιπτώσεις του θέματος λεπτομέρειες. Ως προς τα ονόματα των φονευθέντων ανταρτών τα οποία αναφέρονται στην ίδια αναφορά αυτά συγκρινόμενα με τα ονόματα μίας άλλης χειρόγραφης κατάστασης εμφανίζουν κάποια διαφορά, κυρίως στα μικρά (βαφτιστικά).

Παρατίθενται τα ονόματα των φονευθέντων βάσει της χειρόγραφης κατάστασης: 38

- Πέτρος Κατσαρός Αρβανίτης
- Εμμαν. Γεργυλάκης
- Εμμ. Φιλιππάκης υπανδρευμένος
- Στυλιανός Τζωρτζάκης
- Γεώργιος Ρουμανίας
- Βασίλ. Μαθιουδάκης
- Ιωάν. Χατζηνικολάκης
- Γεώργ. Γιαννουλάκης
- Χελιώτης
- Θωμάς Κγολιώδας
- Εμμ. Τζανακάκης
- Σουλιώτης Κουλουμπής
- Γεώργιος Ζουριδάκης

Τέλος, ο συγγραφέας θεωρεί απαραίτητο να συσχετίσει τα ανωτέρω περί των φονευθέντων ανταρτών στοιχεία και με αυτά τα παρεχόμενα από τον Δημ. Κάκαβο στα απομνημονεύματά του τα οποία έχουν ως ακολούθως: 39

Απρίλιος: Εν συμπλοκή μετά στρατού των σωμάτων Κατσίγαρη, Μπενή, Σουμανίκα, υπό την αρχηγία του Κατεχάκη Γεωργίου εφονεύθησαν:

- 1) Γεώργιος Κουμπής εκ Κεφαλληνίας
- 2) Χελιώτης
- 3) Πέτρος Θεοδοσίου εξ Ηπείρου
- 4) Θωμάς Γκολισθας εκ Κολινδρού
- 5) Γεώργιος Γιαννουλάκης εκ Κρήτης
- 6) Γεώργιος Τζανακλάκης εκ Κρήτης
- 7) Μανώλης Γεωργιλάκης εκ Κρήτης
- 8) Γεώργιος Ζουρίδης εκ Κρήτης
- 9) Μανώλης Ρουμανιάς εκ Κρήτης
- 10) Χατζηνικολάκης εκ Κρήτης
- 11) Γεώργιος Μαθιουδάκης εκ Κρήτης
- 12) Μανώλης Φιλιππάκης εκ Κρήτης
- 13) Γεώργιος Τζωρτζάκης εκ Κρήτης

Για τη μάχη της Χοντροσούγκλας και τις συνθήκες κάτω από τις οποίες βρήκαν τον θάνατο οι 13 αντάρτες μας παρέχονται περισσότερα και πιο αναλυτικά στοιχεία από μια εμπιστευτική αναφορά του σπλαρχηγού Εμμανουήλ Μπενή προς τον αρχηγό του Γεώργιο Κατεχάκη η οποία φέρει ημερομηνία σύνταξης 7 - 6 - 1906. Το κείμενο της αναφοράς αυτής παρατίθεται αυτούσιο χωρίς καμμία απολύτως διόρθωση των συντακτικών και ορθογραφικών λαθών τα ο-

ποία υπάρχουν σ' αυτό και τούτο για την αποφυγή του κινδύνου τυχόν αλλοίωσης της εννοίας των προτάσεων του.

Κύριε Αρχηγέ

Χέρε έκ τής παρουσίας μου μάθετε δε ότι τό σφάλμα εις τήν συμφοράν τήν ὁποίαν μου ἐμελεν πάλιν νά συναντίσω δέν εἶταν ἀπό μένα ἀλλά εἶσαν προδοσίαν ἀπὸ τοὺς ἀτίμους ρουμούνους μάλον Βλάχους διότι τήν Δευτέραν παρελθόν ἐφίγον ἀπὸ... (δυσαν.) ἐξεῖλθον εἰς τὸ μέρος ὅπου ἐγένεν αὐτὴν τὴν ἀλόκοτον συμφοράν ὅπου καὶ τὴν ἄλλην φορὰν ἐκὴ μᾶς ἐστάθμευσεν... (δυσαν.) ἀλλὰ ἐπιδὴ τὴν κλαρὴν εἶταν μικρὸν καθὸς καὶ... (δυσ.) γνωρίση καὶ ἐπιδὴ ἡ ὥρα δέν με ἐπερνε νά τραβίξω ἀκόμα πρὸς τὰ ὄρια νὰ μέρη ἐθεόρισα καλὸν νά καθίσω μέσα εἰς τὸ ρεῦμα καὶ νά ἔχο ἀκρα εἰσιχίαν γιὰ νά περάση ἡ μέρα καὶ νά τραβίξω κατεντολίσας εἰς τὸ μέρος αὐτῷ.— ἀλλὰ δέν γνωρίζω ἀπὸ τοὺς δύο (2) πῖος ἐξ αὐτῶν με πρόδοσεν ἐκάθισαν μακρὰ τοῦ νεροῦ διὰ τὸν λόγον δὲ ὅπου εἰς τὸ νερὸ σινίθος πηγένουν τσομπάνη τιχάνη νά περάση καὶ παγᾶνα θά εἰπάγη νά πιῇ τὸν... (δυσαν.) ὡς καὶ εκτοῦτου ἀπεμακρινθῆ του νεροῦ ἀποστασιν (10) λεπτά τῆς ὥρας καὶ ἐστελνον τὰ πεδγιά καὶ ἐγέμισαν ἀλλὰ προσεκτικὴ τὴν τρίτην φορὰν ὅπου ἐπήγαν νά φέρουν νερὸν ὅπου ἐσινάντισαν εἰς τὴν βρῖση ἐν βουκόλον ἀπὸ Κοροσπᾶν ὅπως τιχάνη νά εἶν γαμβρὸς του ο τᾶσκας ὅπου κατεντολῆς τὰ πεδγιά τὸν ἐπίραν μαζί τον ἀφοῦ τὴν ἔκανα τὴν ἐξέτασιν καὶ με εἶπεν αὐτῷ τὸν ἀπόλιση καὶ τὴν λέω πῖγινη τότε μᾶσε τὰ γελάδια σου βγάλετα πλέον ψιλὰ καὶ νά ἔχης τὸν νοῦσου ὅταν θα εἰδῆς τίποτης ἔλα εἰδοπήσενμε καὶ θά σέ πληρόσω με τὴν παραπάνω αὐτὸς ὁ ἀτίμος δέν γνωρίζω διότι τὴν δικόμου καρσούλη εἶταν χαμηλὰ ἐνεκα τοῦ κλαριοῦ ὅπου εἶταν χαμιλόν. αὐτὸς τότε μετὰ τὴν φεύγατου ποῖθε ἔκανε δέν γνωρίζω μετὰ (2) ὥρας ὅμως ἐγένετο κύκλος τοῦ στρατοῦ χύρης ἐμῆς νά ἀντιληφθῶμεν τίποτης ἐνεκα ὅπου εἰμεθα εἰς τὸ βάθος τοῦ ρεῦματος καθὴν στιγμῆος ἐπερνούσαν (2) τσομπάνη καὶ εἶχαν βγαλμένα τὰ πρόβατα καὶ ὄχι πρὴν ἐμπῆκαν μέσα εἰς τὴν ρεμαθίαν καὶ ἐπαραιτούσαν λέγο λιπὸν τὸν μπεδγιὸν νά τοὺς σιλάθουν ὅπου τοὺς ἐπχίασαν διὰ νά τοὺς κᾶνω ἐξέτασιν διὰ πολὰ πράγματα τὴν ὥραν αὐτὴν ὅπου τοὺς ἐξέτασα τοὺς βλέπο γνιασμένους λέγω τὸν βεριότη ἐλάτε ἐδὸ ὅπου εἶλθον τοὺς ἔκανα μερικῆς ἐξετάσεις ὅπου ἀπὸ τοὺς (2) αὐτοὺς εὑρέθη ρουμούνος ἡ μάνα του ρουμούνα καὶ ὁ πατὴρ του να

πέζη ὁ δὲ (3) και ηπέρ αὐτόν οπίος κουδαλάη τυρή καθεκάστην εἰς τὸν κόκκινω ὡς καὶ ἄλλον ἔνα ἀκόμα ἀλά ἀγνωῶ πός. ἐπιδὴ λιπόν εἰς ὄσην ὠραν ἐγινόταν ἡ ἐξέτασης τόν....(δυσαν.) ὀλόγιρα λέγω τὸν πεδγιὸν ἔτιμασθίτε καὶ νά τραδίξομεν τῷ ρεῦμα σιγὰ σιγὰ γιὰ νά μὴν ἀκούγιτε πάταχος πολλῆς ὅπου ἐβάδισαν ἐγὼ ἔμπρός προχοροῦντος (2.00) μέτρα βλέποντας (3) ὄπλιτε καὶ ἐκίταξαν πρὸς τῷ ρεῦμα λέγω τον μπεδγιὸν κάτω πλάκα διότι κἀτη βλέπο ὅπου ἀντιλίφθισαν καὶ αὐτῆ καὶ ἔκατσαν αὐτῆ ἔσταμάτισαν εἰς τὸν λόφον καὶ βγάζοντας τὰ μανδύλια τους καὶ ἔκαναν σιμία ἀπόλιση τὸν ἔν (1) τσομπάνον τότες καὶ τοῦ λέγω σείρε με τρόπον νά εἰδῆς ἂν εἰν πολλῆ φεύγον αὐτὸς πῆτῃ(δυσαν.) τῆς ὥρας ἀκούγο ἀπὸ ἔν γίρω καὶ μέσα εἰς τὰ κλαριά κρακρά τὰ ὄπλα τεισλήμη.— ἀφίσωτα τὸρα ἐκῆ. ἀλά θέλω νά ανταμοθόμεν καὶ νά εἰπὸ πρὸς εἰμάς καὶ ἀλα ἀκόμα Σὰς προσκινῶ

Μπενῆς

7)6)6

Ἀπὸ το κείμενο τῆς ἀνωτέρω ἐμπιστευτικῆς ἀναφορᾶς προκύπτει ὅτι το ὑπὸ τον σπλαρχηγὸν Ἐμμανουὴλ Μπενῆ σῶμα ἀποτελούμενο ἀπὸ 33 ἄνδρες εἶχε ἀποκλεισθεῖ σε χαράδρα και ἀποκοπεῖ ἀπὸ τον κύριο ὄγκο των ὑπὸ τον Κατεχάκη λοιπῶν ἀνταρτῶν οἱ ὁποῖοι εὐρίσκονταν μάλλον ὑψηλότερα, σε ἄλλο σημείο τῆς Χοντροσοῦγκλας. Ἐνισχύεται, κατ' αὐτὸν τον τρόπον ἡ ἀπόψη ὅτι το σῶμα του Μπενῆ κατὰ την ἀφίξή του στην περιοχή Νάουσας τὴν 8 - 4 - 1906 και ὅπως συμπεραίνεται, κατ' ἐντολή του Κατεχάκη, δὲν εἰσήλθε καθόλου στην πόλη, ἀλλὰ παρέμεινε στην τοποθεσία αὐτῆ ἀναμένοντας ἐκεῖ την ἀφίξη των ὑπὸ τον Κατεχάκη λοιπῶν σωμάτων με σκοπὸ την συνένωσή του μ' αὐτὰ. Ἀπὸ την κυκλωτικὴ κίνηση των τμημάτων του τουρκικοῦ στρατοῦ και μετὰ ἀπὸ τετράωρη μάχη με αὐτὰ ο κύριος ὄγκος των ὑπὸ τον Κατεχάκη ἀνδρῶν ἐπέτυχε να διασπᾶσει τον κλοιὸ χωρὶς ἀπώλειες (πλὴν ὀρισμένων τραυματιῶν) και νά διαφύγει. Τοῦτο ὁμως δὲν συνέβη και με το σῶμα Μπενῆ το εὐρισκόμενο ἐντὸς χαράδρας το ὁποῖο δὲν εἶχε ὀπτικὴ προσπέλαση και λόγω τῆς γεωγραφικῆς θέσης του και τῆς πυκνῆς περὶ αὐτὸ βλάστησης.

Ἔτσι, ὅταν ἀντελήφθη την πλήρη κύκλωσή του ἦταν ἀργὰ και το μόνο το ὁποῖο ἔπρεπε να ἐπιδιώξει ἦταν ἡ διάσπαση του κλοιοῦ με ὅσο το δυνατόν ὀλιγότερα θύματα. Κατὰ την ἐξόρμησή του ἀπὸ το βάθος τῆς χαράδρας και μέχρι του χρόνου διάσπασης του κλοιοῦ βρῆκαν τον θάνατο οἱ 13 ἀντάρτες. Ἀπὸ τα γραφόμενα, ἐπίσης, του Μπενῆ ἐπιβεβαιώνεται ἡ ἀπόψη ὅτι οἱ κινήσεις των ὑπὸ τον Κατεχάκη λοιπῶν

σωμάτων και κυρίως του σώματος του εἶχαν ἐπισημανθεῖ ἀπὸ ρουμανίζοντες ποιμένες και καταδοθεῖ στον τουρκικὸ στρατὸ με ἀποτέλεσμα τῆ διεξαγωγῆ μάχης μεταξύ των ἐμπολέμων, την γνωστὴ μετέπειτα με το ὄνομα «μάχη τῆς Χοντροσοῦγκλας». Για την πληρέστερη κατανόηση του κειμένου τῆς ἀναφορᾶς του Μπενῆ παρατίθενται διευκρινίσεις σχετικὰ με τῆς ἀγνωστες και συνθηματικῆς λέξεις οἱ ὁποῖες περιέχονται σ' αὐτὸ:

— ρουμούνοι	= οἱ ρουμανίζοντες
— ἀλόκοτον συμφορὰν	= ἐννοεῖ τον θάνατο των 13 ἀνταρτῶν
— κατεντολίσας	= κατ' ἐντολήν σας
— τσομπάνη	= βοσκοί, ποιμένες
— παγᾶνα	☐ ἀνιχνευτικὸ, καταδιωκτικὸ ἀπόσπασμα
— βουκόλον	= βοσκός, ποιμένας ἀγελάδων (βοοειδῶν)
— Κοροπάν	= Κοροπάν (χωριὸ Χωροπόσι, νυν Στενήμαχος)
— τᾶσκας	= ὑποκοριστικὸ του Ἀναστάσιος
— μπεδγια (πεδγια)	= οἱ ἄνδρες του σώματος
— ἐξέταση	= ἀνάκριση
— καραούλη	= προωθημένος σκοπὸς
— γνιασμένοι	= φοβισμένοι, ἐπιφυλακτικῆ
— βεριότης	= ο κάτοικος τῆς Βέροιας
— τὰ πέζη	= ἐπαμφοτερίζει
— κόκκινος	= ο τουρκικὸς στρατὸς
— πάταχος	= δυνατὸς θόρυβος, κρότος (πάταχος)
— κάτω πλάκα	= πρηνηδὸν, μπρούμυτα
— τεισλήμη	= παραδοθεῖτε (στα τουρκικὰ)
— κράκρά	= ο θόρυβος των κινητῶν συρραίων των ὄπλων ὅταν ἀπλίζου για να πυροβολήσου

Ἡ λαϊκὴ μούσα τῆς Νάουσας εὐαισθητοποιημένη ἀπὸ τῆ μάχη τῆς Χοντροσοῦγκλας και το θάνατο των 13 ἀνταρτῶν ἀποθανάτισε το τραγικὸ συμβάν σ' ἔνα θαυμάσιο δημοτικὸ τραγοῦδι — θρήνο το ὁποῖο παρατίθεται αὐτοῦσιο: 40

Στῆς δεκατρεῖς τοῦ Ἀπριλιοῦ
ἡ μέρα ἦταν Τρίτη
ποῦ φίλιθιν οὐ ἀρχηγὸς
τοὺς νέους ἀπ' τὴν Κρήτη.
— Δὲν τόντιζα μανούλα μου
γιὰ νά μᾶς ξιγυμνώσου
κί σί ἔνα μνημα δεκατρεῖς
γιὰ νά μᾶς παραχώσου.

Όπχοιους δά ζήσει άπού μάς
νά πάνει ώς τήν Κρήτη
νά πεί εις τίς μανούλις μας
τή φουβιρή μας λύπη.

- Μούν πές της πώς παντρεύτηκα
κί πήρα μινιά γυναίκα,
πήρα τήν πλάκα πιθιρά
τή μαύρη γής γυναίκα
κι' αυτά τά μαυρουλίθαρα
αδέρφια κί ξασέρφια.
- Άνάθιμα στούν άρχηγό
δέν έδουσιν παράδις
νά στείλουμι στίς μάνις μας
ν' ανάψουν τις λαμπάδις.

Είναι αξιοσημείωτο ότι σε πολλά σημεία το δημοτικό τραγούδι ανταποκρίνεται στην ιστορική αλήθεια όπως π.χ. ο αριθμός των φονευθέντων και το γεγονός ότι δεν είχαν προλάβει να εισπράξουν το μηνιαίο επίδομά τους, κυρίως οι του σώματος Μπενή, το οποίο τους εχρηγείτο για την αντιμετώπιση διαφόρων ατομικών και άλλων εξόδων. Όμως, όπως σ' όλα σχεδόν τα δημοτικά τραγούδια τα οποία σχετίζονται με μεγάλες συμφορές η ημέρα πρέπει να είναι Τρίτη και 13 του μηνός (γρουσουζικός και συνδεόμενος με κακοτυχία αριθμός) έτσι κι εδώ σαν ημερομηνία διεξαγωγής της μάχης φέρεται η 13η Απριλίου ενώ το ορθόν και από διασταύρωση στοιχείων εξακριβωμένο είναι ότι ήταν η 11η Απριλίου (1906).

Επίσης, κατά την άποψη του συγγραφέα ο σκοπός της εξόδου των σωμάτων στη Χοντροσουγκλα δεν ήταν το γλέντι για να γιορτασθεί - όπως στο τραγούδι αναφέρεται - η άφιξη του σώματος Μπενή, αλλά κάποιος άλλος στόχος του Κατεχάκη, για τον οποίο τελικά δεν υπάρχουν σαφή πληροφοριακά στοιχεία και μέχρις ότου υπάρξουν ενδεχομένως τέτοια εις το μέλλον, το ερώτημα παραμένει αναπάντητο και επομένως ερευνητέο το θέμα.

Τέλος, από το συγγραφέα επαναλαμβάνεται η άποψη ότι η μάχη της Χοντροσουγκλας, παρά την ατυχή έκβασή της, εδραίωσε την ελληνική παρουσία σε εκτεταμένες περιοχές του Βερμίου και κυρίως στις περιοχές Νάουσας, Βέροιας και Έδεσσας, χωρίς να εξαιρέσουμε κι' αυτήν της Λίμνης Γενιτσών και απέβη η αιτία να προβληματισθεί η βουλγαρική και ρουμανική προπαγάνδα οι οποίες παρά την κάποια αρχική αναθάρρησή τους μετά τη μάχη εφρόντισαν να περιστείλουν τις επιθέσεις των ενόπλων σωμάτων τους κατά του ελληνικού στοιχείου από το φόβο βεβαίων αντιποίνων από μέρους των ελληνικών ανταρτικών σωμάτων των οποίων η αριθμητική δύναμη, η ισχύς πυρός και η πολεμική κατάρτιση έβαινε συνεχώς αυξανόμενη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ — ΠΗΓΕΣ — ΣΧΟΛΙΑ

(Οι αύξοντες αριθμοί αφορούν στις παραπομπές του κειμένου)

- 1) Στέργιου Σπ. Αποστόλου: «Η ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΣΙΟΥΜΠΑΝΙΤΣΑΣ», περιοδικό «ΝΙΑΟΥΣΤΑ», έκδοση του Συλλόγου Αποφοίτων Λ.Γ. Ναούσης, τεύχος 45) 1988, σελ. 147—151 και 168.
- 2) Στέργιου Σπ. Αποστόλου: «Η ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΓΚΟΛΙΣΙΑΝΗΣ (ΛΕΥΚΑΔΙΩΝ)» δ. π. τεύχος 50) 1990, σελ. 4—8 και 11.
- 3) Χοντροσουγκλα: Ημιορεινή τοποθεσία Ν.Α. της Νάουσας (στο γλωσσικό ιδίωμα της Νάουσας η λέξη «σουδλα» λέγεται «σουγκλα»).
- 4) Κατεχάκης Γεώργιος, αξιωματικός του ελληνικού στρατού φέρων τον βαθμό του ανθυπολοχαγού πεζικού. Έδρασε επί κεφαλής σώματος ανταρτών στο Βιλαέτι Μοναστηρίου υπό το ψευδώνυμο καπετάν Ρούβας. Αντικατέστησε τον Κ. Μαζαράκη (Ακρίτα) στη διεύθυνση του Κέντρου Νάουσας τον Νοέμβριο του 1905 εργαζόμενος δήθεν ως μηχανικός σε εργοστάσιο της πόλης με το ψευδώνυμο Γεώργιος Αποστόλου. Στην μετά του ελληνικού προξενείου Θεσσαλονίκης εμπιστευτική αλληλογραφία του υπογράφει με το ψευδώνυμο Θεόφιλος ή Θεοφίλου. Την 11η Απριλίου 1906 τραυματίζεται στη μάχη της Χοντροσουγκλας. Επανέρχεται στην Ελλάδα τον Ιούλιο του 1906 αντικατασταθείς από τον ανθυπολοχαγό πεζικού Νικόλαο Ρόκα (καπετάν Κολιδό).
- 5) Χωροπάνι (νυν Στενήμαχος). Χωριό στην περιοχή Νάουσας 7 χιλ. Ν.Α. από αυτήν.
- 6) Αρκουδοχώρι (νυν Αρκοχώρι). Χωριό στην περιοχή Νάουσας 6 χιλ. Ν.Δ. από αυτήν σε ημιορεινή περιοχή του Βερμίου.
- 7) Μπενής Εμμανουήλ, σπλαρχηγός εκ Κρήτης. Αφίχθη στην περιοχή Νάουσας την 8 - 4 - 1906 τεθείς υπό τις διαταγές του Γ. Κατεχάκη, αρχηγού των ανταρτικών σωμάτων της περιοχής. Μετά τη μάχη της Χοντροσουγκλας κατέφυγε με το σώμα του στη λίμνη Γιανιτσών και ενίσχυσε το σώμα Παπατζανετέα που δρούσε εκεί. Οι δύο σπλαρχηγοί προσέβαλλαν το χωριό Μικρογούζι και εφόνευσαν πράκτορες της ρουμανικής προπαγάνδας.
- 8) Φωτοαντίγραφο των εμπιστευτικών αυτών εκθέσεων έθεσε ευγενώς στη διάθεσή μου από το προσωπικό του αρχείου ο εξ Αθηνών κ. Γεώργιος Τσισίμης προς τον οποίο ο συγγραφέας εκφράζει βαθύτατες ευχαριστίες από τη στήλη αυτή.
- 9) Κων)νου Βακαλόπουλου: «ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΣ Α-

ΓΩΝΑΣ» (Η ένοπλη φάση 1904 - 1908), σελ. 111, Θεσσαλονίκη 1987.

- 10) Γαρέφης Κωνσταντίνος, υπαρχηγός αρχικά το σώματος Κ. Μαζαράκη (Ακρίτα), επί κεφαλής, αργότερα, ιδίου σώματος ανταρτών. Κατάγονταν από τις Μηλιές Πηλίου. Τη νύχτα της 6ης προς 7η Αυγούστου 1906 στα καλύβια Καραφυλλαιών κοντά στο Τσερνέσοβο προσβάλλει αιφνιδιαστικά τα σώματα των Λούκα και Καρατάσου. (Βούλγαροι προεδόδες). Οι τελευταίοι δρῖσκουν το θάνατο από τον ίδιο τον Γαρέφη ο οποίος, όμως, τραυματίζεται θανάσιμα και υποκύπτει στα τραύματά του. Ενταφιάσθηκε στο χωριό Γραδέονιτσα (επί γιουγκοσλαβικού εδάφους).
- 11) Πουρέγκας, Οπλαρχηγός από τη Νάουσα (βλ. Κων)νου Βακαλόπουλου, ό. π. σελ. 111).
- 12) Κατ(σ)ουλάκης Γ. Οπλαρχηγός από την Κρήτη ο οποίος έδρασε στην περιοχή Νάουσας. Το Μάρτιο του 1909 μετά το Χουριέτ, δολοφονείται στην ίδια πόλη από αγνώστους.
- 13) Σάββας από τη Χειμάρρα. Ένας από τους υπαρχηγούς του σώματος Σπυρομήλιου (Μπούας - Αθάλης). Ανεδείχθη σε ικανό οπλαρχηγό και παρουσίασε αξιόλογη δράση (ό. π. σελ. 111).
- 14) Σουμανίκας ή Σιμανίκας Ιωάννης, Ναουσαίος οπλαρχηγός ο οποίος έδρασε στην περιοχή Νάουσας και Ν. της Βέροιας προς τον Αλιάκμονα επί κεφαλής ιδίου σώματος ανταρτών. Στις εμπιστευτικές προς το ελληνικό προξενείο Θεσσαλονίκης εκθέσεις αναφέρεται και με το ψευδώνυμο Διάνης.
- 15) Σκουντρής Εμμανουήλ, οπλαρχηγός από την Κρήτη. Υπηρέτησε, μεταξύ των άλλων και υπό τις διαταγές του Γ. Κατεχάκη στην περιοχή Νάουσας. (βλ. «Ο ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΣ ΑΓΩΝ ΚΑΙ ΤΑ ΕΙΣ ΘΡΑΚΗΝ ΓΕΓΟΝΟΤΑ» έκδοση Γ.Ε.Σ.) Δ. Ι.Σ. σελ. 227, Αθήνα 1979.
- 16) Θάσιος: Ψευδώνυμο ενός εκ των υπηρετούντων στο ελληνικό προξενείο Θεσσαλονίκης.
- 17) Ψάλτης: Ψευδώνυμο του οπλαρχηγού Εμμανουήλ Μπενή (βλ. παρ. 7).
- 18) Πρόβατα: Οπλίτες.
- 19 α) Παραλείπεται το μέρος του κειμένου επειδή δεν εμφανίζει ενδιαφέρον.
- 19 β) Τεσκερές: Διαβατήριο.
- 20) Ν. : Νάουσα.
- 21) Κ. Μανώλης: Κατσιγάρης Εμμανουήλ, οπλαρχηγός από την Κρήτη.
- 22) Αποστόλου: Το ψευδώνυμο του Κατεχάκη ως μηχανικού σε εργοστάσιο της Νάουσας. Όπως φαίνεται ο Γ. Κατεχάκης μετά τον τραυματισμό

του νοσηλεύθηκε σε άλλο σπίτι ή στην Παναγιωπούλα. Είναι δέβαιο ότι κατά την αναχώρησή του φιλοξενούνταν στο σπίτι του Χρήστου Καρυδά, ψαρά από τη Νάουσα, με τη βοήθεια του οποίου διέφυγε κατόπιν τεχνάσματος από την πόλη επιστρέφοντας στην Ελλάδα τον Ιούλιο του 1906.

- 23) Ντι(μ)νάκης: Αγνώστων λοιπών στοιχείων.
- 24) Παναγιώτης: Πρόκειται για τον Παναγιώτη Μάζο.
- 25) Άθως: Ψευδώνυμο του προξένου Λάμπρου Κορομηλά στη Θεσσαλονίκη.
- 26) Κοντογούρης: Διπλωμάτης. Αντικατέστησε για μεγάλο χρονικό διάστημα τον Λάμπρο Κορομηλά αναλαβών το προξενείο Θεσσαλονίκης.
- 27) Παμίκος: Πρόκειται για τον Παμ. Ζυμβρακάκη.
- 28) Κουτσομιχάλης: Ενδεχομένως να πρόκειται περί άλλου αξιωματικού, ο οποίος υπό προϋποθέσεις θα μπορούσε να αντικαταστήσει τον τραυματισθέντα Γ. Κατεχάκη.
- 29) Παραλείπεται το μέρος του κειμένου επειδή δεν εμφανίζει ενδιαφέρον.
- 30) Παπαστεργίου Αθανάσιος: Δεν παρέχονται περισσότερες πληροφορίες περί του προσώπου του.
- 31) Στο πρωτότυπο αναγράφεται το όνομα του εκ Βεροίας ρουμανίζοντος, εδώ παραλείπεται.
- 32) Βλ. παραπ. 27.
- 33) Απ.: Αποστόλου (πρόκειται για τον Γ. Κατεχάκη).
- 34) Βοδενά: Έδεσσα.
- 35) Ερευνητέο περί ποίου πρόκειται.
- 36) Ιδιοκτήτης νεροπρίονων στο Σέλι και Γκουρνόσοβο.
- 37) Γκουρνόσοβο: Ορεινή τοποθεσία Β.Δ. της Νάουσας.
- 38) Φώτοαντίγραφο ευρίσκεται στο αρχείο μου.
- 39) Δημητρίου Κάκκαβου: Απομνημονεύματα «ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΣ ΑΓΩΝ», σελ. 128—129. Δημοσιεύματα Ε.Μ.Σ. Θεσσαλονίκη 1972.
- 40) Τάκη Μπαίτση: «ΤΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ» σελ. 20, Νάουσα, Αύγουστος 1977.

ΚΑΙ ΠΑΛΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΔΡΥΣΗ ΤΗΣ ΝΑΟΥΣΑΣ, ΤΟΝ ΓΑΖΗ ΕΒΡΕΝΟΣ ΚΑΙ ΤΟΝ ΣΙΕΧ ΛΕΑΗ

Πρόσβα στη «Νιάουστα» (τεύχος 53, Οκτωβρίου - Νοεμβρίου - Δεκεμβρίου 1990, σελ. 139 - 140) το σημείωμα του φίλου και (συν/χου) συναδέλφου κ. Αχιλλέα Φ. Γκούτα, με τίτλο: «Σχετικά με την κρίση και θεμελίωση της Νιάουστας».

1. Το περίμενα με ανυπομονησία (αφού μου το είχε προαναγγείλει ο

Σημείωμα του Γιώργου Χιονίδη

ίδιος), γιατί το θέμα τούτο με απασχολεί, εδώ και πολλά χρόνια, γεγονός το οποίο είχα τη γνώμη ότι θυμόταν ο κ. Γκούτας, μιά και του είχα δωρίσει, στο παρελθόν, ανάτυπα μελετών μου (των οποίων, μάλιστα, την περίληψη είχε μεταφράσει, στη γαλλική ή στην αγγλική γλώσσα), όπου γίνεται αναφορά και σε τούτο, όπως και αναγγέλια της (από το 1963) ετοιμαζόμενης μονογραφίας μου, με τίτλο: «Τα βακούφια από νομική και ιστορική άποψη και ιδιαίτερα το βακούφι του Εβρενός βέη». Εξ άλλου, συζητήσαμε για το ζήτημα τούτο, αρκετές φορές, και γι' αυτό (με τη γνωστή ευγένειά του) είχε την καλοσύνη να μου δωρίσει φωτοτυπίες εγγράφων, που αφορούν στο βακούφι του περιφημού Μεχμέτ Αλή της Αιγύπτου, που υπάρχει στη γενέτειρά του, δηλαδή στην Καβάλα.

2. Βέβαια, δεν απασχολώ τις στήλες σου για να... γκρινιάσω ή για να προσπαθήσω να μειώσω την αξία της εργασίας του κ. Γκούτα, γιατί είναι ανθρώπινο να ληξιμονύβλο και, τελικά, σημασία έχει, ότι το κείμενο του κ. Γκούτα είναι χρήσιμο, ενδιαφέρον και κατατοπιστικό, ιδιαίτερα για τους πολλούς. Δε-

θα έγραφα, λοιπόν, το σημείωμα τούτο αν στη πλούσια, χρησιμοποιούμενη βιβλιογραφία δεν έλειπε μιά, σχετική και ουσιώδης, μελέτη, του αξέχαστου Μακεδόνα ιστοριοδίφη και ιστορικού Ιωάννη (ή Γιάννη) Κ. Βασδραβέλλη, η οποία, νομίζω ότι έπρεπε να αναφερθεί στο σημείωμα του κ. Γκούτα, το οποίο, έτσι, θα ήταν πιά περιεκτικό (και με διανοητικό περιεχόμενο), αν τη χρησιμοποιούσε, αφού, μάλιστα, συνοδεύεται και από εννιά σημειώσεις - βιβλιογραφικές παραπομπές, ένδειξη ότι η φιλοδοξία του ήταν να είναι (και) τεκμηριωμένο, ώστε να κριθεί ως, μικρό ιστορικό μελέτημα, με επιστημονικές αξιώσεις, και όχι ως εκλαϊκευμένο κείμενο.

Αναφέρομαι, συγκεκριμένα, στην εργασία του: «Ιστορικά περί Ναούσης, εξ ανεκδότου χειρογράφου», περιοδικό «Μακεδονικά», τόμος 8ος, 1953 - 1955, Θεσσαλονίκη 1956, σελίδες 126 - 141. Εκεί (σελ. 131 - 141) δημοσιεύεται ανέκδοτο και αξιόλογο (δευτερόγραφο) χειρόγραφο (19 σελίδων), κάποιου Ναουσαίου, που γλίτωσε, μετά την επανάσταση του 1822, και κατέφυγε στο Πραγματικό (τότε «Γραμματικόδον»). Ο τίτλος του, άλλωστε συνταυτίζεται, σχεδόν, με τον τίτλο του σημειώματός του κ. Γκούτα, και, συγκεκριμένα, επιγράφεται: «Εν περιλήψει, πότε και από ποίον εκτίσθη η Νάουσα».

Ο Βασδραβέλλη πρόταξε εισαγωγή, ευρεία περίληψη και σχόλια (σελ. 126 - 131), σχετικά με το εξαιρετικά ενδιαφέρον περιεχόμενο του χειρογράφου, το οποίο ασχολείται με την ίδρυση της πόλεως της Νάουσας από τον «Χατζή Αχμέτ Εβρενέζογλου», με τον τάφο του

στη Γιαννιτσά, με τον Σιάχη Λιάνη, με τους καταφυγόντες στην «Παλιονάουστα» κατοίκους της, με τα προνόμιά της και με τους αγώνες της εναντίον του Αλή Πασά των Ιωαννίνων (σελ. 1 - 7). Το μεγαλύτερο, όμως, τμήμα του χειρογράφου (σελ. 8 - 19) αφιερώνεται στην εξιστόρηση των γεγονότων, που αναφέρονται στην προεργασία, στην κήρυξη και στην πορεία - αποτυχία της επανάστασης του 1822 της Νάουσας, όπου και σταματά.

Έχω, λοιπόν, τη γνώμη ότι αξίζει να αναδημοσιευθεί (στη «Νιάουστα») ελόκληρη η εργασία τούτη (εισαγωγή - σχόλια και το κείμενο του χειρογράφου), ώστε να είναι πιά προσιτή στους πολλούς αναγνώστες του περιοδικού, οι οποίοι δεν διαθέτουν το περιοδικό «Μακεδονικά» (έκδοση της «Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών»), γιατί πιστεύω, πως είναι το σπουδαιότερο κείμενο για τη Νάουσα, μετά το χειρόγραφο του Δ. Πλαταρίδη (που έχει εκδώσει κ.τ.λ. ο Ευστ. Στουγιαννάκης) και τη γνωστή ομιλία του Ν. Γ. Φιλιππίδη, που τυπώθηκε, ύστερα, σε βιβλίο.

3. Καθόσο δε αφορά στις μελέτες μου, που υπαινίχθηκα (σχετικά με την ίδρυση της πόλεως και τον Εβρενός), δίνω τη βιβλιογραφική ένδειξη (των δύο σπουδαιότερων):

Α'. «Ο Όσιος Θεοφάνης, ο νέος. (Ο εξ Ιωαννίνων παλιούτσος της Μακεδονικής Ναούσης, η ίδρυσις της πόλεως και η καταγωγή των κατοίκων)», στο περιοδικό «Μακεδονικά», τόμος 8ος, Θεσσαλονίκη, 1968, σελίδες 223 - 238 και ιδιαίτερα σελίδες 236 - 238, όπου, στις υποσημειώσεις, αναφορά σε εννέα συνέχεια στη σελίδα 23

ΤΟ «ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ»

Ιστορική δεώρνηση του θέματος

Α'

Το «Μακεδονικό Ζήτημα» είναι μεγάλο και πολύπλευρο, παρουσιάζει πολλές πτυχές και πολλά πολιτικά, εθνικά, αλλά και ιστορικά προβλήματα. Τις τελευταίες δεκαετίες έχει αναζωπυρωθή και έχει πάρει νέες διαστάσεις, ωστόσο όμως δεν είναι μόνο πρόβλημα της εποχής μας: χρονολογείται ήδη από το 19ο αιώνα και συγκεκριμένα κινείται μέσω μετά την Ελληνική Επανάσταση.

Αρχικά το ζήτημα ανέκυψε από την πλευρά των Βουλγάρων και κυρίως των Βουλγάρων της διασποράς, που στην προσπάθειά τους για εθνική αποκατάσταση, πρόβαλαν εδαφικές διεκδικήσεις στη Μακεδονία. Οι βουλγαρικές εθνικιστικές τάσεις ενισχύθηκαν με την ίδρυση της βουλγαρικής Εξαρχίας (1870) και κυρίως με τη Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου (Μάρτιος 1878), που προσαρτούσε τη βόρεια και κεντρική Μακεδονία στη Βουλγαρία. Βέβαια η Συνθήκη του Βερολίνου (Ιούνιος 1878) αποκατέστησε την ο-

θωμανική κυριαρχία στην περιοχή, αλλά η πρόσκαιρη παραχώρησή στους Βουλγάρους μακεδονικών εδαφών ενθάρρυνε τις διεκδικήσεις, ενώ η ίδρυση της Βουλγαρικής Ηγεμονίας (1878) και η προσαρτήσή από τη Βουλγαρία της Ανατολικής Ρωμυλίας (1885) δημιούργησε νέα κέντρα προπαγάνδας, που στα τέλη του αιώνα οδήγησαν στην ίδρυση της Εσωτερικής Μακεδονικής Επαναστατικής Οργάνωσης (ΕΜΕΟ, 1893) και της Κεντρικής Επιτροπής (1895), οι οποίες εγκαίνισαν συστήματα βίας και ένοπλης επέμβασης, με την ανοχή των Οθωμανικών αρχών.

Από τα τέλη του 19ου αιώνα χρονολογούνται και από την πλευρά της Σερβίας οι διεκδικήσεις ελεύθερου διαδρόμου και οι προσπάθειες προστατευτισμού των σλαβόφωνων της ΒΔ. Μακεδονίας με διείσδυση στην Εκκλησία και στην εκπαίδευση, όπως και οι διεκδικήσεις των Ρουμάνων για τους βλαχόφωνους Έλληνες. Η κρίση εντάθηκε

στις αρχές του 20ου αιώνα και οδήγησε στο Μακεδονικό Αγώνα (1904 - 1908) και στους δύο Βαλκανικούς Πολέμους (1912 - 1913) που είχαν ως αποτέλεσμα

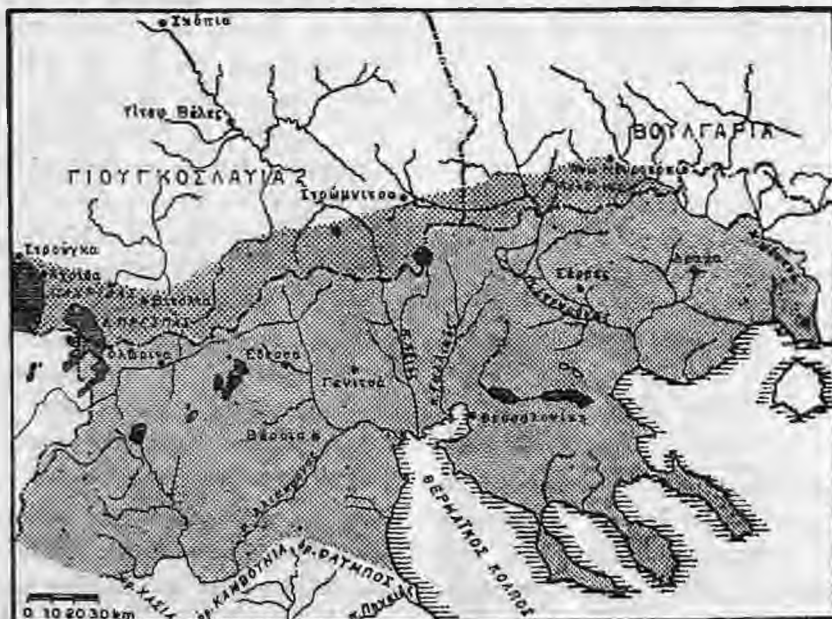
Της
Μαρίας Νυσταζοπούλου
— Πελεκίδου

την απελευθέρωση της Μακεδονίας από τον τουρκικό ζυγό και την αναγκώριση της υπεροχής του Ελληνισμού στην περιοχή, με την προσαρτήση του μεγαλύτερου μέρους της Μακεδονίας στην Ελλάδα. Οι βουλγαρικές επιδιώξεις συνεχίστηκαν με άλλες μορφές την εποχή του Μεσοπολέμου αλλά και μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Τότε όμως ανέκυψε μία νέα, ριζικά αναθεωρημένη, γιουγκοσλαβική πολιτική με την εφαρμογή ενός ολοκληρωμένου προγράμματος, που επιδίωκε να προσβάλει την ύπαρξη ενός ξεχωριστού Μακεδονικού Έθνους.

Στη μελέτη μου αυτή δεν είναι δυνατόν να εξετάσω όλα τα θέματα που προανέφερα. Υπάρχει αξιόλογη και εκτενής βιβλιογραφία¹, παρόλο που ουσιαστικά σημεία του ζητήματος δεν έχουν ακόμη διευκρινισθή, ούτε έχει γίνει συστηματική και αντικειμενική εκμετάλλευση όλων των αρχειακών και λοιπών πηγών. Εδώ θα επιχειρήσω να δώσω μία ενημερωτική και, όσο το δυνατόν, κατατοπιστική ιστορική θεώρηση του προβλήματος, όπως παρουσιάζεται σήμερα από την πλευρά της Γιουγκοσλαβίας².

Α' Το ιστορικό του Ζητήματος και η θέση των Σκοπίων.

Μετά το τέλος του Β' Παγκόσμιου Πολέμου, στα πλαίσια της αναδιοργάνωσης του ως τότε κράτους της

Γεωγραφικά όρια της Μέγιστης Μακεδονίας

Δημοσιό Κεντρική Βιβλιοθήκη Βερόιας

Γιουγκοσλαβία σε Ομοσπονδιακή Λαϊκή Δημοκρατία, ιδρύθηκε στις 31 Ιανουαρίου 1946 εξ' λαϊκές δημοκρατίες (που αργότερα μετονομάστηκαν σε σοσιαλιστικές): της Σλοβενίας, της Κροατίας, της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, του Μαυροβουνίου, της Σερβίας και της Μακεδονίας¹.

Αυτή η διαίρεση ουσιαστικά έθιγε τη Σερβία: ενώ η Σλοβενία και η Κροατία διατήρησαν την ενότητά τους, η Σερβία διασπάστηκε σε τρεις αυτόνομες δημοκρατίες και δύο αυτόνομες επαρχίες και τερρικνώθηκε². Ήταν πιθανότατα η απάντηση της Κροατίας για την γρετική θέση που κατείχε η Σερβία και παλαιότερα³ και κυρίως την εποχή του Μεσοπολέμου⁴ — θέση που βασιζόταν στην ιστορική παράδοση και στους αγώνες του Σερβικού λαού.

Όσον αφορά στην ίδρυση της αυτόνομης δημοκρατίας της Μακεδονίας, η οποία καλύπτει το 10,5% της συνολικής έκτασης της Γιουγκοσλαβίας, η Γιουγκοσλαβική κυβέρνηση επιδίωκε με τη νέα οργάνωση δύο πράγματα⁵: α) Να ενισχύσει τη Νότια Γιουγκοσλαβία, ώστε να κατορθώσει να απομακρύνει αποτελεσματικά κάθε βουλγαρική επιδραση ή βλάβη σ' αυτή την περιοχή—γιατί αναμφισβήτητα η βουλγαρική παρουσία εκεί ήταν έντονη και οι φιλοβουλγαρικές τάξεις ισχυρές⁶. β) Να καταστήσει τη Μακεδονία, στο σύνολό της—δηλ. όχι μόνο τη Γιουγκοσλαβική—συνδετικό κρίκο για τη δημιουργία μιάς Ομοσπονδίας των Βαλκανικών λαών. Το δεύτερο αυτό στόχο είχε επιδιώξει και η Βουλγαρία την εποχή του Μεσοπολέμου⁷, αλλά και μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο με τον Γκεόργκι Ντγιμητρόφ και με ρωσική υποστήριξη.

Το τίμημα που αποτέλεσε τη Γιουγκοσλαβική Μακεδονία ονομαζόταν ως τότε «Νότιος Σερβία» ή «Βάρντarska Μπανόβινα»⁸. Σήμερα οι Γιουγκοσλάβοι την αποκαλούν «Μακεδονία του Βαρδάρη» (Var-

darska Bakedonia), ενώ την ελληνική την ονομάζουν «Μακεδονία του Αιγαίου» (Egeiska Makedonia) και τη βουλγαρική «Μακεδονία του Πιρίν» (Pirinska Makedonia).

Στη νεοσύστατη αυτή λαϊκή δημοκρατία θέλησαν να δώσουν χωριστή πολιτική και εθνική υπόσταση. Τα μέσα που χρησιμοποίησαν ήταν τα ακόλουθα⁹:

1. Χωριστή κρατική οργάνωση:

Όλα τα τοπικά κρατικά όργανα, που δημιουργήθηκαν, με κέντρο τα Σκόπια, μέσα στα πλαίσια της ομοσπονδιακής κυβέρνησης της Γιουγκοσλαβίας, ονομάστηκαν «Μακεδονικά»: «Μακεδονική κυβέρνηση», «Μακεδονική βουλή» κλπ. Έτσι ο όρος απέκτησε μιά νέα πολιτική και κρατική διάσταση, που με τον καιρό τείνει να καθιερωθεί.

2. Ιδιαίτερη γλώσσα:

Με το Γιουγκοσλαβικό Σύνταγμα αναγνωρίστηκε ως επίσημη γλώσσα μιά τοπική διάλεκτος, ονομάστηκε «Μακεδονική» και θεωρήθηκε ισότιμη με τη σερβοκρατική και τη σλοβενική. Η διάλεκτος αυτή, που ως τότε θεωρείτο διάλεκτος της βουλγαρικής γλώσσας, «αποκαθάρστηκε» από στοιχεία γλωσσικά που μπορούσαν στο μέλλον να δημιουργήσουν αμφισβητήσεις και έγινε η επίσημη γλώσσα της περιοχής και η γλώσσα που διδάσκεται από τότε στα σχολεία. Έτσι, όποια και αν ήταν η γλώσσα ή η διάλεκτος που μιλούσαν στο σπίτι τους τα παιδιά, άρχισαν να εθίζονται και να χρησιμοποιούν αυτή τη γλώσσα. Η νέα μεταπολεμική γενιά της περιοχής απέκτησε έτσι ένα νέο γλωσσικό όργανο, που επιβλήθηκε εκ των υψίων, από την κρατική βούληση και από πολιτική σκοπιμότητα.

3. Ανεξάρτητη Εκκλησία: Παρά

το γεγονός ότι η κομμουνιστική κοσμοθεωρία δεν δέχεται τη θρησκεία, το θρησκευτικό συναίσθημα ήταν βαθύτατα ριζωμένο στους κατοίκους της περιοχής και η Εκκλησία ήταν στενά δεμένη με την ιστορική τους

παράδοση. Γι' αυτό το 1964, με την παρέμβαση του κόμματος, ιδρύθηκε «Αυτοκέφαλη Μακεδονική Εκκλησία», με έδρα τα Σκόπια, παρά τις αντιδράσεις του Σερβικού Πατριάρχείου. Η χειραφέτηση αυτή αποτέλεσε κατάφωρη παραβίαση των νομικών κανόνων της Ορθόδοξης Εκκλησίας, και έγινε για να ενισχυθεί η αυτονομία της «Μακεδονίας» απέναντι στη Σερβία—αυτονομία που εκφραζόταν με το σύνθημα «ένα Κράτος, μιά Εκκλησία, ένα Έθνος»¹⁰.

4. Χωριστή εθνότητα: Για να ικανοποιηθεί αυτό το τρίτο σημείο, αλλά και για να εδραιωθεί η πολιτική τους υπόσταση και να ενισχυθούν οι γενικότερες πολιτικές τους επιδιώξεις, ήταν απαραίτητο να αποκτήσει ο πληθυσμός της περιοχής τη συνείδηση ότι οι Μακεδόνες, στο σύνολό τους, αποτελούν χωριστή εθνότητα. Για το σκοπό αυτό επιδίωξαν να διαμορφώσουν και να διαδώσουν στους κατοίκους της Νότιας Γιουγκοσλαβίας μιά «Μακεδονική» εθνική συνείδηση. Στην προσπάθειά τους αυτή ήταν απαραίτητο να προβληθεί ένα ξεχωριστό ιστορικό παρελθόν, να «κατασκευασθεί» μιά «μακεδονική» ιστορία. Γι' αυτό επιστρατεύθηκαν οι ιστορικοί και ιδρύθηκε στα Σκόπια το «Ίδρυμα Εθνικής Ιστορίας», που αμέσως στελεχώθηκε με πολλούς επιστήμονες, οι οποίοι άρχισαν να πραγματοποιούν εκτεταμένες έρευνες σε βιβλιοθήκες και αρχεία, να συγκεντρώνουν ένα τεράστιο υλικό¹¹ και να εκδίδουν με εντυπωσιακό ρυθμό βιβλία και περιοδικά¹². Με τις μελέτες και τις εκδόσεις τους επιχειρούν να ανακατασκευάσουν και να επανορθώσουν τα ιστορικά δεδομένα, ώστε να ανταποκρίνονται στους στόχους τους.

Πρώτος στόχος τους ήταν να αποκόψουν κάθε δεσμό των λεγόμενων «Μακεδόφων» με τους Βουλγάρους, αλλά και με τους Σέρβους, και να πείσουν το λαό ότι ανήκει σε μιά χωριστή σλαβική εθνότητα, τη «Μα

κεδονική». Έτσι έπρεπε να αποκαταστήθῃ ἡ ιστορία τῆς περιοχῆς, ὡπως και ἡ γλῶσσα, ὄχι μόνο ἀπὸ κάθε βουλγαρικό, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ κάθε σερβικό στοιχείο. Ὅλα τὰ βουλγαρικά καὶ τὰ σερβικά ιστορικά δεδομένα που συνδέονται με αὐτὸ τὸ χῶρο — εἴτε πρόκειται: για ιστορικά γεγονότα, εἴτε για πρόσωπα, εἴτε για δραστηριότητες καὶ ἔργα πνευματικά — έπρεπε να μετανομαστοῦν σε «μακεδονικά»¹⁸, για να μποροῦν να ενταχθοῦν στη «Μακεδονική» ιστορία που τώρα κατασκευάζεταν, ἢ, αν δεν συμφωνοῦσαν με τὸ νέο ιστορικό σχῆμα καὶ τις νέες κατευθυντήριες γραμμές, να αποκηρυχθοῦν ὡς εχθρικά¹⁹.

Δεύτερος στόχος ἦταν ὁ ἀφαίτηνισμός τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Μακεδονικῆς ιστορίας με τὴν ελαχιστοποίηση τῆς ἐλληνικῆς παρουσίας σ' αὐτὸ τὸ χῶρο καὶ με παρεμφερή νεία ἢ φαλκίδευση τῶν ρόλων γενικότερα καὶ τῆς πνευματικῆς προσφοράς ἐιδικότερα τῶν Ἑλληνισμῶν, τῶν ορθόδοξων ἐλληνικῶν κλήρων καὶ τῶν ἐλληνικῶν σχολείων.

Τρίτος στόχος ἦταν ἡ έρευνα, κατασκευή καὶ προδολή τῆς ιστορικῆς εξέλιξης τῶν λεγόμενων «Μακεδονικῶν λαῶν», με σκοπὸ να αποδειχθῇ ἡ ἐξχωριστὴ ἐθνικὴ ταυτότητα τῶν «Μακεδόνων», ἀλλὰ καὶ ἡ συνοχή καὶ ἡ συνέχειά τους ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα ὡς σήμερα. Πρέπει: να σημειωθῇ ὅτι αὐτὴ ἡ προσπάθεια ἀκολούθησε ἀντίστροφη ἀπὸ τὴ φυσιολογικὴ μέθοδο: δηλ. ἀρχισαν πρῶτα να μελετοῦν τὴ νεώτερη ιστορία καὶ ἀργότερα στράφηκαν στη μελέτη τῆς Ἀρχαιότητος²⁰.

Τέταρτος στόχος ἦταν ἡ δημιουργία μιᾶς Μεγάλῆς Ἰδέας²¹, που ἔνα ευκαιστητοποιοῦσε τὰ πλῆθη. Έτσι: οἱ ιστορικοί τῶν Σκοπίων ἀρχισαν να διακηρύσσον ὅτι ἡ Μακεδονία, στο σύνολό τῆς, εἶνα: χῶρος σλαβική καὶ ὡς πρὸς τὴν ιστορικὴ τῆς παράδοση καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐθνικὴ τῆς σύσταση. Γι' αὐτὸ έπρεπε να ἐνωθῇ καὶ να αποτελέσει ἕνα

ενιαίο κρατικό σχῆμα. Μετὰ τὸ Β' Παγκόσμιο Πόλεμο ἕνα μόνο τμήμα τῆς, τὸ Γιουγκοσλαβικό, ἀποκαταστάθηκε ἐθνικά στα πλαισία τῆς Γιουγκοσλαβικῆς Ομοσπονδίας. Τα ἄλλα δύο, ἡ Μακεδονία τῶν Αἰγαίων καὶ ἡ Μακεδονία τῶν Πιρίν θα έπρεπε να ἀποκατασταθοῦν με τὴ σειρά τους, δηλαδή να ἐνωθοῦν με τὴ Γιουγκοσλαβικὴ Μακεδονία²².

Ἀπὸ δὴ ἀρχίζει μιὰ ἐντονη παραποίηση ὄχι μόνο τῶν ιστορικῶν δεδομένων, ἀλλὰ καὶ τῶν σύγχρονων ἀριθμητικῶν στοιχείων καὶ στατιστικῶν, που ἀναφέροντα: στη σύνθεσι τῶν πληθυσμῶν τῆς Ἑλληνικῆς Μακεδονίας²³.

Τὸ ιστορικό σχῆμα που κατασκευάεταν καὶ προβάλλουν οἱ ιστορικοί τῶν Σκοπίων εἶνα: σε γενικῆς γραμμῆς τὸ ἀκόλουθο:

Καθὼς ἡ εμφάνισι καὶ εγκατάστασι τῶν Σλάβων στὴν περιοχή συντελέστηκε κατὰ τους Μέσους Χρόνους, οἱ Σλάβοι τῶν Σκοπίων δεν μποροῦσαν να προβάλλουν ἀρχαίες περιγραμμές σ' αὐτὸ τὸ χῶρο. Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ, ἐπειδὴ ἡ ιστορία τῆς Ἀρχαίας Μακεδονίας καὶ τὸ έργο τῶν Μ. Ἀλεξάνδρου ἦταν παγκόσμια γνωστά καὶ εἶχαν μεγάλη ἀπήχησιν²⁴, ἀποτελοῦσαν ισχυρὸ ἐμπόδιο στὴν προπαγάνδα τους. Γι' αὐτὸ θεωρήθηκε ἀναγκαίο να ἐμφανισθῆτῇ ὁ ἐλληνικός χαρακτήρας τῆς Ἀρχαίας Μακεδονίας. Έτσι: διακηρύσσον ὅτι οἱ Ἀρχαίοι Μακεδόνες δεν ἦταν Ἕλληνες, ἀλλὰ φύλο ἰλλυρικό. Οἱ βασιλεῖς τους δεν ἦταν Ἕλληνες, ἀλλὰ μόνον «Φιλέλληνες».

Ἡ ἀρχουσα τάξι ἐξελληνίστηκε με τὸν καιρὸ, ἀλλὰ ὁ λαὸς παρέμεινε μακεδονικός, δηλαδή ἰλλυρικός, μὴ ἐλληνικός. Ὁ Ἀλέξανδρος δεν ἦταν Ἕλληνας, δεν διέσωσε τὸν ἐλληνικό πολιτισμό, ἀλλὰ «τὸ ὄνομα τῆς Μακεδονίας». Τὴν ἐποχὴ τῶν διαδόχων, ἐπειδὴ χρησιμοποιήθηκαν πολλοὶ Ἕλληνες ὡς θούλοι καὶ μισθοφόροι στρατιῶτες, ἀρχισε σταδιακά ὁ ἐξελληνισμός τῆς περιοχῆς

:δίως στα ἀνώτερα στρώματα²⁵.

Στους Μέσους Χρόνους οἱ Σλάβοι εγκαταστάθηκαν στὴ Μακεδονία, ὡπου, κατὰ τὴ θεωρία τῶν Σκοπίων, ἐξόντωσαν μεγάλο μέρος τῶν γηγενῶν πληθυσμῶν καὶ τους ὑπόλοιπους τους ἀφομοίωσαν. Έτσι: μέσα σε λίγα χρόνια ἡ Μακεδονία ἐγινε σλαβική. Ἐπειδὴ ἀκριβῶς οἱ γηγενεῖς αὐτοὶ πληθυσμοὶ δεν ἦταν ἐλληνικοί, ἀλλὰ ἰλλυρικοί, οἱ Σλάβοι που εγκαταστάθηκαν στὴ Μακεδονία ἐνώθησαν με αὐτὸ τὸ μὴ ἐλληνικό στοιχείο καὶ ἐτσι ἀπέκτησαν ρίζες ἀρχαίες, ἀνεξάρτητες ἀπὸ κάθε ἐλληνικὴ παρουσία. Ταυτόχρονα, με τὸν τρόπο αὐτὸ οἰκειοποιούνται: ὄχι μόνο τὴν ιστορία, ἀλλὰ καὶ τὰ ἔργα τῶν πολιτισμῶν που συνδέονται: μ' αὐτὸ τὸ χῶρο.

Παράλληλα, οἱ ιστορικοί τῶν Σκοπίων περιορίζουν καὶ τὴ βουλγαρικὴ παρουσία, γιατί υποστηρίζουν ὅτι ἡ ἐπέκτασι τῶν Α' Βουλγαρικῶν κρατῶν σε εδάφη μακεδονικά ἦταν πρόσκαιρη καὶ ἐπιφανειακή καὶ δεν μπόρεσε να ἐκδουλεύσει τους «Μακεδόνες», που παρέμειναν χωριστὸ σλαβικό φύλο. Χαρακτηριστικὴ εἶνα: ἡ περίπτωση τῶν Σαμουήλ, που κατόρθωσε με ἐπανάστασι να δημιουργήσει ἕνα ανεξάρτητο κράτος με κέντρο ἀρχικά ἐπὶ τὴν ἐξωστῆ περιοχή τῆς ΒΔ. Μακεδονίας, ἀνακηρύχθηκε «βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων» (977 - 1014), καὶ ἐξελέγησε σε ἐπικεφάλαιο ἀντίπαλο τῶν Βυζαντινῶν καὶ τῶν βυζαντινῶν αυτοκρατορῶν Βασίλειου Β' τῶν Βουλγαροκτόνων. Κατὰ τους ιστορικούς τῶν Σκοπίων, τὸ κράτος τῶν Σαμουήλ ἦταν «Μακεδονικό», ἀφοῦ οἱ Σλάβοι - Μακεδόνες ἦταν τὸ κυρίαρχο ἐθνικό στοιχείο, καὶ δεν εἶχε καμιά σχέση με τους Βουλγάρους. Καὶ ὁ Σαμουήλ, γιὸς Βυζαντινοῦ αξιωματούχου, ἦταν «Μακεδονικός», ἀφοῦ ἦταν γηγενὴς ἐνός «Μακεδονικού» κράτους²⁶. Ὡστόσο, ὡπως παρατηροῦν πολὺ σωστά οἱ Βούλγαροι, ὁ Βασίλειος Β' ονομάστηκε Βουλγαροκτόνος καὶ ὄχι Μακεδονο-

Οι ιστορικοί των Σκοπίων ισχυρίζονται ακόμη, ότι ο Κωνσταντίνος-Κύριλλος και Μεθόδιος, οι δύο απόστολοι των Σλάβων, ήταν «Μακεδόνες», άρα Σλάβοι, αφού γεννήθηκαν στη Θεσσαλονίκη, όπου τότε «ο γηγενής πληθυσμός ήταν σλαβικός και όπου όλο: μιλούσαν μιὰ καθαρά σλαβική γλώσσα»²⁵. Γι' αυτό και η γλώσσα στην οποία βάζουν το αλφάβητό τους οι δύο αδελφοί ήταν η «σλαβομακεδονική» ή «πρωτομακεδονική». Επομένως, οι σερβιοί Γιουγκοσλάβοι Μακεδόνες είναι: κατ' ευθείαν απόγονοι αυτών των «Πρωτομακεδόνων», οι οποίοι διέδωσαν τα γράμματα και τον πολιτισμό σ' όλο τον σλαβικό κόσμο²⁶. Πρέπει να σημειωθεί ότι οι όροι «Σλάβοι - Μακεδόνες», «Πρωτομακεδόνες» είναι: εφεύρημα των Σκοπίων και δεν μαρτυρούνται σε καμιά πηγή της εποχής ούτε έχουν προταθεί από άλλους συγγραφείς.

Όσο για τα έργα της τέχνης, αρχιτεκτονικής και ζωγραφικής, που δημιουργήθηκαν σ' αυτό το χώρο, προσάλλονται ως έργα μιὰς ξεχωριστής «μακεδονικής» τέχνης²⁷, παράλογο που και ο ρυθμός και η τεχνοτροπία τους είναι καθαρά βυζαντινοί. Αυτή η «μακεδονική» τέχνη δεν πρέπει να συγχέεται με τη λεγόμενη «Μακεδονική Σχολή», την οποία επίσης οικειοποιούνται και φαλακιδεύουν.

Την εποχή της Τουρκοκρατίας, υποστηρίζουν ότι, για λόγους πολιτικούς και κοινωνικούς και κυρίως εξαιτίας της πολιτικής της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, που διέκρινε τους υπηκόους του κράτους με βάση τη θρησκεία και όχι την εθνική καταγωγή, όπως και εξαιτίας των προνομιών του Οικουμενικού Πατριαρχείου και της αφομοιωτικής δύναμης του ελληνικού κλήρου, έσπασε η ιστορική μνήμη των «Σλάβων - Μακεδόνων» και μαζί της και η εθνική τους συνείδηση. Και επειδή παλλά προνόμια βρισκόνταν στα

χέρια των Ελλήνων, παλλοί «Σλάβοι - Μακεδόνες» αναγκάστηκαν να εμφανίζονται ως Έλληνες. Την εποχή των αγώνων για την ανεξαρτησία και την εθνική αποκατάσταση οι «Σλαβομακεδόνες» πολέμησαν στο πλευρό των Ελλήνων. Δεν διατάζουν μάλιστα να οικειοποιηθούν και επώνυμους ήρωες, όπως τον Μάρκο Μπότσαρη, που τον εμφανίζουν ως «Μακεδόνα» και τον ονομάζουν Μάρκο Μπότσαρος από το Περλεπέ!²⁸

Η εθνική αφύπνιση του «Μακεδονικού λαού» άρχισε, κατά τους ιστορικούς των Σκοπίων, τις πρώτες δεκαετίες του 19ου αιώνα και κορυφώθηκε στα τέλη του αιώνα με την ίδρυση της Μακεδονικής Επαναστατικής Οργάνωσης (ΕΜΕΟ) το 1893 και στις αρχές του 20ου αιώνα με τον ένοπλο αγώνα. Τότε οι Σλαβομακεδόνες διεξήγαγαν «πολυμέτωπο» αγώνα εναντίον Ελλήνων, Βουλγάρων και Σέρβων και των αντίστοιχων γειτονικών κρατών, που ήθελαν να εντάξουν τους Σλαβομακεδόνες στην επικράτειά τους, αλλά και εναντίον της Οθωμανικής αυτοκρατορίας και του κοινωνικού συστήματος που αυτή εκπροσωπούσε. Ο αγώνας αυτός απέβλεπε στη δημιουργία ενός ανεξάρτητου Μακεδονικού κράτους, αλλά ο στόχος τους τότε δεν επιτεύχθηκε. Μόνο το 1944 ελευθερώθηκε ένα μίσημα της Μακεδονίας και αποτέλεσε αυτόνομη δημοκρατία στα πλαίσια της Γιουγκοσλαβικής Ομοσπονδίας²⁹.

Αυτός σε γενικές γραμμές είναι το σχήμα που προβάλλουν οι ιστορικοί των Σκοπίων. Θεώρησα σκόπιμο να επιμείνω, γιατί έπρεπε να φανή σε όλη την έκταση η παραχάραξη της Ιστορίας, η παραποίηση και αλλοίωση των ιστορικών δεδομένων.

Β' Οι μαρτυρίες την πηγών και τα πορίσματα της επιστήμης.

Πριν επιχειρήσω να δείξω ποιά

είναι: η ιστορική πραγματικότητα με βάση τα δεδομένα των πηγών, θα ήθελα να τονίσω ότι η όλη θέση των Σκοπίων βασίζεται σε δύο σοβαρότατα μεθοδολογικά σφάλματα.

Το πρώτο αφορά στους όρους Μακεδονία - Μακεδόνες, που οι ιστορικοί των Σκοπίων χρησιμοποιούν με έννοια εθνική, ενώ είναι όροι καθαρά γεωγραφικοί, όπως είναι π.χ. οι όροι Ηπειρώτης ή Πελοποννήσιος³⁰. Στα έργα που εκδίδονται στα Σκόπια και κυρίως στην «Ιστορία του Μακεδονικού Έθνους» χρησιμοποιούν έντεχνα τους όρους άλλοτε Σλάβοι - Μακεδόνες και άλλοτε απλώς Μακεδόνες, ώστε να προκαλέσουν σύγχυση και τελικά — «ανεπαιθήτως», όπως θα έλεγε ο Καβάφης — να γίνουν αποδεκτοί οι όροι Μακεδονία - Μακεδόνες ως δηλωτικοί μιὰς χωριστής εθνότητας. Ωστόσο, όπως είπαμε, ποτέ οι όροι αυτοί δεν απέκτησαν εθνική σημασία. Ούτε παλαιότερα, ούτε στους νεώτερους χρόνους: στις πηγές, στους περιηγητές, στα διπλωματικά έγγραφα³¹ κλπ. ο όρος Μακεδόνας δήλωνε πάντα τον κάτοικο της Μακεδονίας — ουσιαστικά τον Έλληνα κάτοικο, γιατί τους Βουλγάρους κατοίκους της Μακεδονίας τους ονόμαζαν συνήθως «Βουλγαρομακεδόνες», δηλαδή Βουλγάρους της Μακεδονίας, για να τους διαστείλουν από τους Βουλγάρους της Βουλγαρίας και της Βουλγαρικής Ηγεμονίας. Εξάλλου, το γεγονός ότι χρησιμοποιούνται οι όροι Βουλγαρομακεδόνες και Σλαβομακεδόνες προϋποθέτει ακριβώς και ταυτόχρονα αποδεικνύει την ελληνικότητα της Μακεδονίας, γιατί ο όρος ενέχει αφ' εαυτού την έννοια της ελληνικής καταγωγής των κατοίκων αυτής της περιοχής.

Το δεύτερο μεθοδολογικό σφάλμα αναφέρεται στην επέκταση στο χώρο και στο χρόνο μιὰς συγκεκριμένης και τοπικά περιορισμένης εθνικής ομάδας. Ξεκινώντας δηλαδή από τη Γιουγκοσλαβική Μακεδονία,

που θεωρείται: στην πλειοψηφία της σλαβική, επεκτείναν αυτή τη δεδομένη εθνική σύσταση σε όλη τη Μακεδονία και σε όλους τους αιώνες της ιστορίας της, σαν να ήταν ένα σταθερό και αμετακίνητο στοιχείο, που δεν επηρεάστηκε από τα τερτάσια σημασίας ιστορικά γεγονότα που συνέβησαν σ' αυτό το νευραλγικό χώρο της Βαλκανικής.

Σε συνάφεια με τα παραπάνω, παρατηρώ επίσης ότι, εκτός από τις ορισμένες περιόδους της Ιστορίας (Ελληνιστικούς χρόνους, Τουρκοκρατία κ.ά.) αναγκάζονται να δεχθούν, ως ένα σημείο, τον εξελληνισμό της περιοχής, έστω κι αν τον αποδίδουν σε ανυπόστατες αιτίες — εξελληνισμό που προϋποθέτει βέβαια την ύπαρξη ισχυρού ελληνικού στοιχείου —, την αμέσως επόμενη περίοδο αυτός ο ελληνικός ή εξελληνισμένος πληθυσμός φαίνεται να εξαφανίζεται ή να περιορίζεται στο ελάχιστο, και κυριαρχούν και πάλι οι μη Έλληνες Μακεδόνες.

Επίσης πρέπει να σημειωθεί ότι γεωγραφικά τα όρια της Μακεδονίας και κατά την Αρχαιότητα και στους νεώτερους χρόνους δεν ταυτίζονται με τα όρια της Μακεδονίας, όπως την εννοούν οι ιστορικοί των Σκοπίων. Η Μακεδονία, η «μείζων Μακεδονία» — όπως την ονομάζει ο καθηγητής Απ. Βακαλόπουλος —, δηλαδή αυτή που ξεπερνά τα όρια της σημερινής ελληνικής Μακεδονίας, εκτείνεται:

νότια: ως τα όρη Χάτσα, τα Καϊντούκα και τον Όλιμπις και ως το Αιγαίο.

δυτικά: ως την Πίνδο.

ανατολικά: ως τον ποταμό Νέστο και:

βόρεια: ως την Αχρίδα - Στρώμνιτσα - Μελένικο²³.

Είναι βέβαια αυτονόητο ότι στη μακρόχρονη ιστορία της περιοχής τα διοικητικά όρια δεν ήταν πάντα ίδια και αμετακίνητα: διευρύνονταν ή περιορίζονταν ανάλογα με τα ιστορικά δεδομένα κάθε εποχής. Ω-

στόσο, πρέπει να σημειωθεί ότι βόρεια η Μακεδονία ποτέ δεν ξεπέρασε τη γραμμή Αχρίδας - Μοναστηρίου²⁴ - Στρώμνιτσα - Νευροκοπίου (βλ. σχετικά χάρτη). Επιμένει η σημερινή Σοσιαλιστική Δημοκρατία της Μακεδονίας μόνο ένα τρίμημα του Μακεδονικού χώρου περιλαμβάνει: η περιοχή των Σκοπίων δεν ανήκει στη Μακεδονία, αλλά στην παλαιά Σερβία, όπως παρατηρούσε στην αρχή του αιώνα (1907) και ο Σέρβος ανθρωπογεωγράφος I. Cvijic²⁵. Επιμένει η χρήση του γεωγραφικού όρου «Μακεδονία» για βορειότερες περιοχές είναι αντίθετη προς την ιστορική πραγματικότητα. Τα γεωγραφικά αυτά όρια δείχνουν ακριβώς ότι τα 9) 10 της Μακεδονίας βρίσκονται σήμερα στην Ελλάδα και μόνο ένα μικρό τρίμημα εντάσσεται στη Νότια Γιουγκοσλαβία και τη Ν.Α. Βουλγαρία²⁶.

Υστερα από αυτές τις βασικές επιστημονικές ή επιχειρητήριες να παρουσιάζω, πολύ σύντομα βέβαια, τα δεδομένα των πηγών και τα परिστατα της επιστημονικής έρευνας.

(Συνεχίζεται)

Σημειώσεις - παραπομπές

1. Για τη Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου, τη Συνθήκη του Βερολίνου και τις επιπτώσεις τους, βλ. μεταξύ άλλων Μ. Λάσκαρι, Το Ανατολικό Ζήτημα, 1800 - 1923, Θεσσαλονίκη 1948 σελ. 291 - 300. Μαρίας Νυστάσοπούλου - Πελεκίδου, Οι Βαλκανικοί Λαοί. Από την τουρκική κατάκτηση στην εθνική αποκατάσταση (14ος - 19ος αιώνας)², Ιωάννινα 1987, σελ. 181 - 187.

2. Επιλεκτικά σημειώνω Ν. Βλάχου, Το Μακεδονικό ως φάσις του Ανατολικού Ζητήματος, 1878 - 1908, Αθήνα 1953. L. S. Stavrianos, Balkan Federation. A History of the Movement toward Balkan Unity in Modern Time, Hamden - Connecticut 1964, και κυρίως το κεφ. «Macedonia versus Balkan Unity (1878 - 1902)», σελ. 123 - 151, όπου και η σχετική βιβλιογραφία. D. Djordjevic, Révolutions nationales des peuples balkaniques, 1803 - 1914, Βελιγράδι 1965 (για τη Μακεδονία ειδικά, σελ. 105 - 109,

146 - 150, 166 - 175, 194 κ.ε.). D. Dakin, The Greek Struggle in Macedonia 1897 - 1913, Θεσσαλονίκη 1966. Κ. Βακαλόπουλου, Ο βόρειος Ελληνισμός κατά την πρώτη φάση του Μακεδονικού Αγώνα (1878 - 1894), Θεσσαλονίκη 1983. Του ίδιου, Νεώτερη Ιστορία της Μακεδονίας (1830 - 1912), Θεσσαλονίκη 1986) Ν. Μάρτη, Η πλαστογραφία της Ιστορίας της Μακεδονίας, Αθήνα 1983, και παρακάτω τις υποσημ. 83 και 84. Βλ. επίσης τις σχετικές εκδόσεις της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών και του Ιδρύματος Μελετών Χερσονήσου του Αίμου, καθώς και άρθρα στα περ. Μακεδονία και Balkan Studies. Η σχετική βιβλιογραφική και γιουγκοσλαβική βιβλιογραφία είναι εκτενέστατη: βλ. ενδεικτικά τις παρουσιάσεις, βιβλιοκρισίες και μεταφράσεις στις βιβλιογραφικές εκδόσεις του Ιδρύματος Μελετών Χερσονήσου του Αίμου και στο περιοδικό Balkan Studies.

3. Η επίσημη θέση της Γιουγκοσλαβικής Μακεδονίας εκτίθεται στις εκδόσεις του «Ιδρύματος Εθνικής Ιστορίας» των Σκοπίων και ιδιαίτερα στο τρίτομο έργο Istorija na Makedonskimi Narod (= Ιστορία του Μακεδονικού Έθνους), Σκόπια 1969, Για το θέμα, βλ. διεξοδικά Ευ. Κωφού, Η Μακεδονία στην Γιουγκοσλαβική Ιστοριογραφία, Δημοσιεύματα της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών, αρ. 24, Θεσσαλονίκη 1974, από όπου άντλησα χρήσιμα στοιχεία, και Του ίδιου, Ο Μακεδονικός Αγώνας στη Γιουγκοσλαβική Ιστοριογραφία, Θεσσαλονίκη 1987.

4. Μετά το τέλος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, το 1918, επιτεύχθηκε η ένωση των Γιουγκοσλαβικών Λαών σε ένα κράτος, με το όνομα «Βασίλειο των Σέρβων, Κροατών και Σλοβένων», που το 1931 μετονομάστηκε σε «Βασίλειο της Γιουγκοσλαβίας».

5. Βλ. γενικά E. Hirsch, The Balkans. A Short History from Greek Times to the Present Day, αγγλ. μετάφρ., Λονδίνο 1972, σελ. 171 και 174. M. de Vos, Histoire de la Yougoslavie², Que sais-je? no 675, Παρίσι 1965, σελ. 111 κέ. — για τη μετονομασία, σελ. 126.

6. Εκτός από τις αυτόνομες δημοκρατίες που αποσπάστηκαν από τη Σερβία, δημιουργήθηκαν μέσα στα όρια της Δημοκρατίας της Σερβίας η αυτόνομη επαρχία της Βοϊβοντίνας και η αυτόνομη περιοχή που Κοσσυφοπέδιο-Μετοχίας. Η Σερβία κατέχει από τότε έκταση 88. 361 τ.χ., δηλαδή το 34,5% της συνολικής έκτασης της Γι-

συγκοσλαβίας, ενώ την εποχή του Μεσοπολέμου ξεπερνούσε το 60%. Πρβλ. B. de Vos όπ. παρ., σελ. 112.

7. Μετά τη Σερβική Επανάσταση (1804 - 1830) και την ίδρυση της Σερβικής Ηγεμονίας (1834), η Σερβία επιδίωξε να παίξει ηγετικό ρόλο ανάμεσα στους Γιουγκοσλαβικούς Λαούς, αλλά και σ' όλα τα Βαλκάνια. Η πολιτική αυτή εκφράστηκε με το Nacertanije, το Σχέδιο, που εκπόνησε ο Ηλίας Γκαράζανιν το 1844 και που αποτέλεσε την κατευθυντήρια γραμμή της εξωτερικής πολιτικής της Σερβίας όλο το 19ο αιώνα. Πρβλ. Μ. Λάσκαρι, Το Ανατολικόν Ζήτημα, σελ. 200. Μ. Νυσταζοπούλου - Πελεκίδου, Οι Βαλκανικοί Λαοί, σελ. 140 κέ. Πρβλ. και D. Djordjević, Révolutions nationales, σελ. 73 κέ.

8. Για τη «μεγαλοσερβική» ηγεμονιστική πολιτική μετά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, όλ. Μ. de Vos, όπ. παρ., σελ. 97 κέ.

9. Βλ. χαρακτηριστικά Ευ. Κωφού, Η Μακεδονία..., όπου παρ., σελ. 6 - 7 με τις υποσημειώσεις.

10. Πρβλ. Ευ. Κωφού, Ο Μακεδονικός Αγώνας, όπ. παρ., σελ. 22 - 23 υποσ. 55. Στα απομνημονεύματα του Χρήστου Τατάρτσεφ, προέδρου της Κεντρικής Επιτροπής της ΕΜΕΟ, σημειώνεται (Σόφια 1928): «Σκεφθήκαμε ότι μία αυτόνομη Μακεδονία θα μπορούσε σργότερα να ενωθεί ευκολότερα με τη Βουλγαρία, ή, αν αυτό ήταν σπραγμασποποιητό, θα μπορούσε να καταστή ενοποιητικός σύνδεσμος μιάς ομοσπονδίας των Βαλκανικών Λαών» (Macedonia. Documents and Material, Σόφια 1978, σελ. 661 - 662).

11. Η ονομασία Βάρνιτarsκα Μπανόβινα είναι αποτέλεσμα της αναδιοργάνωσης του 1931. Τότε καταργήθηκαν οι παλαιές ονομασίες και διοικητικές διαίρεσεις και, παράλληλα με τη μετονομασία σε Βασίλειο της Γιουγκοσλαβίας (βλ. παραπάνω, υποσ. 4), οργανώθηκε το Κράτος σε εννέα μπανόβινες (διοικήσεις), οι οποίες πήραν το όνομά τους από τον ποταμό που τις διέσχιζε. Με τον τρόπο αυτό το νέο Σύνταγμα επιχείρησε να εξαλείψει τον τοπικισμό και να διασπάσει τα παλαιά σύνορα: Πρβλ. Μ. de Vos, όπ. παρ., σελ. 100.

12. Βλ. σχετικά Ευ. Κωφού, Η Μακεδονία..., σελ. 8.

13. Βλ. σχετικά Χ. Παπαστάθης, «L' autocéphalie de l' Eglise de la Mecédoine Yougoslave», Balkan Studies 8 (1967), σελ. 151 - 154.

14. Ήδη το 1976 ο Ευ. Κωφός, Η Μακεδονία..., σελ. 13 κέ. παρατηρούσε: «μέσα σε λίγα χρόνια συγκέντρωσαν στα Σκόπια εκατοντάδες χιλιάδες μικροταινιών από κρατικά, ιδιωτικά και εκκλησιαστικά αρχεία που με οποιοδήποτε τρόπο αναφέρονταν στη Μακεδονία. Χωρίς φειδώ υλικών μέσων, φωτογράφησαν επίσης χιλιάδες σελίδες από παλαιές εκδόσεις, βιβλία, φυλλάδια και εφημερίδες». Έτσι δημιούργησαν ένα τεράστιο Αρχείο σχετικό με τη Μακεδονία, παρόλο που το υλικό αυτό δεν θα μπορούσε βέβαια με κανένα τρόπο να στηρίξει την άποψη για την ύπαρξη ενός χωριστού Μακεδονικού Έθνους.

15. Για τις πρώτες εκδόσεις, βλ. Ευ. Κωφού, Η Μακεδονία..., σελ. 9 και υποσ. 1-2. Από τα δημοσιεύματα αυτά το πιο βασικό είναι η Istorija na Makedonskijot Narod που προανέφερα (βλ. παραπάνω, υποσ. 3). Του έργου αυτού παρασκευάζεται δεύτερη πολυτομή έκδοση, γιατί η πρώτη θεωρήθηκε από ξεπερασμένη.

16. Τα παραδείγματα είναι πολλά. Αναφέρω χαρακτηριστικά ότι το έργο των αδελφών Κωνσταντίνου και Δημητρίου Μιλαντινών, Bålgarski Narodni Pesni (=Βουλγαρικά Λαϊκά Τραγούδια), που εκδόθηκε στο Ζάγκρεμπ το 1861 και είχε μεγάλη διάδοση, επανεκδόθηκε πρόσφατα στα Σκόπια, με αλλαγμένο όμως τον πρωτότυπο τίτλο του σε Makedonski Narodni Pesni (Μακεδονικά Λαϊκά Τραγούδια).

17. Ευ. Κωφού, Ο Μακεδονικός Αγώνας..., σελ. 4 και υποσ. 7.

18. Του ίδιου, Η Μακεδονία..., σελ. 11.

19. Για τον όρο, βλ. Ευ. Κωφού, Η Μακεδονία..., σελ. 11.

20. Στο ίδιο, σελ. 11 - 12.

21. Βλ. χαρακτηριστικά S. Zografski, Egeiska Makedonia, Σκόπια 1951, σελ. 50: Για να αμφισβητηθή η ελληνικότητα της Ελληνικής Μακεδονίας κατασκευάσαν μία στατιστική για το έτος 1941, όπου αναφέρεται ότι στην Ελληνική Μακεδονία διαβιούσαν τότε οι ακόλουθες εθνικές ομάδες: 258.000 «Μακεδόνας», 250.000 Έλληνες, 210.000 Καραμανλήδες (δηλαδή πληθυσμοί που ήλθαν από τη Μ. Ασία με την ανταλλαγή), 80.000 Αρμένιοι, 74.000 Λαζοί κ.ά. Σ' αυτή τη στατιστική δεν περιλαμβάνεται ο πληθυσμός της Θεσσαλονίκης, της Χαλκιδικής και του νομού Κοζάνης, όπου θα ήταν πιο δύσκολο να γίνει πλαστογράφηση των αριθμών (πρβλ. Ευ. Κωφού, Η Μακεδο-

νία..., σελ. 12).

22. Βλ. χαρακτηριστικά Ul. Wilcken, Alexandre le Grand Παρίσι 1952, σελ. 15: «Ο Μέγας Αλέξανδρος ανήκει στη μικρή μειοψηφία των ανδρών εκείνων που εγκαινίασαν μία νέα περίοδο στην παγκόσμια Ιστορία. Ίσως μάλιστα είναι ο μόνος που σφράγισε τον κόσμο με τη σφραγίδα της προσωπικής του βούλησης, με τέτοια δύναμη ώστε η εξέλιξη της ανθρωπότητας να παραμείνει επί πολλούς αιώνες κάτω από την επίδρασή του».

23. Πρβλ. Istorija na Makedonskijot Narod, τόμ. Α' κ.φ. 20, κυρίως σελ. 45 (Πρβλ. τη βιβλιοκρισία του P. Charanis, Balkan Studies 13, 1972, σελ. 166 - 168). Πρβλ. Ευ. Κωφού, Η Μακεδονία..., σελ. 15 - 16.

24. Istorija na Makedonskijot Narod, τόμ. Α' σελ. 117.

24α. Βλ. Makedonskijot Våpros, Σόφια, Νοέμβριος 1968, ελλην. μετάφρ. ΙΜΧΑ, σελ. 9.

25. Βλ. P. Miljkovic - Pepek, «L' architecture chrétienne chez les Slaves Macédoniens à partir d' avant la moitié du IXe siècle jusqu' à la fin XIIIe siècle», The 17 th International Byzantine Congress. Major Papers (Washington D. C., August 3 - 8, 1986), Νέα Υόρκη 1986, σελ. 483.

26. Πρβλ. D. Vlahov, Makedonija. Momenti od Istorijata na Makedonskijot Narod (Μακεδονία. Στιγμές από την Ιστορία του Μακεδονικού Λαού), Σκόπια 1950, σελ. 11 - 12 (ελλην. μετάφρ. ΙΜΧΑ).

27. Πρβλ. P. Miljkovic - Pepek, όπ. παρ., σελ. 483 - 496.

28. D. Vlahov, όπ. παρ., σελ. 10. Πρβλ. Ευ. Κωφού, Η Μακεδονία..., σελ. 20 - 21.

29. Βλ. διεξοδικά Ευ. Κωφού, Ο Μακεδονικός Αγώνας, σελ. 9 κέ. και 15 - 16.

30. Πρέπει να σημειωθή ότι κατά την Βυζαντινή εποχή οι όροι αυτοί είχαν και διοικητική έννοια. Στην πρωτοβυζαντινή εποχή η επαρχία Μακεδονίας με έδρα τη Θεσσαλονίκη ανήκε στην επαρχία (praefectura) του Ιλλυρικού και εκτεινόταν περίπου στα γεωγραφικά όρια της «μείζονος» Μακεδονίας: βλ. Αγγελικής Κωνσταντακοπούλου, Ιστορική Γεωγραφία της Μακεδονίας (4ος - 6ος αιώνες), Ιωάννινα 1984, σελ. 19 - 26, όπου και η παλαιότερη βιβλιογραφία. Στη μεσοβυζαντινή εποχή, με την αλλαγή της επαρχιακής οργάνωσης και τη γενίκευση της θεματικής διοίκησης, ιδρύθηκε το θέμα Μακεδο-

νίας, που μαρτυρείται για πρώτη φορά το 802, και εκτεινόταν ανατολικά του Νέστου σε ένα μεγάλο τμήμα της Θράκης, δηλαδή δεν ταυτιζόταν με τα γεωγραφικά όρια της Μακεδονίας. Λίγο αργότερα ιδρύθηκε το θέμα Θεσσαλονίκης (842, 845/56), που εκτεινόταν στην Κεντρική και Δυτική Μακεδονία, και το θέμα Στρυμόνος (899) στην Ανατολική.

31. Βλ. χαρακτηριστικά την έκδοση του Hr. Andonov - Polianski, Britanski Dokumenti za Istorijata na Makedon-skijot Narod (= Βρετανικά έγγραφα για την Ιστορία του Μακεδονικού Λα-

ού), 1. 1797 - 1849, Σκόπια 1968, όπου παρά τις προσπάθειες παρερμηνείας ονομάτων και γεγονότων, ο αντικειμενικός μελετητής δεν θα μπορούσε να βρή στα έγγραφα αυτά των Βρετανών προξένων, πρακτόρων ή περιηγητών την παραμικρή ένδειξη για την ύπαρξη «Μακεδονικού Λαού». Αναφέρονται μόνον Έλληνες, Τούρκοι, Βούλγαροι, Σέρβοι και Αλβανοί, καθώς και η Μακεδονία ως γεωγραφική ενότητα. Πρβλ. τη βιβλιοκρισία του Α. Αγγελόπουλου, Balkan Studies (1968), σελ. 559 - 561. Βλ. επίσης Ευ. Κωφού, Η Μακεδονία..., σελ. 6 υποσ. 1, για τις

προξενικές εκθέσεις του 19ου αιώνα.
32. Βλ. Απ. Βακαλόπουλου, Ιστορία της Μακεδονίας. 1354 - 1849, Θεσσαλονίκη 1969, σελ. 1.
33. Είναι η αρχαία Ηράκλεια του Λύκου - η Λυγκηστός — τα σημερινά Βιτόλια.

34. J. Cvijić, Remarques sur l'ethnographie de la Masédoine?, Παρίσι 1907, σελ. 6 υποσ. 1.

35. Πρβλ. Κ. Μητσάκης, Macedonia throughout the Centuries. Θεσσαλονίκη 1973, σελ. 10 - 11.

Συνεχίζεται

ΚΑΙ ΠΑΛΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΔΡΥΣΗ ΤΗΣ ΝΑΟΥΣΑΣ ΤΟΝ ΓΑΖΗ ΕΒΡΕΝΟΣ ΚΑΙ ΤΟΝ ΣΙΕΧ ΛΕΑΝ

Συνέχεια από τη σελίδα 16

δημοσιεύματα, στην εφημερίδα «Φωνή της Ναούσας» (1961), των Έμμ. Βαλσαμίδη, Γ.Χ. Χιονίδη, Αστερίου Αποστόλου και Κ. Τσιώμη, για τον χρόνο κτίσεως και για τον ιδρυτή της Ναούσας, όπως και σε σημειώμά μου στο πανηγυρικό φύλλο (525/29.4.1962) της ίδιας εφημερίδας, με τίτλο: «Υπήρχεν η Ναούσα κατά τους βυζαντινούς χρόνους».

Ας σημειωθεί ότι στη μελέτη μου τούτη αναφέρω και το προαναφερμένο δημοσίευμα του Ι.Κ. Βασδραβέλλη, επισημαίνω ένα αξιόλογο λάθος του και προαναγγέλω ήδη τη μελέτη μου για τον γαζή Εβρενός και για τα κτήματά του στη Μακεδονία (σημείωση 1 των σελίδων 236 - 237).

Β' «Ζητήματα ιδιοκτησίας - φορολογίας και διώξεις στη Ναούσα στα χρόνια 1870 - 1877. (Με βάση το φικιάνι επανακαταργήσεως, 1830, της περιουσίας στους επαναστάτες και άλλα ανέκδοτα έγγραφα)», περιοδικό «Μακεδονικά», τόμος 19, 1979, σελίδες 93 - 123.

Τα έγγραφα τούτα μου χάρισε ο Εβρεσσιός φίλος (δικός μου και του περιοδικού «Νιάουστα») κ. Γιώργος Τουσίτης, στον οποίο τόσο και τόσο σφειλεί η νεώτερη Ιστορία της Μα-

κεδονίας.

Αξίζει, νομίζω, να σημειωθεί ότι την πρώτη (εκλαϊκευμένη) ανακοίνωση των εγγράφων τούτων έκαμα στη «Νιάουστα», στο 2ο τεύχος, των μηνών Ιανουαρίου - Μαρτίου 1978, σελίδες 8 - 9, με τίτλο: «Οι διώξεις και οι φυλακίσεις των Ναουσαίων, από τους Τούρκους, στα χρόνια 1870 - 1877». Ας μου επιτραπεί, μάλιστα, να επισημάνω, ότι τούτη θα πρέπει να ήταν (και) η πρώτη συνεισφορά μου με το περιοδικό αυτό, που συνέχισε την, αξιόπαινη και αξιοθαύμαστη, έκδοσή του 13 ολόκληρα χρόνια...

Στην πιο πάνω (δεύτερη) μελέτη μου μνημονεύεται, (στις υποσημειώσεις) πλούσια βιβλιογραφία, στην οποία αναφέρεται καταπληκτική, και η εργασία που προαναφέρθηκε, όπως και άλλες, του Ι.Κ. Βασδραβέλλη, γύρω από τα προνόμια της Ναούσας (σημείωση 1 της σελ. 94), από τους φόρους των κατοίκων της (σημείωση 2 της σελίδας 98), από τον τεκέ του Τούρκου Σιεχ Λεανή και από το βακούφι του Εβρενός (σημείωση 1 των σελίδων 98 - 99, όπου γίνεται, και πάλι, αναγγελία της, προσημειωθείσας, ετοιμαζόμενης μελέτης μου).

Είναι μεγάλο το δάρος της ευθύνης όταν αναφέρεται κανείς σε ό,τι ορίζεται με τον όρο Ορθοδοξία κι όταν προσπαθεί να προβάλλει την αξία αυτής της πολλαπλής παρουσίας της Ανατολικής Εκκλησίας στη ζωή της ανθρωπότητας.

Η όποια αναφορά μας στην Ορθοδοξία περνάει από την Εκκλησία μας, εγγίζει το Έθνος, την παράδοσή μας, τη ζωή μας.

Η Ορθοδοξία είναι βεβαίως και παρελθόν, αλλά ως παράδοση λειτουργεί δυναμικά στη διαμόρφωση του παρόντος και του μέλλοντος.

Η Ορθοδοξία είναι φως, είναι ζωή, η παρουσία της Εκκλησίας στο σήμερα, είναι ο χθέςινος Χριστός, ο σημερινός Χριστός, ο Χριστός του αύριο, ο ένας και αυτός υπερχρονικός Χριστός.

Η Ορθοδοξία είναι σύμβολο, σημείο αναφοράς των αιώνων, σημαία στα χέρια των πιστών, δύναμη στον αγώνα τους για την εδραίωση της Βασιλείας του Θεού, στην δικιά τους ζωή και στον κόσμο.

Γι' αυτό και η Ορθοδοξία είναι καύχηση.

Με συνεπήρε ίσως η αγάπη κι ο θαυμασμός για την κληρονομιά μας, γι' αυτό που είμαστε ως ορθόδοξοι, ως Εκκλησία. Πολλοί όμως μιλούν για Εκκλησία απολίθωμα! Πολλοί μιλούν για Ορθοδοξία χωρίς πρόσωπο. Αφανίστηκε λένε το πρόσωπο της Ορθοδοξίας κάτω από τα μαλάματά της, μιλούν για χριστιανισμό, που μπήκε στο περιθώριο και ως δράση και ως λόγος.

Διερωτώνται, ακόμη και άνθρωποι που αναγνωρίζουν την προσφορά και τον πλούτο της Ορθοδοξίας, διερωτώνται για το ποιά μπορεί να είναι η θέση της στο σύγχρονο κόσμο, σ' έναν κόσμο που ψάχνεται αφού έζησε για ένα περίπου αιώνα κάτω από τη σκιά του κηρύγματος του θανάτου του Θεού.

Είπα στην αρχή ότι είναι μεγάλο το δάρος γι' αυτόν που μιλάει για την Ορθοδοξία.

Αλλ' ας ξεχωρίσουμε τις δύο περιόδους - πλευρές της Ορθοδοξίας. Τη μια πλευρά παρελθόν και την άλλη το μέλλον.

Τί είναι η Ορθοδοξία ως παρελθόν;

Η Ορθοδοξία είναι πρώτον τα ιερά γράμματα. Αυτά τα γράμματα για τα οποία ο Παύλος γράφοντας στον Τιμόθεο, λέγει: «Τα ιερά γράμματα οίδας, τα δυνάμενά σε σοφίσαι» (2 Τιμ. 3,15).

Και είναι για μας σήμερα τα ιερά γράμματα η Παλαιά Διαθήκη, η Καινή Διαθήκη, η σοφία των πατέρων της Εκκλησίας, η λειτουργική πράξη στην Εκκλησία μας, ο λόγος ο καλλιτεχνικός σε όλες τις μορφές του, αρχιτεκτονική, μουσική, ζωγραφική, ποίηση κ.ά.

Είναι δεύτερο η Ορθοδοξία δίωση προσωπική και διαπροσωπική των μυστηρίων της ζωής, του μυστηρίου της σωτηρίας. Είναι δρόμος υπερδρατικός, νίκη κατά του θανάτου, ένα διαρκές Πάσχα.

Και τρίτο η Ορθοδοξία είναι επιλογή των ορθών θέσεων, θέση απέναντι στην άρνηση, έξαρση ενός πηγαίου, γνησίου φρονήματος, έκφραση δάθους πνευματικού, αναστήλωση του ανθρώπου σε κάθε εποχή.

Και είναι φυσικό εφ' όσον η Ορθοδοξία κινείται μέσα στο χώρο και το χρόνο, εφ' όσον είναι θέση στα προβλήματα του ανθρώπου, στα κοινωνικά προβλήματα, μπορεί και πρέπει να συμμετέχει και να πρωτοπορεί στην υπεράσπιση και των εθνικών δικαίων. Και ειδικά για το Έθνος μας η συμβολή της Ορθοδοξίας στην Παιδεία του Έθνους, στην Ελευθερία του ως ιδανικού, αλλά και ως πράξεως, στην αντιμετώπιση των πρόσθετων απειλών από τον «Εθνοφυλετισμό», όπως τον έζησε ο

τόπος στα τέλη του 19ου και τις αρχές του 20ού αιώνα, και είναι περίεργο ότι και σήμερα ζούμε μιάν ύποπτη αναζωπύρωση αυτών των απειλών, η συμβολή της Ορθοδοξίας ήταν γενικά καθοριστική στην πορεία του έθνους. Της οφείλουμε και ως Έλληνες πολλά, και ως Μακεδόνες Έλληνες τα πάντα.

Κι ας έρθουμε να δούμε τί είναι Ορθοδοξία ως μέλλον.

Η Ορθοδοξία είναι: 1. Πνοή, 2. Πρακτική και τακτική, 3. Είναι θέση στα σύγχρονα προβλήματα, 4. Είναι συνέγερση.

Ο σύγχρονος άνθρωπος έχει ανάγκη αυτής της πνοής, αυτής της πρακτικής και τακτικής. Έχει ανάγκη αντιμετώπισης των σύγχρονων προβλημάτων, που τελματώνονται και τον αποτελματώνουν. Έχει ανάγκη συνέγερσης για την αντιμετώπιση αυτών των προβλημάτων και τη δημιουργία προοπτικής.

1ου. Θέλουμε Παιδεία. Είναι βέβαιο. Έχουμε ανάγκη σοφίας, ανάγκη επίγνωσης. Και τα ιερά γράμματα έχουν μοναδική δύναμη.

Εδώ επίκαιρα θα αναφέρω ένα απόσπασμα από τον πρόλογο του Σεφέρη στο διβλίο του Άσμα Ασμάτων «Μεταγραφή»: «Είναι αλήθεια παράδοξο να το αναλογισθεί κανείς, πως ένας λαός Χριστιανικός και Ορθόδοξος, ο πίο Χριστιανικός και Ορθόδοξος του κόσμου, έζησε τους τελευταίους αιώνες - δεν ξέρω πόσους - σε μια μισοσυνειδητή συμπίδωση με τα Ιερά Γράμματά του».

2ου. Έχουμε ανάγκη ύψωσης των συμβόλων. Στο πνεύμα το Δυτικό, θέλει δουλειά, οφείλουμε να υψώσουμε το πνεύμα της Ανατολικής Εκκλησίας, το πνεύμα της αγάπης, της ελευθερίας, της μυστικής υπέρβασης των όρων που περιορίζουν έως και καταλύουν την ανθρώπινη αξία.

Συνέχεια στη σελίδα 29

Παροιμίες που λέγουντι στη Νιάουστα

ΟΥΝΟΜΑΤΑ

● «Τα καλά του Γιάννη μας αρέζουν του Γιάννη δεν τον θέλουμε». Τα καλά της μάνας κι του μπαμπά, του φίλου, του γείτονα τα θέλουμε αμά αν χρειαστεί καμνιά φρας να τους δουθήσουμε μας κακουφαίνητι.

● «Να σι κάψου Γιάννη να σι' αλείψου μίξα». Να στον φκιάσου πρώτα τον χατά κι' ύσταρνας να σι καλουπχιάνου.

● «Γιάννη, Γιάννη κουλουβέ τί σι φίληψαν ιχτέ λάχανα κι λάπατα νγιό πουρδές ανάπουδα». Ετσι πειραζάμι τους Γιάννηδες όντας επιζάμι στου μαχαλά. Το ληγάμι τραγουδώντας.

● «Μαρμάγκου Βαγγιλή». Λέγητι για μνιά γυναίκα μαρμάγκου.

● «Όλα τάχει η Μαρριούτσα μούγγι ου φιριτζές την έλειπειν». Αυτή δεν είχειν καν τίπουτας κύταζειν να βάλει κι φιριτζέν. (Ένα τσιπινου που σκιπάζουν του πρόσουπου). Όντας κανένας δεν έχει τα απαραίτητα κι κυττάζει τα τρανά.

● «Βρήκειν ου Θίλπας του Ναθαναήλ». Απ' του ιθαγγέλιου βγαίνει η παροιμία κι λέγητι για ανθρώπους που τιργιάζουν. Όπουσ λέν όμοιους τον όμοιουν κι κουπριά στα λάχανα.

● «Όπου Γιώργους κι μάλαμα». Απ' του γνώριμου του τραγούδι που πινάει του Γιώργου.

● «Γιάννης κινάει Γιάννης πίει». Αυτός που τα φκιάνει κι τα γέδητι μοναχός του όπουσ κι ου νταβρινιάρης πίνει απ' τα πχιουτά που θα δώσει στην πιλατεία.

● «Άλλαξειν ου Μανουλιός έβαλειν τα ζντράνια του αλλοιώς (ή τη σκούφικια του αλλοιώς)». Δεν άλλαξειν σι τίπουτας είναι ίντιγίους.

● «Δεν είναι Γιάννης είναι Γιαννάκης». Ου ίντιγίους είναι δεν άλλαξειν τις ίδιες κουβέντις λέει.

● «Έστρουαν κι φουκαλνούσαν του Μπουζίνου καρτιρούσαν». Λέγητι για τις γυναίκες που κάθη μέρα φκιάνουν τις ίδιες δουλειές στη λάτρα του σπιτιού. Αυτό του σπι-

Του Νίκου Σπάρτσιν

χάκι είναι του Κουσαντουλή. Ου Μπουζίνους γένουνταν καλό καρναβάλι στη Νιάουστα.

● «Πότι ου Γιάννης άχιστους κι τώρα τσαρλισμένους;» Είναι ίντιγίους δεν αλλάζει, άτσαλος κι αδιόρθουτος.

● «Σαρανταπέντε Γιάννηδες ενός κουκόρου γνώση. Κι αν πεις κι για Νικόλαδεις χρειάζονται άλλοι τόσοι». Πιργιλούν τους Γιάννηδες για αλαφρόμνιαλους κι τους Νικόλαδεις.

● «Τί είχες Γιάννη τ' είχα πάντα, τί έφκιανεις; καντίπουτας». Οντας δεν φκιάνουμι μι επιτυχία μνιά δουλειά, δεν τα καταφέρνουμι να τα βγάλουμι πέρα.

● «Φουδάτι ου Γιάννης του Θιργιό κι του Θιργιό του Γιάννη». Φουδάτι ου ένας τον άλλο.

● «Χόρηζει μαρι Σουσου τήρα κι απου πίσου σου». Οι Πόντιοι τη λεν αυτην την παροιμία σι τραγούδι. Προμηθεύει νάχουμι του νου μας.

● «Του Κουτρούλιου γάμους (ή του πανηγύρι) γένητι». Μαλιουβράσει, καυγάς, ή αναμπουμπούλα, ανακατουσουρά.

● «Καλή σου μέρα Γιάννη κουκιά σπέρνου». Ισύ τον ουμιλάς κι αυτός κάμει του χαζό δε σι κυτάζει. Τον ρουτάς κι δεν απηλουγιέτι.

● «Άγια Βαρβάρα βαρβαρώνει, Άγιος Σάβδας σαβανώνει, Άγιος Νικόλας παραχώνει κι Άγιος Θανάσης ξαναχώνει». Είναι όλες οι γιουρτές μαζουμένες η μνιά κουντά στην άλλη κι έδουσαν στους Αγίους κι απου μνιά δουλειά.

● «Τ' Άγια Αντρέα αντριώνει

του κρύγιου». Η γιουρτή πέφτει στις αρχές του χειμώνα τότες που αχιρνάει του κρύγιου που όπουσ λεν ου χαβάς ντιγκλέντισειν.

● «Έρθειν κι η Παπαντή που μαζώνει τις γιουρτές μι του αντί». Όπουσ σι' αντί μαζώνητι του υφάδι απ' τον αργαλιό έτσι κι η Παπαντή αμα έρθει μπιτιζου οι γιουρτές.

● «Άγια Ιγνάτης μπουγνάτης». Στις 20 του Δεκέμβρη τ' Άγια Ιγνάτη έσφαζαν τα γουρούνια που κύτταζαν στου σπιτι για τα Χριστού για τ' αυτό τον είπαν κι μπουγνάτη, γιατί μπουρλιαζαν τα γουρούνια για να λιώσουν νουρίς τη λίγδα κι να φκιάσουν τα λουκάνικα.

● «Θύμουσειν η Θυμνιά». Για έναν ή για μνιά που κάκιουσειν.

● «Ουπου γάμους κι χαρά τρέχα Γιάννη μασκαρά». Παντού παγαίνει ακάλιστους, παντού φκιάνει βίζιτες. Ούπου ντουμ κι αυτός μπουν.

● «Γκόγκους πήγεις Μίχους ήρθεις». Δεν έφκιασεις καντίπουτας. Όπουσ πήγεις έτσι γυρσεις.

● «Ου Γρηγόρης εγρηγόρει κι ου Μιλέτης εμιλέτα κι ου Γρηγόρης μας επήρε του Μελέτη τη γυναίκα». Οι δραστήριοι κι οι σέρτικοι κερδίζουν, οι γιαβάσηδι χάνουν.

● «Γιακαηλές του Ντινι». Δεν τραβώ ντίπ γκαηλέν, δε μι μέλει καν.

● «Κόφει ουξιά φκιάσει Νικόλαν, κόφει φράψου Κουσαντίνου κι αν ρουτήσεις για του Γιάννη όποιου ξύλου θέλεις κάμει». Οι Γιάννηδοι είναι πλειότιροι απ' τα ουνόματα.

● «Δεν αρτιρνάει απ' του Σιάρκου να φάει κι ου Καραμάνης». Σιάρκου κι Καραμάνης είναι ουνόματα απου σκυλιά κι όπουσ τα σκυλιά έτσι κι μικροί λαίμαργοι άνθρωποι δεν δινουν καν τίπουτας στους άλλους δε δινουν τον Άγγιλό τους νιρό που λεν.

● «'Οντας καλουθιρίζομαι γειά σου κυρ Μιλτιάδη, κι όντας αλουνίζομαι τί θέλεις μπρέ κασιντιάρη;» 'Όπουσ λέμει τ' ανάπουδα, έλα Γιάννη να σκάψομαι, ούτι ιγώ ούτι τα πιντιγιά μου έλα να τριγηήσομαι κι γω κι τα πιντιγιά μου. Τ' αφιντικά την ώρα της δουλειάς σι καλουθέλουν κι όντας έρχητι η ώρα της απουλαβής κάμουν πως δε σι ξε-ρουν.

● «Μη σι μέλλει Μαριουρή ξένη πίττα κι άν καγεί». Για ξένους γκαηλέδεις να μη σι μέλλει.

● «Τα λόγια σου κι του Πασκάλη τα χάπχια». Λόγια στουν αέρα, πάρει λόγια κι χτύπα στουν τοί-χου.

● «Ου Μανώλης μη τα λόγια χτίζει ανώγεια κι κατώγεια». Μη τα λόγια αμπουρούμι να φκιάσομαι ούτι θέλομαι μη τα έργα τί γένητι;

● «Ούπου κόσμος κι Κουσμάς». Απού καλουσύνη συλλογιούμιστι κι τους αλλουνούς.

● «'Όσα ξέρει ου Κουσαντιής δεν τα ξέρει άλλους κανείς». Μιρικοί που τους πιρνούμι για χαζούς ξέρουν πλειότιρα από τη μας.

● «Τ' άφειρειν ου Ντιγιάδουλος κι η σκούφκια του Μιχάλη». Καμνιά φρας γένουντι κι αναπουντιγές που φέρνουν ζαράργια.

● «Ου κόσμους καίγητι κι η Μάρου στουλιζητι (η κούρβα στουλιζητι)». 'Όξου γένουντι πατσιαρούσκια κι αυτός του χαβά του δεν τουν μέλει κάν κι κάν.

● «Αυτά είναι τα κουμπιγιά της Αλεξίνας». Θέλει να ξέρεις τουν τρόπου να ιπιτύχεις, να ξέρεις του κουλάϊ.

● «Χρυστάει στου Μιχάλη αυ-τός». Είναι ουλίγου χαζός.

ΖΝΤΡΑΝΙΑ (Ρούχα)

● «Κι ύσταρνας βάλει τη σκούφκια σου στραβά». 'Όντας δα παν όλα καλά, όντας μπιτίσουν σουστά σι δουλειές.

● «Σήκουστη σκούφκια σου να μη θαρέσεις». Δεν τα καταφέρνεις ισύ όσου ιγώ, δεν μι φτάνεις, ιγώ

σι απιρνώ σι όλα.

● «Παπούτσι απ' τουν τόπου σου κι άς είναι αμπαλουμένου». Γαμ πρόν η ύψη να πάρεις απ' τουν τόπου σου κι ας είναι κι κατώτιροι.

● «Τουν έβαλαν τα ντιγιά τα που δάργια σι ένα γιμινί». Τουν στρίμουξαν, τουν ζόρισαν, τουν ανάγκασαν να πέσει υπό.

● «Μας έβαλειν φέσι». Τουν ε-δουκάμι δανεικό κι αγύριστα.

● «Ράβει ξύλουι δουλειά να μι σι λείπει». Φκιάνεις, φκιάνεις τσι-αλαστιάσ αμα δεν τα καταφέρνεις. Μούγγι σι δουλειά να θρίσκισει.

● «'Εμασειν τα δριμένα τουν κι έφυγειν». 'Εφυγειν αντρουπχιασμέ-νους, δεν έφκιασειν καν τίπουτας.

● «Φιλάει κατουρημένεις πουδι-ές». Απού ανάγκη μιγάλη πέφτει υπό, παρακαλάει.

● «Βγήκειν απ' τα ρούχα του». Θύ-μουσειν πουλύ αφιώθηκειν.

● «Τουν έδουκαν τα γιμινιά στου χέρι». Τουν έντιγουσαν, πήρειν που-δάρι, έφυγειν άναβλα.

● «Πιοός ξέρει απού που βα-στάει η σκούφκια του». Δε ξέρουμι απού πού είναι, απού ποιό χουργιό χουργιάτης.

● «Φύλαξει τα ζντράνια σου νά-χεις τα μισά». Φυλάξου απού κλι-ψιές, φύλαξει τα πράγματά σου.

● «Του ήρθειν γάντι». Τουν ταίρ-γισσειν καλά.

● «Απόμεινεν πανί μη πανί». Η τσέπη του δεν θρουντάει, δεν έχει μία.

● «Βγήκαν τ' άπλυτα στου μι-γντάνι». Φανερώθηκειν, τουν κατάλα-βαν, έμαθαν τις στραβουμάρες που έφκιασειν.

● «Μας έγραψειν στα παλιά του τα παπούτσια». Δεν μας λουγάργια-σειν κάν κι κάν, έφκιασειν του κιφα-λιού του.

● «Φάτι μανίκια». Από την ι-στορία του Χότζα που πήγειν ανά-λαγους σι σουφράν κι δεν τουν έ-δουκαν σημασία κι όντας τουν ξα-νακάλησαν έβαλειν κινούργιου σουλ-τούκου μη φαρδιά μανίκια, τουν έ-βαλαν στην καλύτηρη τη μιριά κι

αυτός αχρίνισειν να ρίχνει φαγι στα μανίκια του λέγοντας φάτι μανίκια. Κακά τα ψέματα όποιους αντίνιτι καλά τουν κυττάζουν πλειότιρου. Ε-χει τρανύτηρον ιχτιμπάρι.

● «Ξισκάει τα ζντράνια του». (Διαριγνύει τα μιάτιά του). Λέει τάχα άδικα τουν κατηγουρούν κι αυτός δεν έφτιξειν.

● «'Αλλαξειν ου Μανουλιός κι έ-βαλειν τα ρούχα του αλλοιώς».

● «'Αλλαξειν η πάπχια κι' έβα-λειν τα σάπχια άλλαξειν κι' η χή-να πάλι αυτά ικειίνα». Δεν άλλα-ξειν κάν κι κάν τα ίδια ζντράνια έ-βαλειν.

● «Απουλιάει του ζουνάρι του για καυγάν». Κάναν κιρόν στην Α-θήνα ήταν οι απάχιδοι πόδαναν ζου-νάργια κι' έκαμαν του μάγκα. Για να μαλώσουν ιξιπιτουτου απουλου-σαν του ζουνάρι τους κι' όποιους του πατουσειν απού αλάθουν αχιρ-νούσαν να μαλώνουν. Η παροιμία λέγητι για τ' αυτούς που θέλουν καυγάν κι φασαρία.

● «Τέτχιου κιφάλι τέτχια σκού-φκια». Τα χρόνια ικειίνα όλοινοι μι-κροί - τρανοί έδαναν σκούφκιες που να τριγιάζουν μη του κιφάλι τους. Τώρα η παροιμία λέγητι για τ' αυ-τόν που παγαίνει γυρεύοντας που την παθαίνει μοναχός του. Τάθει-λειν κι τάπειθειν.

● «Τρώγητι μη τα ζντράνια του». Δεν έχει μι ποιόν να τσακουθει σι καυγάν κι φαγώνητι μοναχός. Αχ ιγώ ου κιαρατάς!

● «Παλιά αμπαλώνεις ράματα χάνεις». Μούγγι κόπουν φκιάνεις όν-τας αμπαλώνεις παλιά ούτι κι άν.

● «Φάει ούτι σι ουρέγητι κι φό-ρα ούτι σι πρέπει», λέμι στη Νιά-ουστα, γιατί οι Νιαουστινοί ήταν πηρήφανοι κι ήθειλαν να αντίνουντι καλά.

● «Στινός κουρσές μας γίνηκεις». Η παροιμία είναι νιότηρη γιατί οι πιά-λιές δεν έδαναν κουρσέδες γιατί εί-χαν μακρυά φαρδιά φουστάνια που δεν χρειάζονταν κουρσέν. Η παροι-μία έχει νόημα για τ' αυτούς που

μας ζουρίζουν. Τσιάμικους νταμπάκους.

● «Έβαλειν του βρακί σαρίκι». Γίνηκεν για πιργέλοιου στουν κόσμου, ξιφτιλιόστικειν.

● «Δεν έχει βρακί στουν κώλου του». Είινι ιφτουχός.

● «Κώλους ξιβράκουτους». Δε βαστάει ακρυφό, όλα τα λέει.

● «Έκουψιν του μανίκι για ν' αμπαλώσει του πανταλόνι». Φτώχεια κι του γουνέων που λέν, μαύρα κι άραχνα.

● «Άμνιαλους βρακί εφόρει κι καθί πάτημα το εθώρει». Μικρά πιντ για όταν είμασταν όλου του καλουκαίρι πιρπατούσαμι ξυπόλυτοι γιατί τα γιμινιά ήταν ακριβά κι μας τ' αγόραζαν οι γουνείς μας την Πασκαλιά τις πλειότεριες χρονιές. Όντας τα φουρούσαμι όλου τα κυτταζάμι κι απού καμνιάφρας σκουταφτάμι γιατί δεν ιγληπάμι την πέτρα συμρουστά μας.

● «Απού Μάρτη πουκάμισου κι' απού Αύγουστου σουλτούκου». Αλλάζει ου κιρός, ζισταίνει του Μάρτη κι τουν Αύγουστου μιτά τις δικαπέντι κι ύσταρνας απού καμνιά βρουχη έφυδγαν οι κόσμοι απ' του Σέλι κι' απ' τη Γραμμένη.

● «Αυτά είναι τα κουμπιό της Αλέξινας». Οι δουλειές γένουντι όχι μη κόπουν αμά πλειότεριαν μη τρόπουν. Θέλει νάχεις έξυπνους τρόπους για να ιπιτύχεις.

● «Ξισκίζει τα ρούχα του». Είινι πουλύ θυμουμένους.

● «Κατά του δικό σου πήχου πανί δε σι πουλούν». Τα πράγματα δε γένουντι ντάιμα όπους τα θέλουμι, σύμφουνα μη τη δική μας θέληση.

● «Δε ξέρουμι απού πού βαστάει η σκούφκια του». Δεν ξέρουμι απού ποιο χουργιό είναι.

● «Τί πληρώνεις την τσόχα ή τα ραφτικά;» Του πράγμα είναι φτινό, δεν πληρώνεις πουλλά.

● «Η σκούφκια του είναι γιουμάτη νγιαβόλους». Είναι πουλύ έξυπνους, τιτραπέρατους.

● «Έχου ράματα για τη γούνα

σου». Έχου πουλλά να σι ψάλου, έχου κι γω να σ' απαντήσου, να φκιάσου τα ίντγια μη τη σένα.

● «Τί σι λείπει κασιντιγιάρ σκούφκια απού μαργαριτάρι». Τάχα όλα τάχεις μούγγι η σκούφκια σι μάρανειν όπους λέν, όλα τάχει η Μαριουρίτσα μούγγι ου φιριτζές την έλειπειν, απού δεν είχειν καντίπουτας.

● «Είινι της κάπας μου μανίκι». Δεν είναι συγκινήσ μου, είναι μακρινότερος απού τρίτους αξάδαρφους.

● «Όντας ου ράφτης κόφτει τσόχα τη δική του βγάζει πρώτα». Όπους κι' ου παπάς πρώτα τα γένεια του ηυλουγεί, έτσι κι ου πάσα ένας πρώτα του συμφέρουν του κυτάζει.

● «Του ιφτουχού τα ρούχα νγιό βουλέσ τα λεν μυειά», γιατί τα φουρούν πλειότεριουν κιρόν για οικουνουμία.

● «Τόνα τσαρούχι κι τάλλου παπούτσι». Οι άτσαλοι φουρούν αταίρ γιαστα ζιντράνια.

● «Τρανό μανίκι». Μιγάλος μπιλιός, δύσκολη δουλειά.

● «Ποιον δα παντριφτής αυτόν του ξιβράκουτου;» Τουν ιφτουχό;

ΜΕΡΓΙΑ ΑΠ' ΤΟΥ ΚΟΥΡΜΙ ΜΑΣ

«Όποιους δεν έχει μνιαλό έχει πουδάργια». Όποιους δε σκέπτιτει σουστά απουσταίνει πλειότεριου. Άσκηπτους νους διπλόσ ου κόπους όπους λεν.

«Τα πουλλά τα χέργια ηυλουγημένα, τα πουλλά τα στόματα καταραμένα». Τα χέργια δουλεύουν, βουθούν μούγκι μη τα λόγια καν τίπουτας δε γένητι. Κι τα πουλλά τα στόματα μούγγι για λάβα κι φασαρία είναι.

● «Χέργια τιμημένα χέργια βρώμια». Ανάλογα μη τις πράξεις.

● «Τόνα χέρι νίβει τ' άλλου κι τα νγιό του πρόσουπου». Αυτό γένητι όντας ου ένας βουθάει τον άλλου.

● «Να μη ξέρει του ζιρόβι τί φκι-

άνει του διξί του χέρι». Όντας θέλεις να κάμεις του καλό φκιάστου χουρίς πηρηφάνεια να μη ξέρει καν κανένας. Φκιάστου του καλό κι ρίξτου στου γιαλό.

● «Σι ξένητι του πλόχειρου», παράδεις δα πάρεις.

● «Σι ξένητι η μύτη ή σι παίζει του μάτι» σι κατηγορούν. Όντας φταρνίζησι σι αναφέρουν, σι θυμιούντι.

● «Έχεις γρόσια, έχεις γλώσσα». Όντας βρουτάει η τσέπη σου ξέρεις κι ουμιλάς, έχεις άλλουν αέραν, φέρησι αλλοιώσ.

● «Ποιός γκαβός δε θέλει μάτχια». Όντας μας δίνουν κάτι κι μας συμφέρει ή φκιάνουν καλουσύνη για τη μας, όλοι τα θέλουμι.

● «Κι οι τοίχοι έχουν αφκιά, κι οι κάμποι μάτχια». Μυστικό δεν υπάρχει εύκολα. Όλα βγαίνουν στου φανηρό, κι στου μιγνάνι.

● «Φτύστουν κόρφου σου». Μακάρι να μη γένει αυτό του κακό. Χτύπα ξύλου που λεν.

● «Τουν τρώει η ράχη, πιστρέφη τουν τρώγητι». Παγαίνει γυρεύουνας που λεν. Ανακατώνητι πουλύ σι ξένεις δουλειές.

● «Όλα τα δάχτυλα δεν είναι ίσια». Όπους κι όλοι οι άνθρωποι δεν είναι ίντγιοι, καθί ένας έχει τους δικούς του τρόπους.

● «Ποιό δάχτυλο δα κόμεις κι δε δα σι πουνέσει». Όλα τα πιντγια της ίντγια τ' αγαπάει η μάνα, όποιου κι αν χάσει δα υποφέρει, όποιου κι αν αρουστήσει δα νάχει τρανόν γκαηλέν.

● «Πήγειν για μαλλί κι βγήκειν κουρημένους». Πήγειν να φκιάσει σι άλλουν ζαράρι μα την έπαθειν ου ίδιους.

● «Δε μύρισα τα δάχτυλά μου». Απού πού να ξέρω, απού πού να απηκάσου αυτό που γίνηκειν; Τα δάχτυλα δε μυρίζουν.

● «Μαύρισειν του μάτι μου». Μπιζέρισα, απόκαμα, απόστασα.

● «Καλύτηρας να σι βγει του μάτι, παρά του όνουμα». Γιατί αμα σι βγει του όνουμα δεν έχει θερα-

πεία. Όλοι θα σε περιφρουρήσουν.

● «Τουν τραβάει απ' τη μύτη, σήκου μάρου, κάτσει» τουν φκιάνει ούτι θέλει, είνι πιχνίδι στα χέργια του.

● «Η γλώσσα κόκκαλα δεν έχει αμά κόκκαλα τσακίζει». Τα αχαμνά τα λόγια σε καρφώνουν, σε φκιάνουν έναν παράν. Η φαρμασόνικη η γλώσσα σε φκιάνει φουκαλίδι.

● «Τόσου τουν κόφτει», δεν κατηβάξει η γκλάδα του, δεν αμπουρεί να καταλάβει.

● «Βάνει τη μύτη του παντού». Παντού στριμώνητι, παντού πιπέρι μαύρου, φυτρώνει εκεί που δεν τουν σπέρνουν.

● «Τα δαχτυλίντγια αν έπισαν, τα δάχτυλα απόμειναν». Κι' αν έχασει κανένας τα έχει του, η αρχουντγια του απόμεινει. Του ιχτιμπάρι του έχει γιατί για ένα ιχτιμπάρι ζούμι.

● «Του πρόσουπου του ανθρώπου είνι σπαθί». Αλλοιώς μπιτίζουν οι δουλειές όντας παγαίνεις ου ίντγιους πρόσουπου μι πρόσουπου κι αλλοιώς όντας στέλνεις άλλουνας. Μι χιριτήματα δε μπιτίζουν οι δουλειές.

• «Του αίμα νιρό δε γένητι». Του αίμα, η συγγένεια δεν αμπουρεί να αλησμουνηθεί κι αν μαλώνουν κι αν αλείφουντι οι συγγενείς, πάλι ταχειά πούσει ιάμι.

● «Έχει μακού χέρι». Του χέρι του πειράζει είνι κατσικουκλέφτης.

● «Γιλουν κι τ' αφκιά του». Είνι χαρούμινους. Όλα δέξα τουν πήγαν.

● Του ινάτι δγάζει μάτι». Του ινάτι δεν είνι καλό πράγμα, σε κάμει να στιναχουρηθείς κι συ κι οι τρουγιούρου απ' τη σένα.

● «Του μνιαλό σου κι μνια λίρα κι του μπουιάτζη ου κόπανους». Δε ξέρεις καν τίπουτας, αυτοί που σ' είπαν είχαν αλάθους. Τάχα μη τη λίρα, σε δίνουν κι ριγάλου, κι του μπουιατζη ου κόπανους δεν έχει καν κι καν αξία.

● «Μη τ' αυτό του πλιυρό να κοι μάσει». Σήμιρας λεν: Έτσι είνι αν

έτσι νουμίζιτι. Δεν είνι έτσι όπου τα ξέρεις.

● «Απόμεινει μη του δάχτυλου στου στόμα». Δεν του απόμεινει τί πουτας, όλα τάχασειν, όλα τις τα πήραν.

● «Πλέρουμεν τα μαλλιά απ' του κιφάλι του». Πλέρουμεν πουλλά, όσες οι τρίχες πόχει στου κιφάλι του.

● «Δεν ιδρώνει τ' αυτί του». Δε ραίζητι δε συκλιτίζήτι, δεν έχει νε αντρουπή, νε ριτζάν.

● «Αυτινοί οι νγιό είνι κώλους κι δρακί». Είνι γιρά διμένοι, φίλοι.

● «Τήραμι μι ένα μάτι να σε δω μι τα νγιό». Βόθα μι να σε δουθήσου, υποστηρίξέ μι να σε υποστηρίξου.

● «Μι άφηκειν στου πουδάρι του». Γίνηκα αντικαταστάτης.

● «Μ' έφκισειν πουδαρικό». Ήρθειν πρώτους χρουνιάρα μέρα, ήρθειν πρώτους σε κινούργιου μαγαζί, ήρθειν πρώτους πιλάτης, μ' έκαμειν σιουφτέν.

● «Μάλλιασειν η γλώσσα μου να σε προμυθεύου». Απ' τα πουλλά πε κι πε η γλώσσα έβγαλειν μαλλί.

● «Ου ψηλός είνι δούλους του κουντού». Γιατί όντας δε φτάνει ένα πράγμα ου κουντός ου ψηλός τουν δουθάει.

● «Παίξει η κοιλιά μας τσαμπουράν». Γουργουρίζουν τ' αντίρά μας, πεινούμι, θέλει να φάμει.

● «Βγήκειν ασπρουπρόσουπους». Δεν αντρουπχιάστηκεν, τα κατάφιρειν καλά.

● «Μάτγια που δε γλέπουντι αγγλήγουρα αλησμουνοιούντι». Ξιμακραίνει η φιλία κι η συγγένεια άμα αργούμι να δούμι τα αγαπημένα μας προσουπούτα.

● «Δεν έχει πού να βάλει του κιφάλι του». Ένα κιαραμίδι να κάτσει απού κάτω. Έχει πουλλές δουλειές δε ξέρει απού πού να αχιρνίσει.

● «Όλα γένουντι μούγγι του σπανού τα γένεια δε φυτρώνουν». Όλεις οι δουλειές μπιτίζουν μούγγι πουλύ ουλίγεις δε μπιτίζουν. Αυ-

τή η παροιμία δίνει γκακρέτι στους ουλιγόψυχους.

● «Όσου να σηκώσει τόνα πουδάρι, δρουμάει του άλλου». Αργά τα γιδουπρόβατά μου που λεν. Είνι τιμπέλης, δε σπαρνιέτι.

● «Τραβάει τα μαλλιά του». Είνι πουλύ στιναχουρημένους, πουλύ θυμουμένους.

● «Μιτριούντι στα δάχτυλα». Τόσοι ουλίγοι ήταν.

● «Τα μάτγια σου δικατέσσιρα». Νάχεις του νού σου, να προυσέχεις.

● «Ούτι μούτρα δείχνεις στου γυαλί, τέτχια σε δείχνει». Κι η ζουή είνι σαν καθρέφτης, όπους θα φερθείς, έτσι θα σε φερθούνι.

● «Φιδγάτι πουδαράκια μου να μη σας χέσει ου κώλους». Φιδγάτι απού ανθρώπους που δε σας χουνεούν, φιδγάτι απού ανθρώπους κατώτιρους απ' τη σας, να μη σας αντρουπχιάσουν.

● «Σα δρήκειν μπόλικου μέλι (λάδι) αλείφει κι τουν κώλου του». Σαν δρήκαμι μπόλικου πράγμα του παραφκιάνουμι.

● «Δεν είδα καλό απ' τα μάτγια θα ιδώ απ' τα φρύντγια». Δεν είδα καλό απού κεί που καρτιρούσα, απού ειδικούς φίλους θα ιδώ από άγνωστους;

● «Δώσει μη τα χέργια κι παλάγισει μη τα πουδάργια». Έτσι είνι του αλάγισμα θέλει πουδάργια του δόσιμου δε θέλει, είνι μαί εύκολου.

● «Η μύτη να την πέσει δε θα σκύψει να την πάρει». Μιρικοί ή μιρικές είνι πουλύ ψουρουπιρήφανοι κι ακατάδιχτοι.

● «Κώλους για άδραστου γάλα». Άνθρουπους χουρίς τ' αξία, χουρίς τιμή, δεν τουν δίνουμι σημάσια.

● «Μη του νου του πανηγύργια φκιάνει». Ουνοους μας ούπου θέλει παγαίνει, ούτι θέλει φκιάνει, αμα τουν αφήνουμι.

● «Φουβιρίζει τουν κώλου του να μη χέσει του δρακί του». Παίρνει τα μέτρα του, όλοινοι θέλουν κι απού μια φουβέρα.

● «Όσα περιγυλούμι μας έρχουν-
τι στου κιφάλι». Δεν κάμει να πιρ-
γυλούμι τους άλλουνους μι ψουρου-
πιρηφάνεια, γιατί έχει ου κιρός γυ-
ρίσματα, όπους λεν, δα μας έρθουν
κι μας.

● «Άλλα λέει η τχιά μου κι άλ-
λα ακούν τ' αφκιά μου». Όντας γη-
ράσει ου άνθρουπους, όλα τα ζαβά-
λια τουν έρχουντι, δεν ακούει, δε
γλέπει καλά, είνι αμά κι μιρικοί που
δεν ακούν.

● «Μαθαίνει τέχνη (μπαρμπέ-
ρης) στου κασιντγιάρη του κιφάλι». Μαθαίνει σι δάρους απού άλλου-
νους, τζιρμιτάει άλλους.

● «Απου χείλη σι χείλη του μα-
θαίνου χίλιοι». Τα μυστικά δεν κρύ-
δουντι άν του μάθουν ντγιό του μα-
θαίνου έντικα γιατί ντγιό ένα γρά-
φουν έντικα.

● «Κατά του μάγουλου κι του
μπάτσου». Σύμφουνα μη τουν άν-
θρουπου κι του φέρισμου. Σι αχα-
μόν άνθρουπον να γένει κακός, σι
καλόν να φιρθείς μάϊ αλαφρότιρα.

● «Όποιος έχει πουλύ δούτυ-
ρου δάνει κι στουν κώλου του». Ά-
μα ένα πράγμα είνι πουλύ δε ξέ-
ρεις τί να το υφκιάσεις.

● «Μη του στόμα άρα μάρα, μη
τα χέργια κουλαμάρα». Γιατί η
γλώσσα, όπους λεν, κόκκαλα δεν έ-
χει κι κόκκαλα τσακίζει. Θέλει να
μη φτάσει του χουζμέτι στα χέρ-
για. Θέλει νάχουμι κουντό του χέρ-
ρι μας σι ούτι κι άν.

● «Όποιους έχει τα γένεια έ-
χει κι τα χτένια». Έχει κι τουν
πρόπου του του κουλαϊ του, ξέρει
τη δουλειά του.

● «Κάν ψουμί δεν είχαμι... ρι-
πανάκια για την όριξη». Είνι μιρι-
κοί που τους αρέζει να δείχνουντι
πλειότιρου απού ούτι είνι. Είνι ι-
φτουχοί κι κάμουν τουν πλούσιου.

● «Μαύραν' τα κράνα κι' άγου-
ρα κι τα... ταγκόλια». Έρμα κι'
άπουρα, μαύρα κι' άραχνα που λέ-
μει στη Νιάουστα.

● «Τουν κώλου δάνεις μάγειραν
σκατά δα μαγειρέπει». Άμα δά-

νεις κανέναν να σι φκιάσει μνια δου-
λειά, θέλει να τη ξέρει να τη φκιά-
σει σουστά. Άμα δεν τη ξέρει μη
χειρότιρα.

● «Σι γράφει στουν κώλου του
κι απού πάνου». Δε σι λουγαριά-
ζει, δεν έχει σέβας στουν τρανύτη-
ρου.

● «Ξιθράκουτους κώλους». Δε
δασπάει κανένα ακρυφό.

● «Ψώνισειν απού ζέρκου». Μα
θμμένους στα τρανά και τα μεγά-
λα. Φαντασμένος γιατί επήγειν α-
που τρανό σόϊ.

● «Δώσει μη του ένα κι' ου Θι-
ός δα σι δώσει μη τα ντγιό χέρ-
για». Όποιους δίνει ου Θιός τις
τα δίνει διπλά. Οι δουλειές τουν έρ-
χουντι δέξα.

● «Μούτρα για σιδέρουμα». Σα
δεν αντρέπησει κι καμπόσου, έμ
φταιχτις, έμ νταδατζής γένησει.

● «Τουν έδουκα έναν σιάτου
που ταν όλους δικός του». Τουν έ-
δουκα έναν μπάτσου για να συμ-
μουργουθεί.

● «Σηκώθηκειν μη τουν κώλου
σιαπάνου». Ξύπνησειν νιυριασμένος,
χουρίς κέφκια, όλου γκρίνια, φαγώ-
νητι μη τα ζντράνια του.

● «Μας γράφει στα χαμνά του
(στα παπάργια του), δε μας λου-
γαριάζει καν κι καν, δεν ακούει τί
τουν λέμι.

● «Η κοιλιά δεν έχει παραθύρ-
για». Τρώμι ούτι νάνει χουρίς να
φαίνητι, ρίχνουμι έναν κιριμέν χου-
ρίς να γλέπουν οι άλινοι τί έχει
μέσα.

● «Ός κι τ' άντιρα μαλώνου»,
που πάλι οι ανθρώποι να μη μαλώ-
σουν, λέμει όντας γουργουρίζου τ'
άντιρά μας.

● «Τ' άντιρά μου γλέπου», ίλι-
γειν ου Πέτρου ου Σιμουμάκιους
ου συχουρημένους για κανέναν που
δεν τουν χώνιβειν κι δεν ήθιλειν να
τουν ιδεί.

● «Δες του δάχτυλό σου κι' έ-
βγα όξου». Κί' οι κόςμοι δα σι πουν
χίλια ιλιάτσικια, όλοι κυττάζου να
σι κασκαντίσου.

Οροδοξία

Συνέχεια από τη σελίδα 24

3ον. Ως Εκκλησία έχουμε ανάγ-
κη διαρκούς ανεφοδιασμού. Αυτοί
που έκλεισαν την Εκκλησία στη γω-
νία, αυτοί τώρα, αγωνιούν για την
δυνατότητα αποτελεσματικής πα-
ρέμβασης της στα σημερινά προ-
βλήματα. Και, ενώ δεν έχουν δικαί-
ωμα να την κρίνουν, την κατηγορούν
ότι περιορίστηκε στη λειτουργική
πρακτική, στο έργο το Αγιαστικό.

Η λειτουργική πράξη είναι η ψυ-
χή, η δύναμη της Εκκλησίας. Όμως
η Εκκλησία μέσα από τις παραδο-
σιακές της Κοινότητες, τις Ενορίες,
ως τοπική και Εθνική Εκκλησία, αλ-
λά και σε παγκόσμιο επίπεδο μπο-
ρεί να σταθεί απέναντι στα σύγχρο-
να προβλήματα, πρόσωπο με πρό-
σωπο.

Η Ορθοδοξία ήταν πάντοτε ανή-
συχη και γι' αυτό ευαίσθητη. Ήταν

όλο όρεξη για δουλειά, πάντοτε πα-
ρούσα ως καλός Σαμαρείτης, αλλά
και ως οδοδείκτης και οδηγός στην
πρωτοπορία των αγώνων για την
αλλαγή αυτού του κόσμου.

Η θέση της είναι επί την λυχνί-
αν, ώστε να λάμψει στον εμπερί-
στατο ανθρῶπινο περίγυρο. Είναι
φως και πρέπει να είναι. Και μπο-
ρεί να είναι.

Στο Ευαγγέλιο της Κυριακής
της Ορθοδοξίας αναφέρεται ότι στο
ερώτημα του Ναθαναήλ το γεμάτο
δυσπιστία, «εκ Ναζαρέτ δύναται τι
καλόν είναι;» ο Φίλιππος απάντησε
«έρχου και ίδε».

Κοντά στην Ορθοδοξία, με την
Ορθοδοξία έχουμε την καλύτερη δυ-
νατή αξιοποίηση του παρελθόντος,
έχουμε ταυτότητα έχουμε και πα-
ρόν και μέλλον, ως πρόσωπα, ως
κοινωνία, ως έθνος.

Ποιητές της Αρχαίας Μακεδονίας

Είναι αλήθεια ότι σε λίγους ανθρώπους στην Ελλάδα και σ' όλο τον κόσμο δεν είναι γνωστός ο μεγάλος, ο πρωτοκορυφαίος Μακεδόνας φιλόσοφος, ο Αριστοτέλης, όπως είναι αλήθεια ότι είναι πολλοί

του Θωμά Γαβριλίδη

εκείνοι που δεν έχουν ακούσει για τους ποιητές της αρχαίας Μακεδονίας και δεν έχουν διαβάσει κάποια ποιήματά τους.

Το πόνημα τούτο έχει ακριβώς αυτό το στόχο. Να δώσει την ευκαιρία σε πιά πολλούς να γνωρίσουν και τα πρόσωπα και τα δημιουργήματα των αρχαίων Ελλήνων Μακεδόνων ποιητών. Ο γράφων πιστεύει ότι η γνωριμία αυτή θα είναι και ωφέλιμη και τερπνή, γιατί από των αρχαίων Μακεδόνων τα έργα δε λείπει ούτε ο πάντα επίκαιρος στοχασμός ούτε η χάρη.

Η παρουσίαση θα είναι σύντομη, αρκετή όμως, όπως πιστεύω, για να προκαλέσει το ενδιαφέρον των φίλων αναγνωστών για περισσότερη έρευνα και μελέτη.

I. Ποσειδίππος ο Κασσανδρεύς

Ο Ποσειδίππος ή Ποσειδίππος ήταν γιος του Κινύσκου.

Γεννήθηκε στην Κασσάνδρεια της Μακεδονίας. Άκμασε τον 7^ο αιώνα π.Χ. Πρωτοεμφανίστηκε με έργο του στην Αθήνα το 288 π.Χ. και κυριάρχησε στη σκηνή της νέας αττικής κωμωδίας μετά από το θάνατο του κωμικού ποιητή Μενάνδρου. Πρέπει να γεννήθηκε μέσα στα τελευταία πενήντα χρόνια του 8^{ου} π.Χ. αιώνα, στα χρόνια του Μεγάλου Αλεξάνδρου.

Ο Ποσειδίππος ο Κασσανδρεύς έγραψε 30 ή 40 κωμωδίες και πήρε το στεφάνι της νίκης τέσσερις φορές. Μνημονεύονται τα εξής έργα του: «Αναβλέπων», «Αποκλειομέ-

νη», «Δημόται», «Δίδυμοι», «Επίσταθμος», «Ερμαφρόδιτος», «Εφesia», «Κώδων», «Λοκρίδες», «Μεταφερόμενος», «Μύρμηξ», «Παιδίον», «Πορνοβοσκός», «Σύντροφος», «Φιλοπάτωρ», «Χορεύουσαι».

Ο Ποσειδίππος, ο Μακεδόνας κωμικός ποιητής, ήταν ευαίσθητη ελληνική ψυχή και μάλλον με το χαριτωμένο τρόπο του τους συμπατριώτες του Έλληνες γιατί παρασύρονταν σε εμφυλίους πολέμους.

Τον Ποσειδίππο τον Μακεδόνα τον μιμήθηκε ο Λατίνος ποιητής Πλαύτος (254/250 — 184 π.Χ.), τον οποίο στη συνέχεια μιμήθηκαν ο Μολιέρος και άλλοι Γάλλοι, Ιταλοί και Ισπανοί ποιητές. Επιδράσεις του Πλαύτου βλέπουν μερικοί ακόμη και στο έργο του Σαίξπηρ.

Οι συμπολίτες του Ποσειδίππου για να τον τιμήσουν επειδή τους τίμησε, έστησαν τον ανδριάντα του. Αυτού του ανδριάντα βρέθηκε η ενεπίγραφη βάση. Ανδριάντας του Ποσειδίππου υπάρχει στο Μουσείο του Βατικανού.

Τα αποσπάσματα των κωμωδιών του Ποσειδίππου του Μακεδόνα τα οποία σώθηκαν εκδόθηκαν από τον ΚΟΚΚ και τον ΜΕΙΝΕΚΕ («FRAGM, COMIC, GRAECORUM» 1 και 4.

II. Ποσειδίππος ο Πελλαίος (300—250 π.Χ. ±)

Ο Ποσειδίππος ο Πελλαίος είναι ένας από τους πιο σημαντικούς ποιητές της αλεξανδρινής εποχής. Έγραψε επιγράμματα για ποιητές, φιλοσόφους κ.ά. και για σπουδαία καλλιτεχνικά έργα. Στα επιγράμματά του φαίνεται η ξεχωριστή ευφυΐα του και η φιλοσοφική του διάθεση. Τα έργα του έχουν μεγάλη σημασία για τη λογοτεχνία και την ιστορία της τέχνης. Έγραψε, εκτός από επιγράμματα, και elegies και τα έπη «Ασωπίς» και «Αιθιοπίς». Από τα επιγράμματά του

διασώθηκαν είκοσιένα (21) στην ελληνική ή παλατινή ανθολογία.

Στη συνέχεια παρουσιάζω τρία αντιπροσωπευτικά επιγράμματα του Ποσειδίππου του Πελλαίου μεταφρασμένα από τον Βασ. Ι. Λαζανά:

A' ΠΟΙΗΝ ΤΙΣ ΒΙΟΤΟΙΟ ΤΑΜΟΙ ΤΡΙΒΟΝ; (IX 359).

Ποιό δρόμο στη ζωή ν' ακολουθήσω πρέπει; Στο στίβο το δημόσιο αγώνες, έριδες, συγκρούσεις. Στο σπίτι μέριμνες και στους αγρούς υπέρμετρος ο μόχθος. Στη θάλασσα το δέος· σε ξένη χώρα ανίσως έχεις κάτι παραδοκεί το πλήγμα. Εφόδια «προς το ζην» ανίσως και δεν έχεις σκληρό. Έχεις σύνεση; ήσυχος, ήρεμος ποτέ δε θά 'σαι· δεν έχεις σύζυγο; σκληρό κι αυτό. Φροντίδες απαιτούν τα τέκνα· όμως ζωή χωρίς παιδιά άνοστη, λειψή. Η νιότη άφρονη είναι. Η κεφαλή λευκή; σ' έχουν εγκαταλείψει η ρώμη και το σφρίγος. Λοιπόν: ή να μη γεννηθείς ή συντομότερα απ' τη ζωή να φύγεις!

B' ΕΥΟΠΛΩ ΚΑΙ ΠΡΟΣ ΣΕ ΜΑΧΗΣΟΜΑΙ... ΧΙΙ, 120).

Είμαι ένοπλος και θα σε πολεμώ κι αν είμαι θνητός, ώ Έρωτα! Λοιπόν αν μην αντιδικείς μ' εμένα! Αν μεθυσμένος είμαι, αιχμάλωτο αν με σύρεις· νηφάλιος όμως αν είμαι εγώ, με όπλο το λογισμό σκληρά θα πολεμήσω!

Γ' ΛΥΣΙΠΕ, ΠΛΑΣΤΑ ΣΙΚΥΩΝΙΕ...

Λύσσιπε, πλάστη Σικυώνε, θείε τεχνίτη, φλόγες βγάζει ο χαλκός που στη μορφή του Αλέξανδρου έχεις κλείσει. Και πώς λοιπόν στη θέα του οι Πέρσες να μη φεύγουν; Μην έντρομα, στο λέοντα εμπρός, δε φεύγουν και τα βόδια;

Και μόνο το πρώτο από τα παρουσιαζόμενα ποιήματα του Ποσειδίππου του Πελλαίου αν σωζόταν θα αρκούσε, κατά την γνώμη μου, για να τον κατατάξει στη χορεία των κλασσικών ποιητών. Γιατί αν κλασσικό θεωρείται εκείνο το έργο τέχνης που δεν χάνει ποτέ την αξία του, τί έχασε αυτό το ποίημα μέσα στους εικοσιτρείς αιώνες της ζωής του;

Μήπως έπαψαν να υπάρχουν τα προβλήματα του επαγγελματικού προσανατολισμού και της κοινωνικής ένταξης ή τα προβλήματα του σπιτιού; Μήπως η αγροτική εργασία, παρόλα τα μέσα δεν είναι ακόμη από τις πιο κουραστικές; Μήπως το επάγγελμα του ναυτικού δεν θεωρείται και σήμερα επικίνδυνο; Και ποιός μπορεί να ζήσει χωρίς τα απαραίτητα εφόδια; Η πολιτική πάντα ήθελε και θέλει αγώνες και δύναμη για να αντιμετωπίζονται οι έριδες και οι συγκρούσεις που προκαλεί. Ο γάμος πρόβλημα, η καλογερική βασιλιά. Έχεις παιδιά, έχεις δάσανα. Δεν έχεις παιδιά, η ζωή δεν έχει νόημα. Είσαι νέος, δεν έχεις πείρα και γνώση. Είσαι μεγάλος, γέρος, δεν έχεις πια το σφρίγος της νιότης.

Με άλλα λόγια με τη ζωή δε βρίσκει κανείς άκρη γι' αυτό και ο Ποσειδίππος ο Πελλαίος αγανακτισμένος συμπεραίνει: Λοιπόν να μη γεννηθείς ή συντομότερα απ' τη ζωή να φύγεις!

Περίπου τα ίδια λέει αιώνες αργότερα και ο Σαίξπηρ, όταν αναφωνεί με το στόμα του Άμλετ: Να ζει κανείς ή να μη ζει...

Αλλά και για τον έρωτα όσα γράφει είναι πολύ εύστοχα. Αλλιμονο αν ο άνθρωπος χάσει τα λογικά του, γίνεται παιχνίδι του έρωτα που τον σέρνει απ' τη μύτη. Η λογική είναι το ισχυρότερο όπλο του ανθρώπου.

Ο Λύσιππος ο Σικυώνιος γλύπτης (361—321 π.Χ.) που είχε το προνόμιο να κάνει τις προτομές του

Μεγάλου Αλεξάνδρου, βρήκε στο πρόσωπο του Ποσειδίππου του Πελλαίου έναν αριστοτέχνη κριτικό της τέχνης του. Η χάλκινη μορφή του Αλεξάνδρου, φτιαγμένη από το Λύσιππο έβγαζε φλόγες, όπως το ζωντανό πρόσωπο του μεγάλου Έλληνα εθνάρχη, του γιού του Φίλιππου Β' και της Ηπειρώτισσας Ολυμπιάδας. Χάρη σ' αυτό το επίγραμμα του Ποσειδίππου του Πελλαίου με-

ταλαβαίνουμε κι εμείς κάτι από την υψηλή τέχνη του κορυφαίου γλύπτη της αρχαιότητας, του Λύσιππου.

Βιβλιογραφία:

- 1) Βασ. Ι. Λαζανά. Οι αρχαίοι Έλληνες Μακεδόνες επιγραμματικοί.
- 2) Μεγάλη ελληνική εγκυκλοπαίδεια «Πυρός» τομ. Κ. Αθήνα 1932.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΧΕΔΙΑΣΜΑ ΤΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΤΣΑΜΗ ΚΑΡΑΤΑΣΟΥ

Ο Δημήτριος ή Τσάμης (επειδή ήταν ψιλός σαν «τσάμι») Καρατάσος γεννήθηκε στο Διχαλεύρι της Νάουσας το 1798 και διακρίθηκε πολεμώντας τους Τούρκους μαζί με τον πατέρα του το Γέρο Καρατάσο στην καταστροφή της Νάουσας, στην κάθοδο των Μακεδόνων στη Δυτική Ελλάδα, στα Πέτα, στο Τρίκκερι, στην Εύβοια, στη Σκιάθο, στο Σχαινόλακκα, στο Μεσολόγγι, στην εκστρατεία της Αττικής και στην καταστολή της πολυαρχίας. Υπηρέτησε ως υπασπιστής του βασιλιά Όθωνα με το βαθμό του συνταγματάρχη. Παντρεύτηκε με την Αικατερίνη αδελφή του Θεόδωρου Γοίβα. Ήταν το κεντρικό πρόσωπο στα «Μουσουρικά», όταν το 1847 ο Πρόεδρος της Τουρκίας στην Αθήνα κ. Μουσούρος δεν του χορήγησε «βίζα», ως ανεπιθύμητο, γιατί μετέσχε στην επαναστατική κίνηση της Κρήτης το 1841. Στο ρωσοτουρκικό πόλεμο του 1854 ήταν ένας από εκείνους που πίστεψαν ότι ήλθε η κατάλληλη ευκαιρία να πραγματοποιηθεί το όραμά του για μια ελεύθερη Μακεδονία και ρίχτηκε με ζήλο στην επανάσταση της Χαλκιδικής, αλλά απέτυχε. Το 1860 ήθελε να οργανώσει πάλι επανάσταση στη Θεσσαλονίκη, αλλά τον αποθάρρυνε ο τότε Γενικός Πρόξενος της Ρωσίας. Επισκέφθηκε την Αίγυπτο, την Ιταλία, τη Γαλλία, την Αγγλία, ως «απόστολος των υποδουλωμένων λαών» και ακόμη, τη Ρωσία, τη Βουλγαρία, την Αλβανία, το Μαυροβούνιο και τη Σερβία, για συνεννόηση σε κοινό αγώνα κατά των Τούρκων. Πέθανε στο Βελιγράδι το 1861. Τα οστά του μεταφέρθηκαν στη Νάουσα το 1927.

Κ. Παπουλίδης

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΑΣ
«ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΜΙΧΑΗΛ Ο ΛΟΓΙΟΣ»

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Θέρμοιας

Η χρήση της Ελληνικής γλώσσας στη σημερινή εποχή

— Η υλιστική εποχή στην οποία ζούμε, η καταναλωτική κοινωνία και γενικά όλα τα χαρακτηριστικά ενός συνεχώς εξελισσόμενου τρόπου ζωής, σ' όλους τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας, έχουν αναμφισβήτητα επιφέρει ριζικές και μή, αλλαγές σ' όλες τις εκδηλώσεις, υλικές ή πνευματικές.

Της Φωτεινής Μητσοπούλου

Η γλώσσα, το ρευστό αυτό στοιχείο, δεν αποτελεί εξαίρεση και έτσι παρατηρούμε και σ' αυτόν τον τομέα διάφορες αμφισβητήσεις και αρκετές αναθεωρήσεις. Η χρήση της γλώσσας, ιδιαίτερα από τον νεοέλληνα στην εποχή μας, αποτελεί ένα σημαντικό και ουσιαστικό πρόβλημα.

— Αν επιχειρήσουμε να αναζητήσουμε ορισμένες ρίζες του συγκεκριμένου προβλήματος θα διαπιστώσουμε αρχικά πως ο διχασμός αρχαίων - νέων ελληνικών και κυρίως για πολιτικούς λόγους, άρχισε να διαμορφώνει τα θεμέλια, μπορούμε να πούμε, της σύγχυσης και του προβληματισμού, όσον αφορά πάντα την γλώσσα. Οι πνευματικές διακρίσεις σε αυθεντικές και σε κατώτερες τάξεις επέφερε, ανεπαίσθητα ίσως, μια κοινή ιδεολογία, σε σχέση με την χρησιμοποίηση της γλώσσας. Ειδικότερα η καθαρεύουσα που αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα, ήταν «προνόμιο» των ανώτερων κοινωνικών τάξεων, αφού τους πρόσδιδε αίσθημα υπεροχής και ουσιαστικής ανωτερότητας από τα υπόλοιπα κοινωνικά στρώματα. Από εδώ κι όλας είναι δυνατό να συλλάβουμε την «ρατσιστική» χροιά της γλώσσας, η οποία δεν ήταν άλλο από ξερή και κενή χρήση τυπικών και κοινότυπων εκφράσεων. Ένα πρόβλημα με διαστάσεις τέτοιες ώστε να σταθούν ικανές να ενισχύ-

σουν την σύγχυση και την απαραίτητη απόγνωση που επικρατούσε όσον αφορά το βασικό μέσο επικοινωνίας - την γλώσσα.

Ένα φαινόμενο που έχει, δυστυχώς, διαχρονική αξία ο λεγόμενος μιμητισμός, έρχεται να ενσαρκώσει και εδώ τον ρόλο του, ο οποίος, ομολογουμένως, δεν είναι ασήμαντος. Η ξενομανία, η ύπουλη αυτή ασθένεια που τις τελευταίες μέρες τουλάχιστον έχει πάρει μορφή επιδημίας, αλλοιώνει την ελληνική γλώσσα σε πολύ μεγάλο βαθμό. Δημιουργείται έτσι ένα σύμπλεγμα κατωτερότητας σ' αυτούς οι οποίοι δεν κάνουν χρήση της «μοντέρνας και σύγχρονης» γλώσσας. Μέσα σ' ένα κλίμα συνεχόμενης προβολής και συντηρητικής προτεραιότητας στα ξένα γλωσσικά πρότυπα, αναπτύσσεται και θεμελιώνεται η διαρκής παραμέληση και αμφισβήτηση του ελληνικού γλωσσικού στοιχείου.

Από τη στιγμή που εισέβαλε η τεχνολογία στη ζωή μας, είναι προφανές ότι ενίσχυσε την έλλειψη επικοινωνίας και την γενικότερη αποξένωση στις σχέσεις των ανθρώπων. Η απομάκρυνση αυτή, ψυχική και πνευματική, δημιούργησε με τη σειρά της ένα απύθμενο κενό πρώτα - πρώτα στο βασικό και πρωταρχικό μέσο επικοινωνίας, την γλώσσα. Με την απόλυτη αυτή απομόνωσή της, από τις καθημερινές σχέσεις των ανθρώπων, υποβαθμίστηκε σθεναρά η αξία της και αποσιωπήθηκε η σημασία της. Αποτέλεσμα αναπόφευκτο αυτής της κατάστασης, είναι η φοβερή σύγχυση και το μεγάλο πρόβλημα της γλωσσικής πενίας, της γλωσσικής ανέχειας.

Η απομάκρυνση του ατόμου από τον ίδιο του τον εαυτό, αναφορικά με όλες τις πτυχές που συνθέτουν ανθρώπινη οντότητα, ψυχική, ηθική, κοινωνική κ.ά., η αλλοτρίωσή του, η λεγόμενη κρίση των ηθικών αξιών συνοδεύονται άμεσα με

το γλωσσικό πρόβλημα. Μια από τις τελείως απαραίτητες για την ψυχική ισορροπία και υγεία εκδηλώσεις της ζωής μας, η ψυχαγωγία σχετίζεται και αυτή με το πρόβλημα της γλώσσας. Όταν αυτή εξαρτάται και αποτελείται μόνο από υλικές, φτηνές πραγματικά απολαύσεις, εκμηδενίζοντας και υποβιβάζοντας τα ευγενικά ψυχικά χαρίσματα, «ενθαρρύνει» την καλλιέργεια άσχημων και επιφανειακών προτύπων γλωσσικών χαρακτηριστικών. Μ' αυτόν τον τρόπο παρατηρούμε μια εμφανή και επικίνδυνη επιδείνωση της παραπάνω κατάστασης.

Ένα ακόμη επίτευγμα της τεχνολογίας που έχει εισβάλει ορμητικά στη ζωή μας, είναι τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Όπως κάθε τι νέο, καινούργιο, έτσι και αυτά έχουν θετικές και αρνητικές επιδράσεις στην καθημερινή ζωή μας. Επιχειρώντας να σταθούμε περισσότερο στις θετικές επιδράσεις, διαπιστώνουμε πως γνωστοποιεί όλες τις κατακτήσεις και τα επιστημονικά επιτεύγματα, οξύνοντας μ' αυτόν τον τρόπο την κρίση των ανθρώπων, αφού είναι ενήμεροι για όλα αυτά. Επιτελεί ένα παγκόσμια ενοποιητικό ρόλο και συμβάλει στη διαμόρφωση ενός παγκόσμιου και οικουμενικού πολιτισμού. Η ελληνική γλώσσα μέσα από τα μέσα μαζικής επικοινωνίας επισκιάζεται από ξένα πρότυπα και ξένες εκφράσεις που αρχίζουν να χρησιμοποιούνται από τους νέους, με μεγάλη συχνότητα και κατά υπολογίσιμο ποσοστό.

Τα λιγοστά βιβλία που διαβάζουν οι Έλληνες είναι σαφώς ανίκανα να προσφέρουν, εκτός από τις ιδέες, το ήθος και το γενικότερο ιδεολογικό περιεχόμενο, στοιχεία τέτοια ώστε να εδραιώσουν μια σταθερή γλωσσική συνείδηση. Είναι, και αυτό δυστυχώς εξακολουθεί και στις μέρες μας, θέμα με δευτερεύουσα

σημασία, αφού ο μοναδικός σκοπός του σημερινού ανθρώπου έχει καταντήσει και είναι η υλική απόλαυση και ο υλικός πολιτισμός. Τα βιβλία συνδέονται άμεσα με τον τύπο, ο οποίος εύκολα καταλαβαίνουμε πως προτρέπει ή αντίθετα αποτρέπει την έγκυρη διάδοση της σωστής πια ελληνικής γλώσσας, απομακρυσμένη από ξένα συνθήματα και ξένες εκφράσεις.

Η τέχνη, ένα άλλο επίσης σημαντικό, και ρευστό θέμα, δεν είναι αμέτοχη στο πρόβλημά μας. Πρόβλημα που συνδέεται άρρηκτα με την λογοτεχνία που αδυνατεί να προσανατολίσει σωστά τους Έλληνες, όσον αφορά πάντα τη γλωσσική φτώχεια. Το σχολείο, που αυτή τη φορά έχει τη θέση του θεσμού και όχι του εκπαιδευτικού μονάχα μέσου, διαδραματίζει ουσιαστικό και απεριγράπτα σημαντικό ρόλο στην εξάπλωση της ελληνικής γλώσσας. Για πρώτα στάδια επαφής του μικρού παιδιού, που στη συνέχεια γίνεται έφηβος για να περάσει έπειτα στην νεότητα, το βασικό αυτό μέσο επικοινωνίας πραγματοποιείται στο χώρο του σχολείου. Αυτό θα δώσει τις βάσεις και τα ριζώματα για την επίτευξη μιάς υπεύθυνης υποδομής, ικανή ν' ανταπεξέλθει στις δύσκολες καταστάσεις κάθε εποχής σ' όλους τους κλάδους της ζωής μας. Ένας από τους κλάδους αυτούς λοιπόν, η γλώσσα, καλλιεργείται με ανάλογο τρόπο μέσα στο σχολικό περιβάλλον. Η ευθύνη και η ηθική υποχρέωσή του έτσι γίνεται αντιληπτή από όλους μας. Όταν αυτό δεν λειτουργεί σωστά και ομαλά οι επιπτώσεις επιβαρύνουν εμάς τους ίδιους και δυναμώνουν ακόμα περισσότερο την αδυναμία έκφρασης με δικά μας ελληνικά γλωσσικά στοιχεία.

Η εξομοίωσή μας με τους υπόλοιπους λαούς, το καθολικό χάσιμο της ταυτότητάς μας, η κρίση του πολιτισμού και η χαμηλή ποιότητα ζωής συνθέτουν και συναρμολογούν την μαζικοποιημένη και στεγνή ι-

σοπέδωση της γλώσσας σε αρκετά μεγάλο βαθμό. Μια συνεχής κατάσταση απόγνωσης και αδιεξόδου έρχεται να «γαρνίρει» την φανερή γλωσσική πείνα. Η αμφισβήτηση της παράδοσης και η συνεχιζόμενη επικράτηση ξενικών τρόπων έκφρασης συναισθημάτων και επιθυμιών επισκιάζουν με πετυχημένο τρόπο την αγνότητα και αυθεντικότητα του τοπικού μας ελληνικού γλωσσικού στοιχείου.

Διαπιστώνουμε λοιπόν, τα βασικότερα αίτια του προβλήματος της γλωσσικής πείνας, τα οποία αντιμετωπίζει ο νεοέλληνας και ιδιαίτερα ο νέος. Μελετώντας προσεχτικά την πραγματική ουσία του προβλήματος αυτού, εύκολα καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι οι ανάγκες και οι λόγοι που μας ωθούν να φροντίσουμε την γλωσσική συμπεριφορά μας δεν είναι ασήμαντοι, αλλά σοβαροί και η πραγματοποιήσή τους αποτελεί επιτακτική αναγκαιότητα.

Ποιότητα στη γλώσσα και στη γλωσσική επικοινωνία υπάρχει εκεί όπου ο άνθρωπος αισθάνεται πως η γλώσσα αβίαστα, χωρίς φραγμούς, αναστολές και «γλωσσικές ενοχές» απελευθερώνει και κοινωνεί στους άλλους τα δικαιώματά και τα συναισθηματά του.

Ποιότητα γλώσσας υπάρχει όταν κάθε μέλος μιάς γλωσσικής κοινότητας μπορεί να εκφραστεί για οποιοδήποτε θέμα με αίσθημα επικοινωνιακής πληρότητας, γόνιμης συνάντησης με τον άλλο απομακρυσμένοι από την αίσθηση του γλωσσικού κενού, χασμάτων και απώλειας της επαφής με τον άλλον. Αναμφίβολα, δεν υπάρχει χειρότερο συναισθηματικό από την γλωσσική ανασφάλεια, την καταπίεση, την υποχρέωση να προσαρμόζει κάποιος την επικοινωνία του σε στενά καλούπια γλωσσικού περιεχομένου, που καταλήγει σε συμβατικά σωστές αλλά άχρωμες και άχαρες, ανέκφραστες και απρόσωπες μορφές επικοινωνίας. Γίνεται επίσης κατανοητό το γε-

γονός ότι τα όρια του κόσμου μας, ορίζονται από τα όρια της γλώσσας μας, δηλαδή ο κόσμος υπάρχει τόσο όσο μπορεί ο καθένας μας να τον εκφράσει γλωσσικά και να ισχύει συγχρόνως η καλύτερη ποιότητα γλώσσας άρα και η καλύτερη έκφραση και δίωξη του κόσμου μας. Πιο απλά, λοιπόν, καλύτερη ποιότητα γλώσσας σημαίνει πιο ειλικρινής και ουσιαστική συνταύτιση ανθρώπου με άνθρωπο, που είναι απεριγράπτα σημαντική, ειδικότερα στις μέρες μας.

— Οι δυσχέρειες για μια πιο ουσιαστική συνάντηση των ανθρώπων, δηλαδή για κατανόηση των προβλημάτων, των θέσεων και των προθέσεων του άλλου συνανθρώπου μας, που οδηγεί τελικά στην έλλειψη εμπιστοσύνης, στην καχυποψία και στην παρεξήγηση, είναι όπως και ήταν σε σημαντικό βαθμό αποτέλεσμα κακής ή παρανοημένης επικοινωνίας, πεινχρής, λειψής, όπως και παραπονημένης γλώσσας. Συμπερασματικά, λοιπόν, ήταν και είναι προϊόν χαμηλής ποιότητας γλωσσικής επικοινωνίας.

— Η γλώσσα είναι το βασικό μέσο του διαλόγου. Στον διάλογο δοκιμάζεται η ικανότητα του ανθρώπου να συλλαμβάνει το θέμα για το οποίο γίνεται η συζήτηση, να παρακολουθεί τις σκέψεις των άλλων, να αξιολογεί, να τροποποιεί ή να συμπληρώνει τις δικές του απόψεις. Αξίζει έτσι κάθε κόπο η δική μας προσφορά καθώς επίσης και προετοιμασία γι' αυτόν, γιατί είναι προφανές ότι όπου δεν ανθίζει ο διάλογος εκεί βασιλεύει ο μαρσαμός, η ασυνεννοησία και η ηφαιστειακή κρίση. Με λίγα λόγια επηρεάζει καθοριστικά την προσωπικότητα και την κοινωνική συμπεριφορά του σύγχρονου ανθρώπου και συγχρόνως ολόκληρου του κοινωνικού κορμού.

— Η ανάπτυξη όλων των τομέων καθώς και η σταθερή και φυσικά βελτιωμένη ανοδική πορεία ενός λαού, επιτυγχάνεται ευκολότερα και Συνέχεια στη σελίδα 34

ΙΑΤΡΙΚΗ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ - ΙΑΤΡΟΣ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

του Γουσόπουλου Επ. Σταύρου ιατρού
ειδικού παθολόγου - ειδικού ιατρού της εργασίας
μέλους της διεθνούς επιτροπής επαγγελματικής υγείας

Οι ρίζες της ιατρικής της εργασίας βρίσκονται στο μακρινό παρελθόν. Το πρώτο σχετικό βιβλίο κυκλοφόρησε το 1560 με τον τίτλο De Re Metallica από τον Georgius Agricola και μετά από 11 χρόνια από τον Aureolus Theophrastus Bombastus von Hohenheim περισσότερο γνωστό με το όνομα Paracelsus και με τον τίτλο Von der Bergsucht und anderen Bergkrankheiten. Έχει όμως επικρατήσει η αντίληψη ότι η Ιατρική της εργασίας γεννήθηκε το 1700 στην Ιταλία από τον διάσημο Bernadino Ramazzini, για την φράση του:

Όταν ο ιατρός επισκέπτεται οίκοι ασθενή ανήκοντα εις την εργατική τάξη, θα πρέπει να αρκεστή εις το να καθείσει εις ένα σκαμνί με τρία πόδια, καθ' όσον δεν θα υπάρχει πολυτέλες κάθισμα και θα πρέπει να διαθέσει χρόνον δια την εξέταση, και εις τας ερωτήσεις τας οποίας συνιστά ο Ιπποκράτης, θα πρέπει να ποροθώσει μίαν ακόμη: «ποία είναι η εργασία σας;»

Η ιατρική της εργασίας είναι προληπτική ιατρική που το αντικείμενό της είναι η σχέση ανθρώπου - εργασίας. Κάθε παράγων που εισέρχεται στην παραγωγική διαδικασία και δύναται να επηρεάσει την υγεία του ανθρώπου είναι αντικείμενο της ιατρικής της εργασίας. Ο γιατρός της εργασίας δεν είναι ο γιατρός που μόνο θα θεραπεύσει τον εργαζόμενο από το επαγγελματικό νόσημα, αλλά είναι εκείνος που το πρωταρχικό του καθήκον είναι να τον προστατεύσει από την επαγγελματική ασθένεια.

Έτσι τα καθήκοντα του Ιατρού της εργασίας είναι: η προώθηση και διατήρηση της σωματικής, πνευματικής και κοινωνικής ευεξίας

των εργαζομένων, και η λήψη μέτρων, ώστε να διατηρηθεί σ' αυτή την θέση εργασίας. Για την εφαρμογή των παραπάνω ο γιατρός σπλίζεται με γνώσεις προληπτικής ιατρικής, επιδημιολογίας, τοξικολογίας, παθολογίας, κοινωνικής ιατρικής, εργονομίας κ.ά., αλλά και με απαραίτητη πείρα.

Για παράδειγμα, δεν επαρκεί στον γιατρό της εργασίας η γνώση του επαγγέλματος του ασθενούς κατά την εξέτάσή του, αλλά και η φύση της εργασίας του π.χ. ο ορισμός των επαγγελματιών υδραυλικός, συγκολλητής, ελαιαχορμηκιστής ή βαφέας, είναι ελλειπείς διότι θα πρέπει να γνωρίζει ο γιατρός με ακρίβεια τί είδους υδραυλικές εργασίες κάνει ο πρώτος, τί μέθοδο και τί ηλεκτροδίο συγκόλλησης χρησιμοποιεί ο δεύτερος, τί είδους χρώματα και τί υφαντικά μέσα χρησιμοποιεί ο τρίτος, βάφει με πινέλο ή με πιστολέτο; υπάρχει απορροφητήρας ή όχι; χρησιμοποιεί προστατευτική μάσκα ή όχι; πόσες ώρες την ημέρα;

Στα καθήκοντα του ιατρού της εργασίας είναι και ο καθορισμός της ικανότητας προς εργασία ορισμένων ατόμων, των οποίων η κατάσταση της υγείας των, έχει αντικείμενο την ασφάλεια άλλων συνανθρώπων π.χ. οδηγού λειοφορείων, γερακών,

φορτηγών, τραίνων, αεροπλάνων κ. ά. εφ' όσον πάσχουν από ειδικά νοσήματα που θέτουν σε αμφιβολία την καταλληλότητά τους. Εδώ καλείται ο γιατρός της εργασίας να δώσει λύση αντιμετωπίζοντας το πρόβλημα σφαιρικά δηλ. και να διαφυλάξει την υγεία του εργαζομένου, αλλά και να προστατεύσει την ζωή των τρίτων.

Βέβαια η Ιατρική της Εργασίας επεκτείνεται και στην καταλληλότητα του χώρου της εργασίας, εξετάζοντας τον αερισμό του γενικά και τοπικά, την θερμοκρασία, την υγρασία, την εργονομία της κάθε μιας θέσεως εργασίας σε σχέση και με τις τυχόν υδαιετηρότητες του συγκεκριμένου εργαζομένου, τις ιδιαίτερες τυχόν συνθήκες που επικρατούν σε συγκεκριμένες εργασίες όπως ακτινοβολία, ραδιοφωνικές εκπομπές, εκπομπές μικροκυμάτων, την παρουσία και μη χημικών ουσιών π.χ. μύλυθος (μπαταρίες αυτοκινήτων), κυλινδρικοί υδρογονάνθρακες (βαφέα, υποδηματοποιεία, ελαστικά αυτοκινήτων), γεωργικά φάρμακα (συσκευασία) κ.ά., προσδίδοντας σε μετρήσεις των συγκεντρώσεων στο εργασιακό περιβάλλον καθώς και σε μετρήσεις βιολογικών παραμέτρων των εργαζομένων και εκτιμώντας κατ' αυτόν τον τρόπο την επίδραση του επαγγελματικού περιβάλλοντος στην υγεία του καθ' ενός των εργαζομένων χωριστά.

Η χρήση της ελληνικής γλώσσας στη σημερινή εποχή

Συνέχεια από τη σελίδα 33
αποδοτικότερα μέσα από ένα κλίμα αυτογνωσίας και ουσιαστικής αυτοπεποίθησης. Όλα αυτά μπορούν να επιτευχθούν αν χρησιμοποιούνται ορισμένοι θεσμοί με τον ορθό εποικοδομητικό τρόπο. Αναφέροντας την

ποιότητα της γλώσσας γίνονται κατανοητές οι ανάγκες και οι λόγοι της φροντίδας της γλωσσικής μας συμπεριφοράς. Ενός προβλήματος με πολιτικό, μπορούμε να δηλώσουμε, χαρακτήρα και μεγάλης σημασίας.

«Η Κοινή Οργάνωση Αγοράς στον τομέα των μήλων»

Υφιστάμενη κατάσταση στην ΕΟΚ στον τομέα των μήλων

Οι πιο σπουδαίες συναλλαγές σε όγκο και σε γεωγραφικό πλάτος γίνονται στα φρούτα και ιδιαίτερα τα μήλα και τα εσπεριδοειδή, με εξαίρεση την μπανάνα, η οποία δεν ανήκει άλλωστε στην Κοινή Οργάνωση Αγοράς. Η παγκόσμια παραγωγή μήλων έχει αυξηθεί, με αποτέλεσμα οι τιμές του προϊόντος να παρουσιάζουν τάσεις μείωσης σε επίπεδα κατώτερα από τις προηγούμενες εμπορικές περιόδους. Η παραγωγή των μήλων στην ΕΟΚ κατέχει το 28% της παραγωγής φρούτων, ενώ ακολουθούν τα εσπεριδοειδή με 26%, τα ροδάκινα με 8,3% και τα αχλάδια 8,2%.

της Ελένης Παπαδοπούλου γεωπόνου ΜΣC Τομέας Αγροτικής Οικονομίας Τμήμα Γεωπονίας Α.Π.Θ.

Στην Ε.Ο.Κ. η παραγωγή των μήλων της περιόδου 1988/89 ήταν η μεγαλύτερη της τελευταίας δεκαετίας οφειλόμενη κυρίως στην αυξημένη παραγωγή της Γερμανίας, επιπλέον + 1,3 εκατ. τόνοι. Αντίθετα παρατηρήθηκε μείωση κατά 12,5% την επόμενη περίοδο 1989/90. Αυξημένες κατά 10,9% ήταν και οι κοινωνικές εισαγωγές μήλων που προέρχονται κυρίως από χώρες του νότιου ημισφαιρίου. Η συμμετοχή των φρούτων στην συνολική γεωργική παραγωγή στην Ελλάδα φτάνει το 9,1%, ποσοστό διπλάσιο από τον αντίστοιχο μέσο όρο των χωρών της ΕΟΚ. Τα φρούτα επίσης μαζί με το γάλα, είναι τα δυο σπουδαιότερα παραγόμενα σε ποσοστό παραγωγής, προϊόντα στην Ελλάδα.

Η Κοινή Οργάνωση Αγοράς των μήλων

Η Κοινή Οργάνωση της Αγοράς των μήλων, η οποία ισχύει στα κράτη - μέλη της Κοινότητας, έχει τις ρίζες της στη Συνθήκη της ίδρυσης της Κοινής Αγοράς. Στη συνθήκη της ίδρυσης της Κοινής Αγοράς ή της Συνθήκης της Ρώμης, όπως είναι επίσης γνωστή, οι στόχοι της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής τέθηκαν ως:

- α) η αύξηση της παραγωγικότητας στον γεωργικό τομέα, με την ορθολογική χρήση των συντελεστών της παραγωγής και ιδιαίτερα της εργασίας, και την προώθηση και ενσωμάτωση της νέας τεχνολογίας.
- β) η εξασφάλιση ικανοποιητικού επιπέδου διαβίωσης των αγροτών, με σταθεροποίηση των γεωργικών εισοδημάτων, τα οποία υφίστανται έντονες εποχι-

κές και ετήσιες διακυμάνσεις καθώς επίσης και την αύξησή τους, ώστε αυτά να είναι συγκρίσιμα με τα εισοδήματα άλλων τομέων της οικονομίας.

- γ) ο ασφαλής εφοδιασμός σε είδη διατροφής της Κοινότητας τόσο ποιοτικά όσο και ποσοτικά και η σταθεροποίηση των γεωργικών αγορών με την αποφυγή δημιουργίας πλεονασμάτων, και τέλος
- δ) η εξασφάλιση λογικών τιμών για την διασφάλιση του εισοδήματος των καταναλωτών της ΕΟΚ.

Οι βασικές αρχές πάνω στις οποίες στηρίχθηκε η κοινή αγροτική πολιτική είναι:

1. Η δημιουργία ενιαίας αγοράς, που σημαίνει ελεύθερη διακίνηση των γεωργικών προϊόντων μεταξύ των κρατών - μελών, χωρίς δασμούς, επιδοτήσεις και άλλους περιορισμούς του εμπορίου που στρεβλώνουν τον ανταγωνισμό.
2. Η κοινοτική προτίμηση, η οποία είναι η μεταφορά σε κοινοτικό επίπεδο της προτεραιότητας που δίδεται στη διάθεση της εγχώριας παραγωγής ενός κράτους. Η επίτευξη της κοινοτικής προτίμησης προϋποθέτει την προστασία της εσωτερικής αγοράς από εισαγωγές σε χαμηλές τιμές και από τις ενίοτε υπερβολικές διακυμάνσεις της παγκόσμιας αγοράς. Αυτό επιτυγχάνεται με μηχανισμούς που ενεργούν ανασχετικά στις εισαγωγές και εξαγωγές και που πολλαπλασιάζουν τις διακυμάνσεις τιμών στα εξωτερικά σύνορα της Κοινότητας.
3. Χρηματοδοτική αλληλεγγύη μεταξύ των κρατών - μελών για την εφαρμογή της πολιτικής που αναλαμβάνεται από κοινού μέσω του Ευρωπαϊκού Γεωργικού Ταμείου Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (FEOGA).

Το σύστημα λοιπόν στήριξης και προστασίας των μήλων στην Κοινότητα, υπάγεται στην ΚΑΠ και ιδιαίτερα στα πλαίσια της Κοινής Οργάνωσης της αγοράς των οπωροκηπευτικών. Στο σύστημα αυτό υπάγονται επίσης τα πορτοκάλια, τα λεμόνια, τα μανταρίνια, τα επιτραπέζια σταφύλια, τα ροδάκινα, τα δαμάσκηνα, τα αχλάδια, τα βερύκοκκα, τα κεράσια και οι φράουλες μαζί με το σύνολο σχεδόν των παραγόμενων κηπευτικών της Κοινότητας.

Η πολιτική αυτή εκφράζεται μέσα από το σύστημα εγγυημένων τιμών, προστασίας από ανταγωνιστικά προϊόντα και των διαρθρώσεων. Τα οπωροκηπευτικά λόγω της έντονης εποχικότητάς τους παρουσιάζουν μεγάλη διακύμανση των τιμών τους με άμεση επίδραση στα εισοδήματα των παραγωγών. Για την προστασία λοιπόν του εισοδήματος των παραγωγών, η κοινότητα καθορίζει για την επόμενη χρονιά την τι-

μή βάσης, την τιμή εξαγοράς και την τιμή απόσυρσης.

Μέτρα στήριξης της εσωτερικής αγοράς των μήλων

Τιμή βάσης: Είναι η τιμή που επιθυμεί η Κοινότητα να λάβει ο Ευρωπαίος παραγωγός, ώστε να εξασφαλίζει ένα ικανοποιητικό επίπεδο εισοδήματος. Για τον καθορισμό της τιμής βάσης εξετάζονται οι μέσες τιμές των τοπικών αγορών της Κοινότητας, κατά τα τρία τελευταία χρόνια και λαμβάνονται υπ' όψη:

- α) Η στήριξη του γεωργικού εισοδήματος.
- β) Η σταθεροποίηση των τιμών της αγοράς, χωρίς την δημιουργία πλεονασμάτων, και
- γ) Τα συμφέροντα των καταναλωτών.

Η πρακτική σημασία της τιμής βάσης είναι ότι εξυπηρετεί σαν σημείο αναφοράς για τον καθορισμό των τιμών εξαγοράς και απόσυρσης.

Τιμή εξαγοράς: ορίζεται ετήσια από το Συμβούλιο των Υπουργών Γεωργίας, ως ποσοστό της τιμής βάσης και είναι διαφορετικό για κάθε προϊόν - για τα μήλα και αχλάδια είναι 50—55 τοις εκατό. Είναι η τιμή στην οποία εφαρμόζοντας τους αντίστοιχους συντελεστές ποιότητας και ποικιλίας, ο εθνικός φορέας παρέμβασης (οι ομάδες παραγωγών) μπορεί να αγοράσει το προϊόν, εφ' όσον έχει ληφθεί απόφαση από την Επιτροπή. Οι ποσότητες που συγκεντρώνονται με τον τρόπο αυτό διατίθενται για κοινωνικές σκοπούς, όπως σε γηροκομεία, κατασκηνώσεις, παιδικούς σταθμούς, σχολεία και άλλα ευαγή ιδρύματα.

Τιμή απόσυρσης: συμπληρώνει τα μέτρα στήριξης της εσωτερικής αγοράς που ορίζονται από το Συμβούλιο. Είναι το πρακτικό μέτρο προστασίας, που συνδέεται με την αποζημίωση που μπορούν να εκταμιεύσουν από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα, οι ομάδες παραγωγών για την απόσυρση των προϊόντων. Ουσιαστικά, η τιμή απόσυρσης είναι κατά 10 τοις εκατό μεγαλύτερη από την τιμή εξαγοράς. Ο υπολογισμός τους είναι μάλλον πολύπλοκος εξ αιτίας των προσαρμογών που πρέπει να γίνονται ανάλογα με το μέγεθος, την ποικιλία και την ποιότητα των προϊόντων, όπως στο παράδειγμα που ακολουθεί.

Παράδειγμα υπολογισμού
της τιμής απόσυρσης μήλων

Golden Delicious και Cox. Δεκέμβρης 1982,
(ECU/100 kg)

	Golden Delicious	Cox
Τιμή βάσης:	28,46	28,46
Τιμή εξαγοράς (50—55%)	14,58	14,58
Υπολογισμός:		
Τιμή εξαγοράς	14,48	14,48
X Συντελεστή ποιότητας II	X 0,7	X 0,7
	10,20	12,24
α) Μεγάλος καρπός (> 70 mm για το G- Delicious, > 65 mm για το Cox)		
X Συντελεστή μεγέθους	X 1,0	X 1,0
	10,20	10,24
+ 10% της τιμής βάσης	+ 1,84	+ 1,84
- □ τιμή απόσυρσης	13,05	15,09
β) Μικρός καρπός (> 70 mm για το G- Delicious, > 65 mm για το Cox)		
X Συντελεστή μεγέθους	0,7	0,6
	7,14	7,34
+ 10% της τιμής βάσης	2,84	2,84
□ τιμή απόσυρσης	9,99	10,19

Πηγή: S. Harris, A. Swinbank, G. Wilkinson, "The Food and Farm Policies of the European Community".

Οι ποσότητες των αποσυρσεων ποικιλούν από έτους σε έτος εξ αιτίας των διακυμάνσεων στην παραγωγή, τόσο σε κοινοτικό όσο και σε κάθε εθνικό επίπεδο. Στον πίνακα 1, παρουσιάζεται η πορεία των αποσυρσεων των μήλων στις χώρες της Κοινότητας.

Πίνακας 1

Ποσότητες μήλων που αποσύρθηκαν στην ΕΟΚ,
1000 χλγ.

	1982	1988	1989 % παραγ.
ΒΕΛΓΙΟ	52704	748	7074 (2,7)
ΔΑΝΙΑ	0	0	0 (0,0)
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	34513	41	33129 (1,4)
ΕΛΛΑΔΑ	12614	79984	77353 (29,0)
ΙΣΠΑΝΙΑ	—	—	—
ΓΑΛΛΙΑ	178828	106302	212828 (11,1)
ΙΡΛΑΝΔΙΑ	879	190	290 (3,3)
ΙΤΑΛΙΑ	159939	400000	296276 (12,3)
ΟΛΛΑΝΔΙΑ	53916	550	8202 (2,3)
ΠΟΡΤΟΓΑΛΛΙΑ	—	—	—
ΑΓΓΛΙΑ	24403	3599	4411 (1,7)
ΕΟΚ — 12	517796	591432	639564 (7,3)

Πηγή: Η κατάσταση της Γεωργίας στην Κοινότητα, 1989 δεν αναφέρονται.

Οι θεσμικές τιμές των μήλων κατά την τελευταία τετραετία εμφανίζονται στον πίνακα 2 που ακολουθεί.

Πίνακας 2

Θεσμικές τιμές μήλων (ECU/100 kg)
αρχή της περιόδου

	1986)87	'87)88	'88)89	'89)90
Τιμή αναγωγής	48,39	48,39	48,39	48,39
Τιμή βάσης	29,63	29,63	29,63	28,06
Τιμή εξαγοράς	15,12	15,12	15,12	17,35

Πηγή: Η κατάσταση της Γεωργίας
στην Κοινότητα, 1989

Οι θεσμικές τιμές στον τομέα των μήλων (τιμές βάσης και αγοράς) για την περίοδο 1989)90, διατηρήθηκαν στα επίπεδα της προηγούμενης περιόδου. Στις διαπραγματεύσεις για τις τιμές της επόμενης χρονιάς οι οποίες τώρα δρiscονται σε εξέλιξη, η Επιτροπή προτείνει προς το Συμβούλιο υπουργών, για 5η κατά σειρά χρονιά το «πάγωμα» των τιμών όλων των γεωργικών προϊόντων.

Το Συμβούλιο συμμερίζεται τις ανησυχίες των γεωργών για την εξέλιξη του εισοδήματός τους εξ αιτίας της απόφασης για πάγωμα των γεωργικών τιμών, καθώς επίσης τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν ορισμένα προϊόντα ανάμεσα στα οποία είναι και τα μήλα και εξετάζει τρόπους αναπλήρωσης της απώλειας αυτής, ιδιαίτερα των γεωργών στις μειονεκτικές περιοχές της Κοινότητας. Οι τρόποι αναπλήρωσης του γεωργικού εισοδήματος που εξετάζονται όμως, δεν μπορεί σε καμιά περίπτωση πλέον να βασίζονται στην λογική των επιδοτήσεων ή την αύξηση των μέγιστων εγγυημένων ποσοτήτων όπου αυτές ισχύουν.

Ποιοτικές προδιαγραφές

Απαραίτητη προϋπόθεση της εφαρμογής της Κοινής Αγοράς στον τομέα των μήλων είναι ο σεβασμός των λεπτομερών ποιοτικών προδιαγραφών, που έχουν θεσπιστεί από την Κοινότητα με ειδικούς Κανονισμούς για 28 φρούτα και λαχανικά. Η γενική ποιοτική κατάταξη γίνεται σε τέσσερις κατηγορίες. Εχρημα, I II, III για τις ποσότητες που εισέρχονται στα κανάλια εμπορίας. Η ποιοτική κατηγορία III είναι «μη εμπορεύσιμη. Οι κανόνες ποιότητας δεν εφαρμόζονται για ποσότητες που πρόκειται να μεταποιηθούν ή πωλούνται απ' ευθείας από το χωράφι.

Οι ομάδες παραγωγών

Στα διαρθρωτικά μέτρα που ισχύουν στα πλαί-

σια της Κοινής Οργάνωσης Αγοράς περιλαμβάνονται οι Ομάδες Παραγωγών. Τα μέτρα στήριξης του μήλου που αναφέρθηκαν εφαρμόζονται μόνο εφ' όσον αυτό εμπορεύεται μέσω των ομάδων παραγωγών και των ενώσεών τους. Η Κοινότητα επιδοτεί το κόστος ίδρυσης και λειτουργίας των ομάδων παραγωγών κατά τα πρώτα χρόνια της ίδρυσής τους ανάλογα με την αξία των προϊόντων που διακινούνται από αυτή. Παρά το γεγονός αυτό, αποτελεί διαπίστωση της Επιτροπής ότι η διακίνηση των οπωροκηπευτικών μέσω των ομάδων παραγωγών και των συνεταιρισμών υπολείπεται από την αντίστοιχη των σιτηρών, του γάλακτος και των χοιρινών (Swinbank, ατ. ελ. 1983). Με πρόσφατη απόφασή του το Συμβούλιο (1987), τροποποίησε και προσάρμοσε τον Κανονισμό για τις ομάδες παραγωγών, όσο αφορά τα ελάχιστα όρια, τον κύκλο εργασιών, και το πεδίο εφαρμογής τους, παράλληλα δε, παρέτεινε για πέντε ακόμη χρόνια την διάρκεια εφαρμογής του Κανονισμού. Η ισχύς του επεκτάθηκε και στην Ισπανία όπου έχει οριστεί η Κοινοτική συμμετοχή σε ύψος 50% του κόστους ίδρυσης αυτών.

Προστασία στα σύνορα

Σε όλα τα προϊόντα που εισάγονται η Κοινότητα επιβάλλει Κοινό εισαγωγικό Δασμό, προκειμένου να προστατέψει την εγχώρια παραγωγή από ομοειδή εισαγόμενα προϊόντα. Επειδή ορισμένα φρούτα - ανάμεσα στα οποία είναι και το μήλο - και λαχανικά, παρά την επιβολή εισαγωγικού δασμού, αντιμετωπίζουν έντονο ανταγωνισμό από εισαγωγές από τρίτες χώρες, η Κοινότητα επιβάλλει ένα πρόσθετο σύστημα προστασίας. Αυτό συνίσταται από τις τιμές αναγωγής, τον καθορισμό εμπορικών περιόδων και ποσοστώσεων, που σε συνδυασμό με τον σεβασμό των υψηλών ευρωπαϊκών προδιαγραφών ποιότητας των εισαγόμενων μήλων, υλοποιεί την αρχή της Κοινοτικής προτίμησης. Οι εισφορές από τους μεταβλητούς αυτούς δασμούς, αποτελούν μέρος των ιδίων πόρων του FEOGA και προορίζονται για να αντισταθμίσουν την διαφορά μεταξύ των τιμών της διεθνούς αγοράς και αυτών του εσωτερικού της Κοινότητας.

Μέτρα προστασίας

Τιμές αναφοράς η σύγκρισης. Καθορίζονται ετησίως από την Επιτροπή και είναι δυνατό να μεταβάλλονται κατά την διάρκεια της εμπορικής περιόδου που ισχύουν. Ο υπολογισμός της τιμής αναγωγής βασίζεται στην μέση τιμή παραγωγού της Κοινότητας κατά τις τρεις προηγούμενες χρονικές περιόδους, με την πρόβλεψη να μην είναι μικρότερη από την αντίστοιχη τιμή αναγωγής της προηγούμενης περιόδου, ούτε μεγαλύτερη από την εκτιμώμενη αύ-

ξηση του κόστους παραγωγής. Όταν η τιμή εισαγωγής μήλων, από κάποια τρίτη χώρα στην Κοινότητα είναι μικρότερη από την τιμή αναγωγής, η διαφορά τιμής επιβαρύνει, σαν ένα είδος δασμού, όλες τις εισαγωγές μήλων που συνεχίζουν να γίνονται, από οποιαδήποτε χώρα προορισμού. Ο δασμός αυτός είναι η ΑΝΤΙΣΤΑΘΜΙΣΤΙΚΗ ΕΙΣΦΟΡΑ που επιβάλλεται σε περιόδους υπερπροσφοράς, οπότε και απειλούνται τα εισοδήματα των παραγωγών της ΕΟΚ από πτώση των τιμών.

Οι ποσοτώσεις εισαγωγής. Είναι ένα ακόμη μέτρο προστασίας της εγχώριας παραγωγής μήλων. Οι αυξημένες εισαγωγές μήλων από χώρες του νοτίου ημισφαιρίου ιδιαίτερα - Χιλή, Αργεντινή, Ν. Ζηλανδία - αποτέλεσαν αντικείμενο διμερών επαφών από τις οποίες εξασφαλίστηκε ότι δεν θα γίνει υπέρβαση της ετήσιας ποσοστώσεως των 550.000 τόνων.

Επιδοτήσεις εξαγωγών: Προκειμένου να προωθήσει τις εξαγωγές της η Κοινότητα δίδει επιδοτήσεις εξαγωγών, οι οποίες καλύπτουν την διαφορά των κοινοτικών από τις διεθνείς τιμές. Σύμφωνα με την αρχή του ελεύθερου ανταγωνισμού στην Κοινότητα, οι εθνικές επιδοτήσεις είναι ασυμβίβαστες με τις αρχές της ΚΑΠ.

GATT, ο «Γύρος της Ουρουγουάης», Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (Οκτώβρης 1990)

Μία άλλη διάσταση που έχει η πολιτική της ΕΟΚ είναι αυτή που διαμροφώνεται μέσω των διαπραγματεύσεων της GATT. Η πολιτική προστασίας που εφαρμόζει η ΕΟΚ, όπως και άλλες βιομηχανικά αναπτυγμένες χώρες, στον τομέα της γεωργίας έχουν αποτελέσει αντικείμενο συζητήσεων στις διαπραγματεύσεις της GATT, της Γενικής Συμφωνίας Δασμών και Εμπορίου. Οι προτάσεις της Επιτροπής της ΕΟΚ είναι για μια βαθμιαία μείωση των γεωργικών επιδοτήσεων που θα συνοδεύονται από συμπληρωματικά μέτρα άμεσης ενίσχυσης του γεωργικού εισοδήματος. Η Επιτροπή έχει υποβάλει πρόταση για μείωση κατά 30% των γεωργικών επιδοτήσεων μέχρι το 1997 και κατά 5% για την περίοδο μέχρι το 2000, με χρόνο έναρξης το 1986, χρόνο που συμπίπτει με την έναρξη του γύρου της Ουρουγουάης στην Punta del Este. Επίσης, είναι πρόθυμη να εξετάσει το ύψος των κονδυλίων που δαπανώνται για «επιστροφές» για τις εξαγωγές γεωργικών προϊόντων. Στις ίδιες αυτές διαπραγματεύσεις οι ΗΠΑ (Νοέμβρης 1990) προτείνουν μείωση 37,5%, ο Καναδάς 50%, ενώ οι χώρες της ΕΖΕΣ όπως και η Ιαπωνία 30%.

Στα πλαίσια των διαπραγματεύσεων της GATT,

έχουν συσταθεί επίσης πολλές ειδικές ομάδες, για την εξέταση των διαφορών που προέκυψαν μεταξύ των μελών της. Στα πλαίσια αυτά, λοιπόν, η ειδική ομάδα της οποίας την ύσταση ζήτησαν η Χιλή και οι ΗΠΑ απεφάσισαν ότι, τα μέτρα περιορισμού των εισαγωγών (ποσοτώσεων) που επέβαλε η ΕΟΚ δεν ήταν σύμφωνα με την GATT και τα πορίσματα αυτά εκρίθηκαν από το Συμβούλιο της GATT τον Ιούνιο του 1989.

Συμπεράσματα

Αποτελεί γενική διαπίστωση ότι το μήλο παράγεται σε όλες τις χώρες των κρατών - μελών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και μάλιστα σε πλεονάζουσες ποσότητες. Οι αποσυρόμενες ποσότητες μήλων ακολουθούν ανοδική πορεία όπως παρουσιάζεται από τα στοιχεία της τελευταίας δεκαετίας. Αντιθέτως, οι εισαγόμενες ποσότητες μήλων κυρίως από χώρες του νοτίου ημισφαιρίου αυξάνονται κατά το ίδιο χρονικό διάστημα και ασκούνται πιέσεις, μέσω των Διεθνών Οργανισμών (GATT), για αύξηση των ποσοστώσεων εισαγωγής.

Το αυξανόμενο κόστος της στήριξης και προστασίας του αγροτικού τομέα, που παρέχεται μέσω της ΚΑΠ, αποτέλεσε αντικείμενο κριτικής στις αρχές της δεκαετίας του '80. Οι σχετικές μελέτες, για το κόστος και την ωφέλεια της ΚΑΠ, οδήγησε στην αναθεώρησή της. Εκτός από την επιβάρυνση του προϋπολογισμού της Κοινότητας, ο Ευρωπαίος καταναλωτής είναι αναγκασμένος να πληρώνει ακριβότερα για τα αγροτικά προϊόντα τα οποία είναι δυνατό να εξασφαλίσουν με χαμηλότερες τιμές από αντίστοιχες εισαγωγές. Στην αλλαγή της πολιτικής της Κοινότητας, σημαντική επίδραση είχαν οι πιέσεις των τρίτων χωρών, αναπτυγμένων και αναπτυσσόμενων, για τις οποίες η Κοινότητα αποτελεί σπουδαία αγορά.

Η αλλαγή της πολιτικής της ΕΟΚ στον αγροτικό τομέα μετά το 1985, συνίσταται στην εξισορρόπηση της αγοράς με την μείωση και εξάλειψη των διαρθρωτικών πλεονασμάτων, όπου αυτά υπάρχουν. Ο τομέας του μήλου στην Κοινότητα, είναι ένας από τους τομείς αυτούς που δέχονται άμεσα την επίδραση της αλλαγής της πολιτικής της ΕΟΚ. Οι σταθερές θεσμικές τιμές του μήλου - ενώ ο πληθωρισμός αυξάνεται - που επί συνεχή πενταετία εφαρμόζονται για την εξισορρόπηση της αγοράς στον τομέα, είναι ο καθρέπτης της πολιτικής αυτής. Το εισόδημα του μηλοπαραγωγού, ιδιαίτερα σε μειονεκτικές περιοχές, αναμένεται να μειωθεί, η αναπλήρωσή του όμως δεν πρόκειται να γίνει με μέτρα που θα διαταράσσουν την ισορροπία της αγοράς.

Οι προοπτικές του κλάδου μέσα στην ενσπονημένη αγορά του 1922, είναι η χωρίς εμπόδια, δασμολο-

γικά και μη, διακίνησή του προς τις άλλες χώρες της Κοινότητας. Η κατάργηση των ελέγχων στα σύνορα καθιστά τον παραγωγό μέσω των φορέων εμπορίας του μήλου, δηλαδή τις ομάδες παραγωγών, υπεύθυνες για τον σεβασμό των κανόνων ποιότητας και συσκευασίας του μήλου. Περιθώρια αύξησης της διαθέσιμης ποσότητας νωπών μήλων υπάρχουν ακόμη με την καλύτερη τυποποίηση, συσκευασία και συντήρηση του προϊόντος σε ειδικούς θαλάμους «ελεγχόμενης ατμόσφαιρας». Όσον αφορά τις εξαγωγές του προϊόντος, στην παρούσα περίοδο διεθνοποίησης του εμπορίου, η στελέχωση των ομάδων παραγωγών με ειδικευμένο και έμπειρο προσωπικό, είναι προϋπόθεση απαραίτητη για την επιτυχία τους. Στις περιπτώσεις που οι προϋποθέσεις αυτές συνκεράστηκαν - μήλα Πηλίου, Ροδοχωρίου κ.ά. - είναι ήδη γνωστά τα ευεργετικά αποτελέσματά τους για το εισόδημα των μηλοπαραγωγών της περιοχής.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 3

Θεσμικές τιμές μήλων (Εκμ/100 kg) αρχή της περιόδου.

	1986)87	'87)88	'88)89	1989)90
Τιμή αναγωγής	48,39	48,39	48,39	48,39
Τιμή βάσης	29,63	29,63	29,63	28,06
Τιμή εξαγοράς	15,12	15,12	15,12	17,35

Πηγή: Η κατάσταση της Γεωργίας στην Κοινότητα, 1989.

Πίνακας 4

Τιμές παραγωγής μήλων στα κράτη της ΕΟΚ, 1988 (Εκμ/100 kg)

ΒΕΛΓΙΟ	35,39
ΔΑΝΙΑ	36,47
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	47,96
ΕΛΛΑΔΑ	25,61
ΙΣΠΑΝΙΑ	26,52
ΓΑΛΛΙΑ	34,39
ΙΡΛΑΝΔΙΑ	—
ΙΤΑΛΙΑ	28,82
ΟΛΛΑΝΔΙΑ	37,26
ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ	39,02
ΑΓΓΛΙΑ	63,08

Πηγή: Η κατάσταση της Γεωργίας στην Κοινότητα, έτη 1986, 1987, 1988, 1989.

Πίνακας 5

Εισαγωγές - εξαγωγές μήλων στην Κοινότητα '84)88

	Εισαγωγές (1000 τ)	Εξαγωγές (1000 τ)
1984	570,2	190,0
1985	512,2	189,2
1986	577,2	200,5
1987	584,6	186,7
1988	621,8	191,0

Πηγή: Η κατάσταση της Γεωργίας στην Κοινότητα, έτη 1986, 1987, 1988, 1989

Πίνακας 6

Ανθρώπινη κατανάλωση μήλων στην Κοινότητα, χλυ)κεφαλή

	1985)86	1986)87
ΒΕΛΓΙΟ	20	21
ΔΑΝΙΑ	19	21
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	22	26
ΕΛΛΑΔΑ	22	20
ΙΣΠΑΝΙΑ	21	17
ΓΑΛΛΙΑ	16	16
ΙΡΛΑΝΔΙΑ	18	18
ΙΤΑΛΙΑ	20	22
ΟΛΛΑΝΔΙΑ	33	34
ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ	9	7
ΑΓΓΛΙΑ	12	12
ΕΟΚ—12	19	19

Πηγή: Η κατάσταση της Γεωργίας στην Κοινότητα, 1989.

Συνέχεια στη σελίδα 42

Λίπανση οπωροφόρων - Ανάλυση εδάφους - Φυλλο-

1. Λίπανση οπωροφόρων

Από τα θρεπτικά στοιχεία που προσλαμβάνουν τα φυτά από το έδαφος για να αναπτυχθούν και να καρποφορήσουν, ένα μέρος επιστρέφει στο έδαφος με την πτώση των φύλλων ή το θάνατό τους, αποσυντίθεται και δίνει το χούμο. Ένα μέρος απομακρύνεται με τη συγκομιδή του καρπού. Στα οπωροφόρα ένα άλλο μέρος απομακρύνεται με το κλάδεμα και την εκρίζωση των δένδρων, όταν ξηραθούν ή γεράσουν. Εκτός από τις απώλειες των θρεπτικών στοιχείων του εδάφους μέσω των φυτών, απώλειες σημειώνονται ακόμη με τη θέρμανση κυπρίων, την έκπλυση, την εξάριωση κ.λπ. Οι απώλειες των θρεπτικών στοιχείων έχουν ως αποτέλεσμα, να μειώνονται σιγά-σιγά τα αποθέματα του εδάφους και εάν η αποσάθρωση των πετρωμάτων και ο εμπλουτισμός του εδάφους με μαρμάρια θρεπτικών στοιχείων προστιών στα φυτά είναι βραδύτερος από την ταχύτητα καταπόνησής των, τότε σημειώνονται ελλείψεις ενός ή περισσοτέρων στοιχείων, με δυσμενείς επιπτώσεις στην ανάπτυξη των φυτών. Στην περίπτωση αυτή πρέπει ο καλλιεργητής να συμπληρώσει τα ελλείποντα στοιχεία, με την προσθήκη αυτών στο έδαφος και έχουμε τη λίπανση των φυτών.

Η λίπανση των φυτών με κόπρο είναι γνωστή από αρχαιοτάτων χρόνων. Από την εποχή που ο άνθρωπος παρατήρησε ότι, τα φυτά που αναπτύσσονταν σε περιοχές που σύχναζαν ζώα ήταν ζωηρότερα. Αργότερα άρχισε να μεταφέρει την κόπρο στις καλλιεργούμενες εκτάσεις για να αυξήσει την παραγωγή. Σε πολλές περιοχές της χώρας, ακόμη και σήμερα, οι κτηνοτρόφοι αλάζουν τακτικά θέση στις στάνες προβάτων για να λιπάνουν τα κτήνια.

ΔΙΑΓΝΩΣΤΙΚΗ

Του

Ι. Χατζηκρίστη

Γωπόνου

Ινστιτούτο

Φυλλοβόλων Δένδρων

Νάουσα

Ο άθλος του Ηρακλή με την κόπρο του Αυγίου πρέπει να σχετίζεται με την λίπανση των καλλιεργειών.

Η χρήση ανόργανων λιπασμάτων άρχισε στις Η.Π.Α., το 1656 περίπου, όταν ο John Clauher πήρε νιτρικό κάλιο από την κόπρο και διαπίστωσε ότι η προσθήκη του στο έδαφος αύξησε την ανάπτυξη των καλλιεργουμένων φυτών. Η εξέλιξη της έρευνας στην εποχή μας και της τεχνολογίας συνετέλεσαν να διπιστωθούν όλες οι ανάγκες των φυτών σε θρεπτικά στοιχεία και να παραηθούν αυτά από τη βιομηχανία, σε μαρμάρια προστίες για τα φυτά.

Τα θρεπτικά στοιχεία, που προσλαμβάνουν τα φυτά σε μεγαλύτερες ποσότητες και εκδηλώνονται συχνότερα ελλείψεις, είναι το άζωτο, ο φώσφορος και το κάλιο. Κατά τον Chandler, καθηγητή Πανεπιστημίου της Καλιφόρνιας, ένα στρέμμα οπωρώνος αφαιρεί ετησίως από το έδαφος, με τα συγκαμιζόμενα προϊόντα, 600-1.000 gr N, 660-1.000 gr P₂O₅ και 2.250-3.850 gr K₂O.

Κατά το Ινστιτούτο Δενδροκαμίας του York της Γερμανίας, ένα στρέμμα οπωρώνος αφαιρεί ετησίως 2.000 gr N, 700 gr P₂O₅ και 5.000 gr K₂O.

Διαφορετικές είναι οι απόψεις για άλλων επισημύων ή άλλων Ιδρυμάτων, σε άλλες χώρες. Η διαφορά απόψεων οφείλεται στο ότι, τόσο η βλάστηση των δένδρων, έ-

σο και η παραγωγή, επηρεάζονται από το εδαφοκλιματικό περιβάλλον, που διαφέρει από περιοχή σε περιοχή και κατά συνέπεια διαφέρουν και οι ανάγκες των δένδρων. Δένδρα με μεγαλύτερη βλάστηση και παραγωγή έχουν μεγαλύτερες ανάγκες σε θρεπτικά στοιχεία. Η διαφορά απόψεων όμως δείχνει και κάτι άλλο, πόσο φειστά είναι τα δεδομένα και οι θέσεις για τη λίπανση.

Οι ποσότητες των άλλων μακροστοιχείων που προσλαμβάνουν τα δένδρα είναι πολύ μικρότερες, σχεδόν υποδεκαπλάσιες, των δε μικροστοιχείων, ίχνη που μετρούνται σε δεκάδες ή μερικές εκατοντάδες γραμμάρια το στρέμμα.

Από τα παραπάνω διαπιστώνεται ότι, οι ποσότητες θρεπτικών στοιχείων που απαιτούνται, για την αποκατάσταση της θρεπτικής ισορροπίας στο έδαφος του οπωρώνος, είναι πολύ μικρές, ακόμη και αν συνυπολογιστούν οι απώλειες αυτών στο έδαφος και διαφέρουν από περιοχή σε περιοχή. Οι δένδροκαλλιεργητές της χώρας μας χρησιμοποιούν συνήθως πολύ μεγαλύτερες ποσότητες, με δυσμενείς επιπτώσεις στο κόστος παραγωγής και την ισόρροπη τροφοδότηση των δένδρων με θρεπτικά στοιχεία. Η ανισόρροπη τροφοδότηση των δένδρων με θρεπτικά στοιχεία επιτείνεται ακόμη πιο πολύ, από την προσθήκη στο έδαφος θρεπτικών στοιχείων που δεν ελλείπουν και κυρίως ιχνοστοιχείων, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται με τα χρόνια προσθήματα τροφονεών ή περισσειας. Τα ίδια προσθήματα δημιουργούνται επίσης με την εφαρμογή ήμιας λίπανσης σε περιοχές με διαφορετικό εδαφοκλιματικό περιβάλλον. Τακτική η οποία μπορεί να μεταβάλλει και τις ιδιότητες του εδάφους.

Οι ποσότητες των θρεπτικών στοι-

γείων που απαιτούνται για μια ορθολογική λίπανση εξαρτώνται από τους εξής παράγοντες: Από τις εδαφικές και τις κλιματικές συνθήκες το είδος υποροφώρου, την ποικιλία, το υποκείμενο τη ζωηρότητα βλαστήσεως, την παραγωγικότητα και το διαθέσιμο νερό. Η διαθεσιμότητα του είδους, της ποικιλίας ή του υποκειμένου, ως προς την πρόσληψη των θρεπτικών στοιχείων, μπορεί να προσδιοριστεί με ειδικά κριτήρια ή καλλιέργεια σε θρεπτικά διαλύματα. Η ζωηρότητα βλαστήσεως και η παραγωγικότητα εκτιμούνται εύκολα μακροσκοπικά ή με μετρήσεις και συνήθως αυτούς τους παράγοντες έχουν ως βάση οι δειροκλήμειοι, για να εκτιμήσουν τις ανάγκες των δένδρων σε λίπανση.

Οι υπόλοιποι παράγοντες είναι πολύ δύσκολο να υπολογιστούν και ιδιαίτερα η αλληλεπίδραση αυτών μεταξύ τους. Οι επιστημονικές μέθοδοι που χρησιμοποιούνται σήμερα για αυτό το σκοπό είναι:

1. Οι αναλύσεις εδάφους.
2. Η φυλλοδιαγνωστική.
3. Η καλλιέργεια σε θρεπτικά διαλύματα.
4. Η χημική ανάλυση ολόκληρου του φυτού.

2. Ανάλυση εδάφους

Οι αναλύσεις εδάφους γίνονται με διεικταληψία χώματος, από ορύγματα που ανοίγονται στο έδαφος, βάθους μέχρι 150 cm για τα δένδρα. Τα δείγματα πρέπει να είναι αντιπροσωπευτικά του εδάφους της κάθε περιοχής. Στις ομοιογενείς εδαφικές περιοχές λαμβάνονται 20-40 δείγματα από έκταση δέκα στρεμμάτων, στις ανομοιογενείς περιοχές περισσότερα. Από τα δείγματα προεξορίζονται οι φυσικοχημικές ιδιότητες και τα χαρακτηριστικά του εδάφους στον αγρό και στο εργαστήριο, με ειδικές αναλύσεις.

Οι εδαφικές αναλύσεις δίνουν πολύτιμες πληροφορίες για τον προσ-

διορισμό των προβλημάτων οξύτητας, αλκαλικότητας ή αλατότητας για τον προσδιορισμό του ολικού ή ενεργού ασβεστίου, για την περιεκτικότητα του εδάφους σε θρεπτικά στοιχεία και το συγκρατούμενο νερό. Όσον αφορά τη διαθεσιμότητα των θρεπτικών στοιχείων, οι πληροφορίες που μπορούν να δώσουν, αφορούν το μέρος της διαθεσιμότητας που εξαρτάται από την φυσικοχημικές ιδιότητες και μόνο αν οι παράγοντες αυτοί επιδρούν θετικά ή αρνητικά. Όσον αφορά την ικανότητα των φυτών να προσλαμβάνουν θρεπτικά στοιχεία από το έδαφος δεν μπορούν να δώσουν πληροφορίες.

Ο προσδιορισμός του διαθέσιμου αζώτου στο έδαφος, με τις γνωστές μεθόδους εδαφολογικών αναλύσεων είναι πολυδάπανος, χρονοβόρος και η τιμή του ισχύει μόνο για τη στιγμή που γίνεται η ανάλυση. Το 97% - 99% του εδαφικού αζώτου βρίσκεται υπό μορφή σύνθετων οργανικών ενώσεων, που δεν είναι άμεσα διαθέσιμες στα φυτά. Το άζωτο αυτών, γίνεται διαθέσιμο με τη μικροβιακή αποσύνθεση της οργανικής ουσίας, που μετατρέπεται σε νιτρικό και αμμωνιακό. Αλλά και αυτές οι μορφές αλλάζουν πολύ γρήγορα με την απονιτροποίηση, τη δέσμευση από μικροοργανισμούς, την έκπλυση των νιτρικών μορφών και τη νιτροποίηση ή εξαέρωση των αμμωνιακών.

Από τα παραπάνω συνάγεται ότι η μέτρηση της περιεκτικότητας του εδάφους σε άζωτο δεν αποτελεί ασφαλή κριτήριο και έτσι δεν έχει μεγάλη πρακτική σημασία.

Οι διαθέσιμες ποσότητες φωσφόρου στο έδαφος μπορούν εύκολα να προσδιοριστούν με ειδικές μεθόδους, που είναι διαφορετικές για τα όξινα και διαφορετικές για τα ασβεστούχα αλκαλικά εδάφη. Επειδή ο φωσφόρος δεσμεύεται από το έδαφος και δεν μετακινείται εύκολα και τα σπυροφόρα έχουν την ικανότητα

να προσλαμβάνουν φωσφόρο ακόμη και σε δυσμενείς εδαφικές συνθήκες, ανεξάρτητα από την περιεκτικότητα φωσφόρου στο εδαφοδιάλυμα, οι εδαφικές αναλύσεις, όσον αφορά τα σπυροφόρα, δεν επαρκούν να προσδιορίσουν τις διαθέσιμες ποσότητες φωσφόρου. Φυλλοδιαγνωστική και εδαφική ανάλυση έδειξαν ότι τα επίπεδα φωσφόρου στα φύλλα δεν σχετίζονται με τις συγκεντρώσεις αυτού στο έδαφος.

Η περιεκτικότητα καλίου στα φύλλα συσχετίζεται πολύ περισσότερο από το φώσφορο, με την περιεκτικότητα του εδάφους σε κάλιο. Αυτό έδειξαν συγκρίσεις με τη φυλλοδιαγνωστική και τις εδαφικές αναλύσεις. Περιεκτικότητα του εδάφους σε κάλιο κάτω του 1,1% εμφάνισε τροποπενία καλίου στα φύλλα, ενώ πάνω από 1,4% εμφάνισε περισσεια. Η απορρόφηση καλίου από τα δένδρα επηρεάζεται από τη μηχανική σύσταση του εδάφους και την περιεκτικότητα αυτού σε άργιλλο. Γι' αυτό και τα επίπεδα καλίου στα φύλλα διαφέρουν σε δένδρα που καλλιεργούνται σε εδάφη με διαφορετική μηχανική σύσταση, ακόμη και αν τα εδάφη περιέχουν ίδιες συγκεντρώσεις καλίου.

Η περιεκτικότητα μαγνησίου στα φύλλα των σπυροφόρων δεν εξαρτάται μόνο από την περιεκτικότητα του εδάφους σε μαγνήσιο, αλλά και από την περιεκτικότητα αυτού σε κάλιο. Υψηλές συγκεντρώσεις καλίου ανταγωνίζονται την πρόσληψη του μαγνησίου. Σ' αυτήν την περίπτωση οι αναλύσεις εδάφους, δεν είναι σε θέση να δώσουν τις ποσότητες μαγνησίου που μπορούν να προσλάβουν τα δένδρα και χρησιμοποιείται η φυλλοδιαγνωστική για να δώσει τη σχέση καλίου προς μαγνήσιο.

Τέτοια φαινόμενα αλληλεπίδρασης παρουσιάζονται ανάμεσα και σε πολλά άλλα στοιχεία.

Για τα υπόλοιπα μακροστοιχεία χρησιμοποιείται ειδική μέθοδος προ-

οδιορισμού του καθενός, με την οποία εκτιμάται κατά προσέγγιση η διαθεσιμότητά τους. Όπως όμως αναφέραμε σε προηγούμενο κεφάλαιο η διαθεσιμότητα αυτών επηρεάζεται από πάρα πολλούς παράγοντες. Μερικοί απ' αυτούς μπορούν να εκτιμηθούν με τις αναλύσεις εδάφους, ενώ άλλοι δεν μπορούν να εκτιμηθούν και στην περίπτωση αυτή περοτιμάται η φυλλοδιαγνωστική.

Ο γεωπόνος καθώς και ο δειροκαλλιέργητής πρέπει να γνωρίζουν ότι τα αποτελέσματα των εδαφικών αναλύσεων είναι μόνο βοηθητικά για την κατά προσέγγιση εκτίμηση της θρεπτικής κατάστασης του εδάφους.

3. φυλλοδιαγνωστική

Η ανάλυση φύλλων ή φυλλοδιαγνωστική γίνεται σε δείγμα 100-150 φύλλων τα οποία λαμβάνονται από όλη την κόμη των δένδρων, το πρώτο δεκαπενθήμερο του Ιουλίου και από αντιπροσωπευτικά δένδρα του οπωρώνος. Τα φύλλα πρέπει να είναι υγιή, πλήρως αναπτυγμένα, να λαμβάνονται από το μέσο των ετήσιων βλαστών και όχι από καρποφόρα όργανα του δένδρου.

Τα δείγματα φύλλων αναλύονται σε ειδικά εργαστήρια με ειδικές μεθόδους, και προσδιορίζεται η περιεκτικότητα σε όλα τα θρεπτικά στοιχεία. Τα επίπεδα των θρεπτικών στοιχείων στα φύλλα του κάθε είδους οπωροφόρου είναι γνωστά και διαβαθμίζονται ως εξής: Μειωμένη ποσότητα, κάτω από την οποία εμφανίζονται ελλείψεις, κανονική ποσότητα και αυξημένη ποσότητα, πάνω από την οποία εμφανίζονται περισσειες. Περισσότερα στοιχεία για κάθε είδος οπωροφόρου δίνονται στον πίνακα 3.

Στην περίπτωση απόκλισης των θρεπτικών στοιχείων από τα κανονικά επίπεδα, λαμβάνονται υπόψη οι εδαφικές αναλύσεις και με το συστηματικό των δυο αναλύσεων αξιολογούνται τα δεδομένα, επισημαίνοντας τα ιδιαίτερα προβλήματα, αν

υπάρχουν και καθορίζεται ο ολοκληρωμένος τρόπος επέμβασης με λιπάσματα. Π.χ. για τον προσδιορισμό της απαιτούμενης αζωτούχου λίπανσης, λαμβάνεται υπόψη το ΡΗ του εδάφους, η περιεκτικότητα αυτού σε χούμο και οργανική ουσία, ο τρόπος καταπολέμησης των ζιζανίων και ο χρόνος εφαρμογής της λίπανσης. Για το Κ και Μg, λαμβάνεται υπόψη η περιεκτικότητα του εδάφους σε άρillo και η μηχανική σύσταση αυτού. Για το Fe η περιεκτικότητα του εδάφους σε Ca, κ. λ.π.

Η ανάλυση των φύλλων δεν μπορεί να βοηθήσει στην περίπτωση που εμφανίζονται προβλήματα σε διάφορα όργανα των δένδρων, όπως καρποί, καρποφόρα όργανα, οφθαλμοί, άνθη κ.λ.π. στις περιπτώσεις αυτές πρέπει να γίνονται αναλύσεις των οργάνων που εμφανίζουν το πρόβλημα, π.χ. στην καρπόπτωση της ποικιλίας Texas της αμυγδαλιάς διαπιστώθηκε ότι οι καρποί που πέ-

φτουν έχουν χαμηλά επίπεδα βορίου, σε σύγκριση με αυτούς που δεν πέφτουν, αν και τα φύλλα έχουν κανονικά.

Εκτός από τα επίπεδα των θρεπτικών στοιχείων στα φύλλα μεγάλη σημασία, όπως αποδείχθηκε τελευταία, έχει και η σχέση ορισμένων στοιχείων που δρουν ανταγωνιστικά ή συνεργιστικά μέσα στο φυτό, όπως π.χ. η σχέση Ν/Κ που πρέπει να είναι 1,50/1,75, η σχέση Κ/Μg και παλλών άλλων. Οι σχέσεις μελετούνται τελευταία για να προσδιοριστεί ποιές είναι οι κανονικές για κάθε είδος οπωροφόρου.

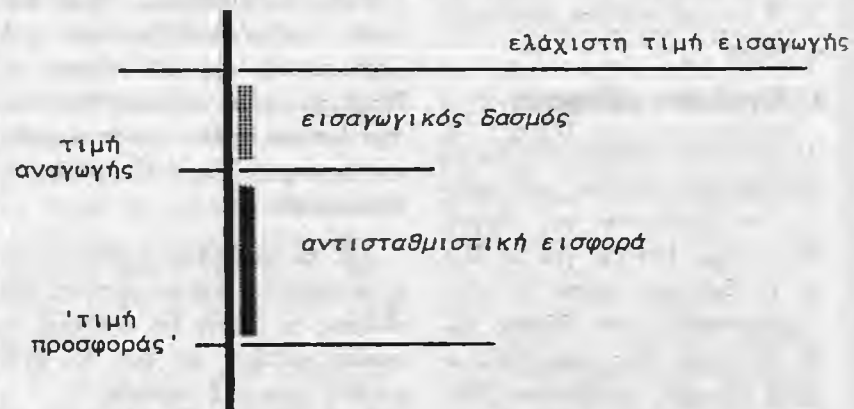
Η φυλλοδιαγνωστική μπορεί να βοηθήσει ακόμη για την έγκαιρη πρόγνωση τροφωπενιών και την αντιμετώπισή τους.

Η καλλιέργεια σε θρεπτικά διαλύματα και η ανάλυση ολοκλήρου του φυτού χρησιμοποιούνται μόνο για πειραματικούς σκοπούς και σε ειδικές περιπτώσεις, που δεν ενδιαφέρουν τον δειροκαλλιέργητή.

Η «κοινή» οργάνωση στον τομέα των μήλων

Συνέχεια από τη σελίδα 39

Το σύστημα της τιμής αναγωγής στα φρούτα και λαχανικά στην ΕΟΚ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. «Η κατάσταση της Γεωργίας στην Κοινότητα». Εκδόσεις 1986, 1987, 1988, 1989.
2. «Η Οργάνωση της Αγοράς των οπωροκηπευτικών στην ΕΟΚ των 10». Έκδοση του Υπουργείου Γεωργίας ΑΤΕ.
3. «Η Κοινή Γεωργική Πολιτική στην Ελλάδα (1981 - 86). Η οργάνωση των γεωργικών αγορών».

4. Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 1986.
5. «Η κοινή γεωργική πολιτική και η αναμόρφωσή της». Ευρωπαϊκά κείμενα, 1986.
6. «Η κοινή γεωργική πολιτική για την δεκαετία του '90». Ευρωπαϊκά κείμενα 1989.
7. HARRIS SWINBANK WILKINSON «THE FOOD AND THE FARM POLICIES OF THE EUROPEAN COMMUNITY» 1983.

Οι σπουδαιότεροι εδαφικοί παράγοντες που καθορίζουν τη διαθεσιμότητα για τα φυτά ποσότητα του ασβεστίου είναι:

1. — Η ποσότητα του εναλλακτικού ασβεστίου που υπάρχει.
2. — Ο βαθμός κορεσμού του συμπλόκου εναλλαγής με ασβέστιο.
3. — Ο τύπος των κολλοειδών του εδάφους και
4. — Η φύση και η ποσότητα των συμπληρωματικών ιόντων που είναι προσροφημένα στο εδαφοσύμπλοκο του εδάφους.

Η περιεκτικότητα σε ασβέστιο των διαφόρων εδαφικών τύπων ποικίλλει σημαντικά, ανάλογα με το μητρικό υλικό από το οποίο προήλθε το έδαφος και το βαθμό κατά τον οποίο η αποσάθρωση και έκπλυση έχουν επηρεάσει την ανάπτυξή του. Εδάφη που προήρθαν από ασβεστόλιθους είναι συνήθως πλούσια σε ασβέστιο. Τα εδάφη αυτά περιέχουν συχνά 10—20% ασβέστιο. Το επιφανειακό στρώμα των εδαφών που προήρθαν από ασβεστόλιθους μπορεί να περιέχει λίγο ασβέστιο, στις περιπτώσεις που η έκπλυση είναι μεγάλη (υγρές περιοχές). Παλαιά εδάφη ισχυρά αποσπασμένα και εκπλυμένα κάτω από υγρές συνθήκες, περιέχουν, γενικά, μικρές ποσότητες ασβεστίου. Πενικά, περιοχές με υγρό κλίμα, χαρακτηρίζονται από έλλειψη ασβεστίου, εξαιτίας της μεγάλης του διαλυτότητας, που οδηγεί στην τελική απομάκρυνσή του από το έδαφος. Αντίθετα σε ξηρά κλίματα το ανθρακικό ασβέστιο είναι ελάχιστα διαλυτό, γι' αυτό και τα εδάφη των περιοχών αυτών είναι πλούσια σε ασβέστιο.

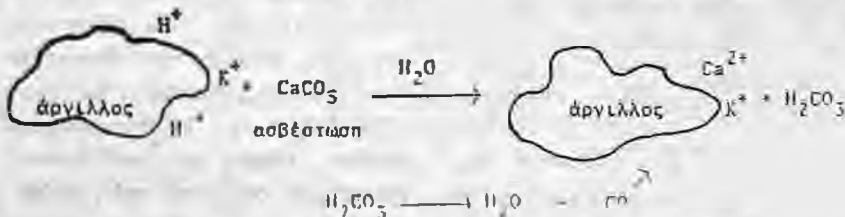
Στις μηλιές έχει μεγάλη σημασία ο κανονικός εφοδιασμός των μηλων με ασβέστιο για να εμποδιστεί η εμφάνιση μιάς μεταβολικής πά-

θησης γνωστής ως πικρή κηλίδωση, που χαρακτηρίζεται από κηλίδες φαιού χρώματος στο εξωτερικό και εσωτερικό των καρπών που προέρχονται από θραύση ιστών. Οι καρποί αυτοί χαρακτηρίζονται από μικρή περιεκτικότητα Ca (< 200 μρημ στην ξηρά ύλη) και συχνά από μεγάλη περιεκτικότητα K και mg. Η περιεκτικότητα των μήλων σε ασβέστιο εξαρτάται από την ένταση της διαπνοής γιατί το ασβέστιο μεταφέρεται προς τον καρπό σχεδόν αποκλειστικά με το ρεύμα της διαπνοής. Όταν η ταχύτητα είναι επαρκής, και με την προϋπόθεση ότι η πρόσληψη ασβεστίου από τις ρίζες δεν παρεμποδίζεται, ο εφοδιασμός των μήλων με ασβέστιο είναι ικανοποιητικός. Επειδή το ασβέστιο κινείται κατά προτίμηση προς τα σημεία έντονης αύξησης, υπάρχει ένας ανταγωνισμός μεταξύ ετήσιων δλαστών και αποθευτικών ιστών για ασβέστιο και σαν συνέπεια του ανταγωνισμού αυτού, είναι η έλλειψη ασβεστίου στους καρπούς. Ο ανταγωνισμός αυτός μπορεί να προκληθεί από ισχυρή αζωτούχο λίπανση και εδώ βασίζεται η παρατήρηση ότι ανωμαλίες που οφείλονται στο ασβέστιο επιτείνονται με ισχυρή αζωτούχο λίπανση. Ο ψεκασμός με άλατα ασβεστίου για την θεραπεία της πικρής κηλίδωσης γενικά, δεν είναι επιτυχής αφού το ασβέστιο ακινητοποιείται στα φύλλα. Η χορήγηση γύψου και άλλων αλάτων ασβεστίου απ' όλο το έδαφος είναι πιο αποτελεσματική, γιατί η μεγαλύτερη ποσότητα ασβεστίου των φύλλων φθάνει σ' αυτά από τις ρίζες

με το ρεύμα διαπνοής. Πλήρης έλλειψη ασβεστίου σπάνια συμβαίνει στα εδάφη, συνήθως τα πιο πολλά ανόργανα εδάφη είναι πλούσια σε διαθέσιμο ασβέστιο. Κατά τα τελευταία 20 χρόνια, πάντως, ένας ολοένα και μεγαλύτερος αριθμός φυσιολογικών ανωμαλιών στα φρούτα και λαχανικά, που προκαλούνται από μια ανεπαρκή θρέψη με ασβέστιο έχει παρατηρηθεί. Στην τομάτα και καρπούζι η ανωμαλία είναι γνωστή ως «ξηρή κορυφή», στο σέλινο ως «μαύρη καρδιά» και στο μαρούλι ως «κάψιμο κορυφής».

Η απαιτούμενη ποσότητα κατά στρέμμα από τα διάφορα υλικά ασβέστωσης (γνωστών με το γενικό όνομα ασβεστος) για να ανεβάσουμε το pH του εδάφους (Εικ. 1) στην άριστη περιοχή, που για το σύνολο σχεδόν των κοινών καλλιεργειών είναι μεταξύ 6,5 — 7,0, καθορίζεται μετά από ειδική ανάλυση του εδάφους (καμπύλες ογκομέτρησης). Η ποσότητα αυτή της ασβέστου δεν εξαρτάται μόνο από την τιμή του pH αλλά και από το ποσοστό και το είδος της αργίλλου, καθώς και από την ποσότητα της οργανικής ύλης (δηλ. από τη ρυθμιστική ικανότητα του εδάφους). Πολύς φορές εδάφη με το ίδιο pH χρειάζονται διαφορετικές ποσότητες ασβέστου για να ανεβεί το pH τους στην άριστη τιμή. Εξάλλου, προσθήκη στο έδαφος ποσότητας ασβέστου μικρότερης απ' αυτήν που χρειάζεται δεν θα ανεβάσει το pH στην επιθυμητή τιμή και δεν έχουμε την αναμενόμενη ωφέλεια.

Συνέχεια στη σελίδα 45

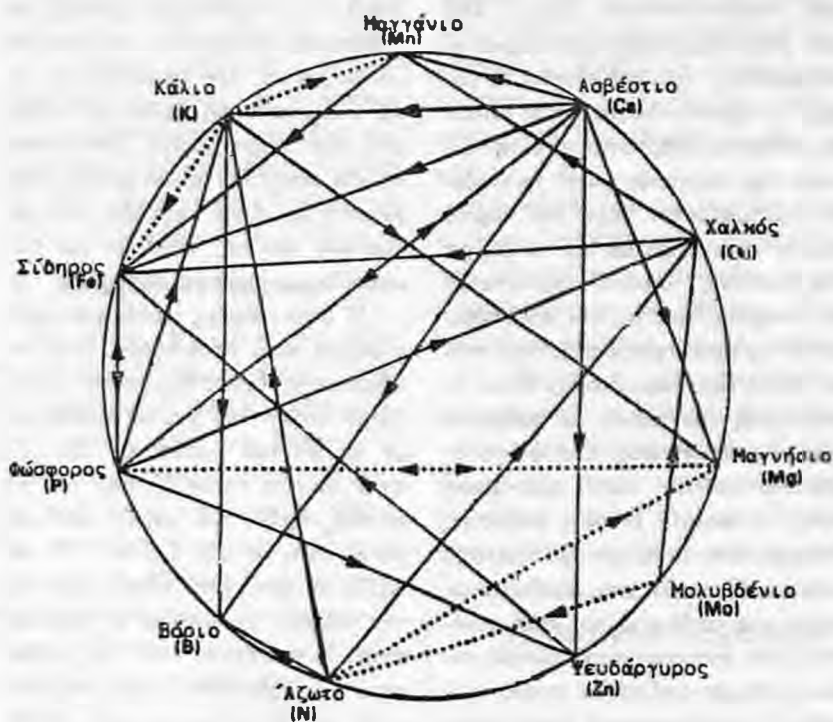

Εικ. 1. Πώς μειώνεται η οξύτητα του εδάφους με την ασβέστωση.

ΔΕΝΤΡΟΚΟΜΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

1. Συνεργισμός και ανταγωνισμός θρεπτικών στοιχείων

Η αλληλοεπίδραση των θρεπτικών στοιχείων

..... Συνεργισμός
 — Ανταγωνισμός

Τα φυτά και φυσικά τα δέντρα για να «τραφούν» και να «αναπτυχθούν» έχουν ανάγκη από διάφορα θρεπτικά στοιχεία (άζωτο, φωσφόρο, κάλιο, σίδηρος, ασβέστιο, μαγνήσιο κλπ.). Όλα είναι απαραίτητα, ανεξάρτητα εάν τα χρειάζονται σε μεγάλες ή μικρές ποσότητες.

— Ο κάθε δενδροκαλλιεργητής έχει χρέος να προσθέτει στο έδαφος όλες τις απαιτούμενες ποσότητες θρεπτικών στοιχείων (λιπάσματα) για να καλυφθούν οι άμεσες και οι μελλοντικές ανάγκες. Η λειτουργικότητα των φυτών φθάνει σε άριστο σημείο, όταν υπάρχουν όλα τα θρεπτικά στοιχεία στο έδαφος και

φυσικά όταν βρίσκονται σε μία αρμονική σχέση και αναλογία μεταξύ τους. Όταν ένα θρεπτικό στοιχείο ελλείπει ή περισσεύει, επηρεάζεται δυσμενώς η λειτουργικότητα του δέντρου. Σ' αυτές τις περιπτώσεις είναι έκδηλα τα συμπτώματα της ανωμαλίας (μικροφυλλίες, μεταχρωματισμοί φύλλων, μικροκαρπίες, κχ χεκτική ανάπτυξη βλαστών κλπ.). Τα συμπτώματα των θρεπτικών στοιχείων, γίνονται τόσο έντονα, όσον η έλλειψη ή περίσσεια των στοιχείων βρίσκονται σε προχωρημένο στάδιο. Ηλύση του προβλήματος (θεραπεία) δεν είναι απλή υπόθεση. Κατ' αρχήν πρέπει να γνωρί-

ζουμε, εκ των προτέρων το υφιστάμενο καθεστώς του εδάφους, από πλευράς θρεπτικών στοιχείων, μηχανικής σύστασης του εδάφους, pH κλπ.

— Τα θρεπτικά στοιχεία που υπάρχουν στο έδαφος δεν είναι πάντοτε διαθέσιμα για να απορροφηθούν από τα ριζικά τριχίδια των ρι-

Του Οδυσ. Ντινόπουλου

ζών. Αυτά μπορεί να βρίσκονται σε αδιάλυτη μορφή, αδρανοποιημένα στο έδαφος. Μπορεί να παρεμποδίζεται η πρόσληψή τους από κάποιο άλλο στοιχείο. Τα θρεπτικά στοιχεία μπορεί να ανταγωνίζονται μεταξύ τους ή και να συνεργάζονται κατά κάποιο τρόπο. Επομένως πρέπει να γνωρίζουμε εκ των προτέρων για το συγκεκριμένο χορηγούμενο λίπασμα τις πιθανές επιδράσεις που θα έχει θετικές ή αρνητικές στην πρόσληψη των άλλων στοιχείων.

— Η ανισόρροπη τροφοδότηση των δέντρων με θρεπτικά στοιχεία όταν αυτά υπάρχουν στο έδαφος σε αρκετή ποσότητα, χειροτερεύει την κατάσταση με αποτέλεσμα να δημιουργούνται προβλήματα τροφοπεινών ή περίσσειας. Η αλληλοεπίδραση των θρεπτικών στοιχείων που εκδηλώνεται με τον ανταγωνισμό και τον συνεργισμό, μπορεί να οδηγήσει σε έλλειψη ιχνοστοιχείων ή την αυξημένη προσρόφηση, καταστάσεις όχι επιθυμητές.

Άς πάρουμε με την σειρά τα θρεπτικά στοιχεία:

1. Άζωτο. Τα υψηλά επίπεδα αζώτου αποτελούν μία από τις κύριες αιτίες τροφοπεινών διαφορετικών στοιχείων και ειδικότερα του K (καλίου), Ζη (ψευδαργύρου) Cu (χαλκού), Β (βορίου) κλπ.

Σε περιπτώσεις που παρατηρεί-

ται έλλειψη στοιχείου, ιδίως καλίου, μία άφθονη χορήγηση αζώτου μπορεί να αυξήσει την βλάστηση και ταυτόχρονα τα φαινόμενα της τροφопενίας, με αποτέλεσμα να χειροτερεύει η κατάσταση.

Γενικά η περιείσεια αζώτου οφειμίξει την ωρίμανση των καρπών. Αντίθετα η τροφопενία αζώτου επιπτεύδει την ωρίμανση των καρπών, κάτι το επιθυμητό σε μερικές περιπτώσεις, όταν τα πρώιμα φορτία που φθάνουν στην αγορά πετυχαίνουν υψηλές τιμές.

2. Φωσφόρος. Η επιφανειακή λίπανση με φωσφορικά λιπάσματα έχει αρνητικές επιπτώσεις στα δέντρα. Διότι έτσι κι αλλιώς, δεν είναι διαθέσιμο στα ριζικά τριχίδια των ριζών, αφού καθηλώνεται στο επιφανειακό στρώμα του εδάφους. Χωρίς να έχουμε ωφέλεια προκαλεί ζημιές (τροφопενίες), με την δέσμευση βαρειών μετάλλων και κυρίως του Fe (Σιδήρου), του Zn (ψευδαργύρου) και Mn (Μαγγανίου).

3. Κάλι. Η έλλειψη καλίου παρουσιάζεται σε μεγάλη συχνότητα σε αμμώδη εδάφη και σε περιπτώσεις που γίνεται μεγάλη χρήση N (άζωτο).

Τα κακώς αεριζόμενα εδάφη που περιέχουν υψηλό ποσοστό πολύ λεπτών μορίων αργιλίου, είναι δυνατόν να μην είναι σε θέση να προμηθεύσουν στα δέντρα αρκετό κάλι, έτσι και αν περιέχουν μεγάλες ποσότητες απ' αυτό.

Οι ανάγκες των δέντρων σε κάλι είναι ανάλογες με την χρησιμοποίηση (κατανάλωση) του αζώτου. Η αφθονία αζώτου επιτεύει συνήθως την τροφопενία καλίου, πιθανόν διότι το άζωτο αυξάνει την βλάστηση και συνεπώς αυξάνει τις ανάγκες σε κάλι.

4. Ασθέσιο. Η έλλειψη ασθέσιου δημιουργεί στους καρπούς αρκετές φυσιολογικές παθήσεις (πικρή κηλίδωση στα μήλα). Ερέθηκε ότι το K (κάλι) και το Mg

(Μαγνήσιο) ανταγωνίζονται με επιτυχία το Ca (ασθέσιο). Γι' αυτό η καλιούχος λίπανση ενδείκνυται να γίνεται μετά την συγκομιδή των μήλων.

5. Σιδήρος. Η μεγάλη περιεκτικότητα του εδάφους σε ασθέσιο προκαλεί χλώρωση των φύλλων, λόγω δεσμεύσεως του σιδήρου (Fe) από το ασθέσιο.

6. Ψευδάργυρος. Συμπτώ-

ματα τροφопενίας ψευδαργύρου εμφανίζονται όταν υπάρχει υψηλή περιεκτικότητα του εδάφους ή του δέντρου σε φωσφόρο και υψηλή περιεκτικότητα του δέντρου σε άζωτο.

7. Νάτριο. Τα φυτά δεν προσλαμβάνουν μόνο θρεπτικά στοιχεία που είναι απαραίτητα, αλλά και άλλα στοιχεία που δεν χρειάζονται ή ακόμα και επιβλαβή όπως το Νάτριο (Na) με αποτέλεσμα να προκαλούνται τοξικά φαινόμενα.

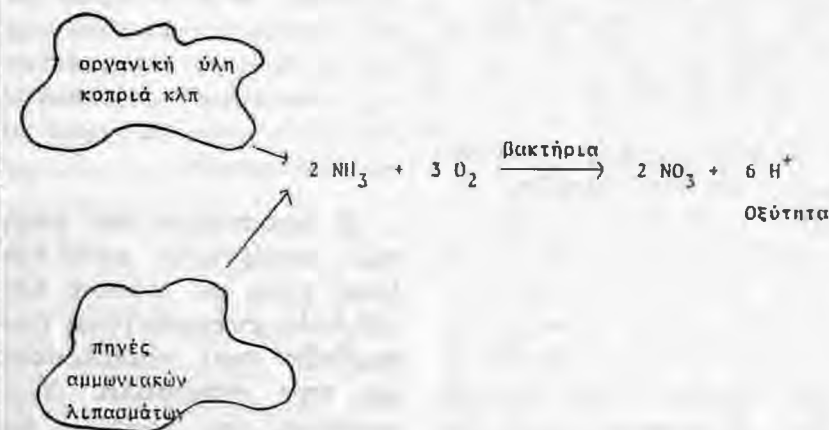
Το ασθέσιο

Συνέχεια από τη σελίδα 43

Αντίθετα, προσθήκη μεγαλύτερης ποσότητας ασθέστου δηλ. «υπερασθέτωση», θα ανεβάσει το pH σε μεγαλύτερη τιμή της άριστης (πολύ πιο εύκολα μάλιστα σε εδάφη με μικρή ρυθμιστική ικανότητα, όπως τα αμμώδη), ελατώνοντας έτσι τη διαλυτότητα πολλών θρεπτικών στοιχείων και κυρίως μικροστοιχείων, με αποτέλεσμα τη δημιουργία σχετικών ελλείψεων στα φυτά.

Στα όξινα εδάφη (pH < 5,5,) ακόμα και μετά την ασθέτωση τους, δεν θα πρέπει να χρησιμοποιούνται λιπάσματα που αυξάνουν την οξύτητα του εδάφους όπως π.χ. η θειική αμμωνία, η φωσφορική αμ-

ωνία (16—20—0) και 20—10—0) η νιτρική αμμωνία, η άνυδρη αμμωνία και η ουρία που κατά την νιτροποίησή τους αυξάνουν την οξύτητα του εδάφους (Εικ. 2). Αντί αυτών θα πρέπει να χρησιμοποιείται η ασθεστούχος νιτρική αμμωνία (σαν βασικό επιφανειακό λίπασμα), όπως επίσης και το αραιό υπερφωσφορικό (0—21—0). Η προσθήκη στο έδαφος της ασθεστούχου νιτρικής αμμωνίας δεν αντικαθιστά την ασθέτωση του εδάφους, αλλά απλώς παρεμποδίζει τη χειροτέρευση της οξύτητάς του ή βοηθάει στη διατήρηση του pH που έχει διορθωθεί με την ασθέτωση για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα.

Εικ. 2. Μετασχηματισμοί N στο έδαφος που προκαλούν την οξύτητα.

ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗ ΤΗΣ ΚΑΡΠΟΚΑΨΑΣ ΤΗΣ ΜΗΛΙΑΣ

ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΗΝ ΜΕΘΟΔΟ ΤΩΝ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΠΡΟΕΙΔΟΠΟΙΗΣΕΩΝ

Α'

α. Ζημιές. Η καρτόκαψα της μηλιάς είναι ο σοβαρότερος εχθρός των γιγαρτοκάρπων. Είναι γνωστές οι ζημιές που προξενεί η προνούμφη (σκουλήκι) της καρπόκαψας στα μήλα, αχλάδια, καρύδια (θερινή περίοδος) και κυδώνια (φθινοπωρινή περίοδος), όταν δεν γίνονται οι αναγκαίες ψεκασιές προστασίας της παραγωγής. Οι προσβολιμένοι καρποί χάνουν την εμπορική τους αξία.

β. Μέθοδοι καταπολέμησης. Αγροτικές προειδοποιήσεις. Παλιότερα, η αντιμετώπιση της καρπόκαψας, όταν δεν είχε μελετηθεί η βιολογία της, γινόταν με ψεκασιούς που κάλυπταν συνεχώς τους καρπούς, από τον σχηματισμό τους, ως την συγκομιδή. Η μέθοδος αυτή είναι δαπανηρή και απαιτεί πολλές επεμβάσεις κάθε 10—15—20 μέρες, ανάλογα με την αποτελεσματικότητα του φαρμάκου.

— Τελευταία σ' όλες τις προηγμένες χώρες εφαρμόζεται η μέθοδος των αγροτικών προειδοποιήσεων. Με τη μέθοδο αυτή οι ψεκασιές γίνονται στην κατάλληλη εποχή και ύστερα από πρόβλεψη του κινδύνου προσβολής από την προνούμφη (σκουλήκι). Με τους ψεκασιούς, οι καρποί δεν καλύπτονται συνεχώς με το εντομοκτόνο, παρά μόνο επί όσο χρόνο υπάρχει κίνδυνος προσβολής. Άλλοι, λοιπόν, ψεκασιές, αλλά αποτελεσματικές.

γ) Η καρπόκαψα τον χειμώνα και την άνοιξη. Την περίοδο του χειμώνα, την καρπόκαψα την βρίσκει κανείς, πάντοτε υπό μορφή προνούμφης (σκουλήκι) στο λαιμό των δέντρων, κάτω από τις φλούδες ή σε στοές που άνοιξαν διάφραρα ξυλοπάγα έντομα, ή και στο έδαφος. Η προνούμφη κινείται ένα δοιόκιο (κουκούλι) αρκετά αθε-

κτικό και μέσα σ' αυτό περνάει την δύσκολη περίοδο του χειμώνα. Την άνοιξη, με τις πρώτες ζέστες (Απρίλιος - Μάιος) σταματάει τη διά-

Του Οδ. Ντινόπουλου

παυση της προνούμφης και εξελίσσεται μεταμορφούμενη σε νύμφη (χρυσάλιδα). Ακολουθεί το στάδιο του ακμαίου εντόμου (πεταλούδα). Η εμφάνιση των ακμαίων, ή πιο σωστά η έξοδος των ακμαίων από τα διαχειμαστήρια, πραγματοποιείται στην περιοχή του Ινστιτούτου Φυλλοδόλων Δένδρων, σε γενικές γραμμές κατά τον μήνα Μάιο. Διαπιστώθηκε ότι ο μεγαλύτερος αριθμός των εξερχομένων ακμαίων (διχειμάζουσα πρώτη γενεά) εμφανίζεται στο διάστημα μεταξύ 20—25 Μαΐου. Τα ακμαία πετούν μόνο τη νύχτα και διανύουν μία απόσταση 700—800 μ.

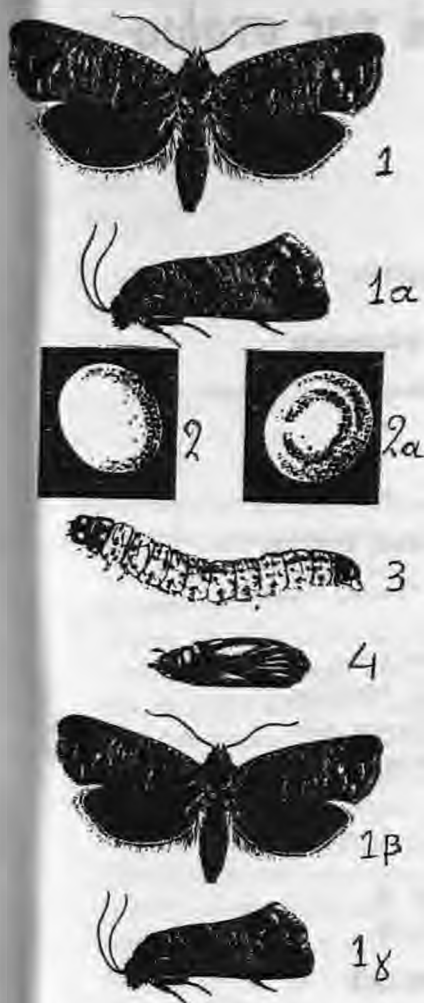
— Τα θηλυκά ακμαία, μετά το ζευγάρωμα γεννούν τα αυγά τους από ένα στην επάνω επιφάνεια των φύλλων, που βρίσκονται κοντά στα καρπίδια (συνήθως) ή ακάκια και στα καρπίδια. Οι μόλις εκκολαπόμενες προνούμφες (μήκος 2 χιλ. περίπου) έρχονται προς τα καρπίδια και εισηχθούν μέσα σ' αυτά από το άνοιγμα του κάλυκα ή στο σημείο επαφής δύο γειτονικών καρπών. Οι προνούμφες της καρπόκαψας τρώγοντας και μεγαλώνοντας φθάνουν στο κέντρο του καρπού στο χώρο των σπερμάτων.

Η προστασία των καρπών συνίσταται στην κάλυψή τους με κάποιο κατάλληλο εντομοκτόνο την περίοδο που προβλέπουμε την προσβολή. Είναι αυτονόητο, όσες προνούμφες δεν δηλητηριαστούν, θα τρυπήσουν τον

καρπό και θα συνεχίσουν το φθοροποίησή τους, τρώγοντας την σάρκα του καρπού. Όταν ο προνούμφες ολοκληρώσουν την ανάπτυξή τους, εξέρχονται από τον καρπό και προσδεδειχτά φθάνουν στον λαιμό του δέντρου, όπου κάτω από τις φλούδες φτιάχνουν το δοιόκιο κλπ. Ύστερα από την ίδια διαδικασία των μεταμορφώσεων που αναφέραμε προηγουμένως θα εμφανισθούν τα ακμαία (πεταλούδες) της επόμενης γενεάς (δεύτερη). Τα πρώτα ακμαία της δεύτερης γενεάς (τα πιο πρώιμα) εμφανίζονται από τα τέλη Ιουνίου ή αρχές Ιουλίου στην περιοχή του Ινστιτούτου Φυλλοδόλων Δένδρων.

δ) Υπολογισμός του πρώτου ψεκασιού. Ύστερα από έρευνα, διαπιστώθηκε ότι ένας ψεκασιός θεωρείται αρκετός για την καταπολέμηση της πρώτης γενεάς (διχειμάζουσα). Ο ψεκασιός αυτός φέρνει ικανοποιητικά αποτελέσματα, αρκεί να πραγματοποιηθεί στην κατάλληλη ημερομηνία και τοποθετείται στην περίοδο που εμφανίζονται οι περισσότερες πεταλούδες της καρπόκαψας (20—25 Μαΐου περίπου για το Ι.Φ.Δ.). Είναι εύκολο να προσδιορίσει κανείς την ημερομηνία επεμβάσεως σε μια περιοχή, αν λάβει υπ' όψη το μέγεθος των καρπιδίων των ποικιλιών Γκόλντεν Ντελίτσιους και Στάρκιν Ντελίτσιους. Ψεκάζει κανείς στην συγκεκριμένη περιοχή όταν τα καρπίδια των αναφερομένων ποικιλιών αποκτήσουν το μέγεθος του μικρού καρυδιού. Ο ψεκασιός φυσικά θα περιλάβει όλες τις ποικιλίες αχλαδιάς και μηλιάς που έχουν καρπό.

Σύντομη περιγραφή του εντόμου - βιολογικός κύκλος

βάλλεται: από κύκλο με χαλκόχρο χρωματισμό σκοτεινό. Έτσι ξεχωρίζει η καρπόκαφα της μηλιάς από τις άλλες συγγενικές καρπόκαφες (Βλέπε σχήμα 1α και το θέλος που δείχνει την κηλίδα).

2 = ΑΓΓΥ. Αυτό είναι σχεδόν κυκλικό, πεπλατυσμένο και στρογγυλό στο κέντρο του. Έχει διάμετρο 1 χιλιοστό περίπου. Στην αρχή το αυγό είναι άπρο θαμπίο και μετά από 2—3 μέρες (βλέπε 2α) παρουσιάζει εσωτερικά ένα δακτύλιο κοκκινωπό. Πρόκειται για την σχηματιζόμενη μικρή προνύμφη. Όληνη πριν από την εκκόλαψη. Βλέπει κανείς το μαυριδερό κεφάλι της προνύμφης που θα εξέλθει από το αυγό.

3 = ΠΡΟΝΥΜΦΗ (σκουλήκι). Η νεογέννητη προνύμφη που εξέρχεται από το αυγό, έχει μήκος 1,5

χιλιοστά περίπου, και όταν ολοκληρώσει τα πέντε διαδοχικά στάδια της, φθάνει στα 18—20 χιλιοστά. Ο χρωματισμός στην μικρή ηλικία είναι ασπρουδερός και όταν μεγαλώνει γίνεται κοκκινωπός - ροζέ σε διάφορες αποχρώσεις. Το κεφάλι παραμένει σκούρο καστανό.

4 = ΝΥΜΦΗ (χρυσάλιδα). Έχει χρώμα καστανό κίτρινο έως καστανό θαθύ. Το μήκος φθάνει τα 10—12 χιλιοστά. Περιβάλλεται από κουκούλι (δηιόκουλο) κατάλληλα πλεγμένο από την προνύμφη.

1δ - 1γ = Μετά την νύμφη εμφανίζεται ξανά η πεταλούδα (αχμαλιά) και έτσι κλείνει ο βιολογικός κύκλος του εντόμου, η μία γενιά.

Η καρπόκαφα της μηλιάς στις μεν πεδιάδες και γενικά στα ζεστά μέρη συμπληρώνει 3 γενιές, στις δε ημιορεινές και ορεινές περιοχές 2 γενιές.

Δενδροκομικές ειδήσεις

1) **Αραιώμα των μήλων με χημικά μέσα.** Στην περίπτωση που παρατηρείται υπερβολική καρπόδεση, κρίνεται αναγκαίο το αραιώμα των μήλων. Το αραιώμα των καρπών με το «χέρι» είναι δαπανηρό, και δεν γίνεται εγκαίρως. Την λύση του προβλήματος την δίνουν, οι ειδικές αραιωτικές ουσίες των καρπών. Μπορεί ο μηλοκαλλιεργητής να χρησιμοποιήσει το Σεβιν 85%. Ψεκάξει, κυριολεκτικά λούζει, τις μηλιές με το παραπάνω σκεύασμα σε αναλογία ένα χιλιογράμμο σε ένα τόννο νερό. Η επέμβαση θα πραγματοποιηθεί όταν το κεντρικό καρπίδιο της κάθε ταξικαρπίας έχει αποκτήσει ισημερινή διάμετρο γύρω στα 12 χιλιοστά. Η δειγματοληψία θα πρέπει να είναι αντιπροσωπευτική. (Βλέπε λεπτομέρειες τεύχ.).

2) **Χάροου Σουίτ (HAR-**

ROW SWEET). Ανθεκτική ποικιλία αχλαδιάς στο «θακτηριακό κάψιμο». Είναι ποικιλία αξιόλογη, δημιουργήθηκε στον Καναδά και είναι ανθεκτική στην παραπάνω ασθένεια. Λεπτομέρειες στο επόμενο τεύχος.

3) **Καταπολέμηση της βαμβακάδας της μηλιάς.** Η βαμβακάδα της μηλιάς γνωστή ως αιματοψείρα, είναι μία αφίδα. Έχει την ιδιότητα να εκκρίνει από το σώμα της πολυάριθμα άσπρα νημάτια κηρώδη, τα οποία και την προστατεύουν. Κατά την βλαστική περίοδο (άνοιξη - φθινόπωρο) τα εντομοκτόνα Κιλβάλ (KILVAL) και το Φολιμάιτ (FOLIMATE) κρίνονται ως πολύ αποτελεσματικά. Οι πυρεθρίνες γενικά δεν φέρουν κανένα αποτέλεσμα. Λεπτομέρειες στο επόμενο τεύχος.

Η καρπόκαφα της μηλιάς (*LEPTEPYESIA = CARPOCAPSA POMONELLA* L) είναι λεπιδοπτερά και ανήκει στην οικογένεια *TORTRICIDAE*. Τα διαδοχικά στάδια του βιολογικού κύκλου του εντόμου είναι τα εξής: 1) Πεταλούδα. 2) Αυγό. 3) Προνύμφη (σκουλήκι). 4) Νύμφη (χρυσάλιδα) και στη συνέχεια και πάλι: πεταλούδα.

1 = ΠΕΤΑΛΟΥΔΑ. Η πεταλούδα έχει άνοιγμα φτερών 18 — 20 χιλιοστά. Ο χρωματισμός των φτερών είναι τεφρός. Τα μπροστινά φτερά φέρουν πολυάριθμες εγκάρσιες, καστακές, μικρές γραμμές και ταινίες. Κοντά δε στην εξωτερική παρυφή, υπάρχει μια μεγάλη κηλίδα που μοιάζει σαν μάτι, η οποία περι-

Πρόγραμμα καταπολέμησης εχθρών και ασθενειών της αμπέλου με βάση τα βλαστικά της στάδια

Της
Χαρούλας Σπινθηροπούλου

Α. Πριν από την έκπτυξη — Δακρύρροια

Παθογόνα

Φύμοψη
Ίσκα
Τετράνυχοι
Λοιπά ακάρεα

Συνιστώμενα φάρμακα

Πολτοί δινιτροορθοκρεζόλης (Σελινόν κλπ.)
»
»
»

Β. Έκπτυξη οφθαλμών — Βλαστός μήκους 1—2 cm

Σκουλήκι των ματιών

Ορθέν, Θειοντάν, Ντεσίς, Ταμαρόν,
Ουλτρασίτ κ.λ.π.

Ερίνωση
Τετράνυχοι¹

Βρέξιμο θείο, Μπαύλετόν,
Περαπάλ, Απόλλο, Μίτιγκαν,
Κελθείν, Μίτακ, Τεντίον, κλπ.

Φύμοψη

Μικάλ, Φολπέτ, Αντρακόλ κλπ.

Γ. Μήκος βλαστών 8—10 cm

Ερίνωση
Τετράνυχοι
Φύμοψη

Βρέξιμο θείο
Όπως στο στάδιο Β
Όπως στο στάδιο Β

Δ. Δέκα μέρες μετά (Βλαστοί 10—30 cm)

Περονόσπορος

Μικάλ, Αντρακόλ, Φολπέτ, Μανέμπ
Ριντομίλ² κ.λ.π.

Ωίδιο

Βέξιμο θείο, Μπαύλετόν,
Τοπάς κ.λ.π.

Ε. Στάδιο του μούρου

Ευδαιμίδα³

Ορθέν, Παράθειον, Εκαλούξ,
Νουβακρόν, Καράτε⁴, Ντεσίς⁴,
Ινσεγκάρ⁵, Λανέιτ⁵

Περονόσπορος
Ωίδιο

Όπως στο στάδιο Δ
Όπως στο στάδιο Δ

Ζ. Άνθηση

Ωίδιο

Θειάφισμα

Η. Μετά την καρπόδεση

Περονόσπορος
Ωίδιο
Βοτρύτης⁷

Όπως στο στάδιο Δ
Όπως στο στάδιο Δ
Ροβράλ⁸ Ρονιλάν⁸, Νεσοφίν,
Καρμπενταζίμ, κάπταν κλπ.

Θ. Στάδιο του μπιζελιού

Ευδαιμίδα
Περωνόσπορος
Ωίδιο

Όπως στο στάδιο Ε
χαλκούχα, Αντακόλ κλπ.
Βρέξιμο θείο, Μπαύλετόν κλπ.

Ι. Στάδιο του γυαλίσματος

Ευδαιμίδα
Περωνόσπορος
Ωίδιο
Βοτρώτης

Όπως στο στάδιο Ε
Όπως στο στάδιο Η
» » » »
» » » »

Κ. Πριν την ωρίμανση

Ευδαιμίδα

Κατά προτίμηση με μικρής υπολλειματικής
διάρκειας εντομοκτόνο όπως οι πυρεθρίνες,
μεβινφάς κλπ.
Μπενλεΐτ, Νεοτοψίν, καρμπενταζίμ κλπ.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Ανάλογα με το στάδιο στο οποίο βρίσκεται ο τετρανύχος χρησιμοποιούμε το κατάλληλο φάρμακο (ωοκτόνο, προνυμφοκτόνο κλπ.) ή συνδυασμό φαρμάκων.
2. Κυρίως συνιστάται για δύο ψεκασμούς το χρόνο, κατά προτίμηση πριν και μετά την ανθοφορία, για να μην αναπτύξει ο μύκητας ανθεκτικότητα.
3. Η ακριβής ημερομηνία ψεκασμού καθορίζεται με βάση τις συλλήψεις του εντόμου στις παγίδες. Για κάθε γενιά του εντόμου χρειάζονται 2 ψεκασμοί με ενδιάμεσο διάστημα 10—12 ημερών.
4. Προτιμότερο να χρησιμοποιούνται στην τελευταία γενιά της ευδαιμίδας δηλ. κοντά στην ωρίμανση για αποφυγή προβλημάτων τετρανύχου ή να εφαρμόζεται και κάποιο ακαρεοκτόνο σκεύασμα συγχρόνως.
5. Εφαρμόζεται νωρίτερα από τα κλασικά εντομοκτόνα για την καταπολέμηση της ευδαιμίδας, δηλαδή όταν αρχίσουν οι πρώτες συλλήψεις του εντόμου.
6. Το Λανέϊτ χρησιμοποιείται μόνο όταν υπάρχουν ζωντανές προνύμφες στον αμπελώνα, όταν δηλαδή έχει γίνει η προσβολή και ποτέ προληπτικά λόγω της μικρής διάρκειας δράσης του.
7. Σ' αυτή τη φάση προληπτικά καλό είναι να χρησιμοποιηθούν φάρμακα με διπλή δράση, δηλ. που να είναι κατάλληλα για περισσότερες της μιάς ασθένειες π.χ.
Κάπταν για περονόσπορο και βοτρώτη
ή Καρμπενταζίμ » » »
ή Φολπέτ » » »
και να συνδυασθον με δρέξιμο θείο για την καταπολέμηση και του ωιδίου.
8. Τα ειδικά αυτά βοτρωδιοκτόνα είναι καλό να χρησιμοποιούνται όταν ο καιρός είναι, την περίοδο αυτή, βροχερός, όπως και θεραπευτικά. Πρέπει όμως να μεσολαβεί διάστημα τουλάχιστον ενός μήνα από την τελευταία τους εφαρμογή ως τη συγκομιδή.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ ΤΟΥ ΔΙΕΠ/ΚΟΥ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥ ΟΙΝΩΝ Ο.Π.Α.Π. ΝΑΟΥΣΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1991 ΕΠΙΔΟΤΟΥΜΕΝΟ ΑΠΟ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Ο Διεπαγγελματικός Σύνδεσμος Οίνων Ο.Π.Α.Π. ΝΑΟΥΣΑ διοργανώνει επιμορφωτικά σεμινάρια για αμπελουργούς και στελέχη επιχειρήσεων οινοποιίας για δεύτερο συνεχή χρόνο στην Νάουσα με σκοπό την ενημέρωση και πληροφόρηση των αμπελουργών και στελεχών επιχειρήσεων οινοποιίας πάνω σε θέματα άμεσου ενδιαφέροντος (αμπελουργία, οινοποίηση) αλλά και γενικότερου όπως Μάρκετινγκ, Οργανοληπτική δοκιμή, αγροτική οικο-

νομία. Αλλά και την γνωριμία όλων των επαγγελματιών που ασχολούνται με το κύκλωμα αμπέλι - κρασί, πάνω στα προβλήματα αλλά και το οικονομικό κόστος του κάθε κλάδου, με επιδιωκόμενο αποτέλεσμα την γνώση και την συνεργασία των παραγωγικών κλάδων του κύκλου παραγωγή πρώτης ύλης (σταφύλι) και τελικό προϊόν (κρασί).

Το πρόγραμμα κατάρτισης για το έτος 1991 θα έχει συνολική διάρκεια για τους αμπελουργούς 360

ώρες και για τα στελέχη επιχειρήσεων οινοποιίας 200 ώρες. Επίσης προγραμματίζεται η πρόσκληση εισηγητών από χώρες της Ε.Ο.Κ., με ανάλογη εμπειρία σε θέματα που μας ενδιαφέρουν, καθώς και εκπαιδευτικές επισκέψεις στο εσωτερικό και εξωτερικό για γνωριμία και ανταλλαγή εμπειριών πάνω στην αμπελοκαλλιέργεια και οινοπαραγωγή.

Ο Διευθυντής
Παναγιώτης Γεωργιάδης

Ειδική συναυλία του «Ωδείου Ναούσης»

Στις 8 και 9 Δεκεμβρίου το σωματείο «Ωδείο Ναούσης» έδωσε μια συναυλία στο Δημοτικό Θέατρο με τους παλαιήμαχους χορωδούς του μουσικού σωματείου. Η συναυλία έγινε στην μνήμη του μαέστρου του σωματείου Δημητρώ Βαρβέρη.

Τριάντα άνθρωποι με μαέστρο τον κ. Ιωάννη Μαυρογιώργο έκαναν πρόβες για δύο μήνες, δίνοντας όλο τον τον εαυτό, μή υπολογίζοντας δουλειές, κόπο, ελεύθερο χρόνο, εργάστηκαν για ν' ανεβάσουν αυτήν την συναυλία. Μια συναυλία με τραγούδια μιας εποχής που δίδαξε και διηύθυνε ο Δημητρώ Βαρβέρης.

Για δύο μέρες τραγουδώντας στο Δημοτικό Θέατρο η ανδρική χορωδία μας μετέφερε σε μια εποχή που το τραγούδι ήταν στην καλλίτερη του δημιουργία. Τραγούδια κλασικά, ερωτικά, καντάδες μιας εποχής που έφυγε, όμως που άφησε τόσα στους ανθρώπους να θυμούνται. Τραγούδια των Μπετόβεν, Βέρντι, Κοκκίνη και Ροδίου.

Μουσικές βραδιές που μάγεψαν με το μουσικό άκουσμά τους, προκαλώντας στους ακροατές συγκίνηση και θαυμασμό, γλυκειές αναμνήσεις της πάλα: νεότητας, όνειρα του χθες. Τα νεαρά παιδιά του χθες, μπροστά μας τώρα αλλαγμένα από τον χρόνο, αλλά με τις ίδιες γλυκειές, ζεστές και γεμάτες αρμονία φωνές τους παρουσίασαν ένα πρόγραμμα τραγουδιών που άντεξαν στον χρόνο. Στο πρώτο μέρος τραγούδησαν το τραγούδι της θυσίας του Μπετόβεν, τον Ύμνο στην νεότητα του Ροδίου, το Είναι: στιγμές του Πολυκράτη, το Πεισιματάρη του Ροδίου, τον χωρισμό της Διαμαντοπούλου, το Γιατί από όταν σε κοιτώ του Κοκκίνη, η Ξανθούλα του Βιζβάρδη, τα Κοραλένια χείλη σου του Χ' Αποστόλου, το Βάτραχοι του ΕΝΙΚ.

Και στο δεύτερο μέρος τον Εσπε-

ρινό του Μπετόβεν, Τραγούδια μου του Κοκκίνη, τον Ανθοπώλη του Ροδίου, την Αργάμπελη, στην Ξανθή μου του Κοκκίνη, Εγώ πονώ στ' αλήθεια του Στρομπούλη, την Μοδιστρούλα του Χ' Αποστόλου, Δη-

Του Νίκου Σπαθάκη

μύδη σε προσαρμογή του Δ. Βαρβέρη, Ερνάνη του Βέρντι.

Για την Ιστορία τραγούδησαν στους ΤΕΝΟΡΟΥΣ I οι Χασιούρας Απ., Σαλήκας Αντ., Καμπούκας Γρ., Κάλλης Π., Μπουνόδας Χ., Σαρίκας Στ. στους ΤΕΝΟΡΟΥΣ II

Χριστοδούλου Θ., Κιχαγιάς Γ., Κλης Χρ., Τενεδιός Ευαγ., Τόμιτς Δ., Ρούσσος Θ., Βαρβέρης Χ., Δότης Εμ., Χασιούρας Στ., Ράστους ΒΑΡΥΤΟΝΟΥΣ Μπέσιος Παπαγιάννης Γ., Αλδάκος Ιωάννης Γαγάτσης Αλ., Ζιαμπάκας Ευαγγέλιος Εμδαλογιατής Π., στους ΜΠΑΣΟΚαραμπέικος Αλ., Τζάμος Ιωάννης Ζαχαριάδης Αθ., Ζέμιος Γ., Ουράνιος Β., Καλλιμάχης Ν., Τσορής Θ.

Ένα μεγάλο ευχαριστώ από όλους εμάς σ' αυτούς τους ανθρώπους που άντεξαν στον χρόνο, χορηγώντας μας δύο ώρες θιασφες μουσικές στιγμές.

Το
περιοδικό «ΝΙΔΟΥΣΤΑ»
να μπει
σε κάθε Ναουσαίικο σπίτι

Κάθε συνδρομητής
να γράφει
ένα καινούργιο
συνδρομητή

ΔΙΑΒΑΖΕΤΕ ΚΑΙ ΔΙΑΔΙΔΕΤΕ
ΤΗ «ΝΙΔΟΥΣΤΑ»

Καί
σῆς
Δού-
κίς
Θ.,
αν.,
αγ.,
ΟΥΣ
αν.,
ικα-
ρής
ό-
θρώ-
αρι-
μου-

